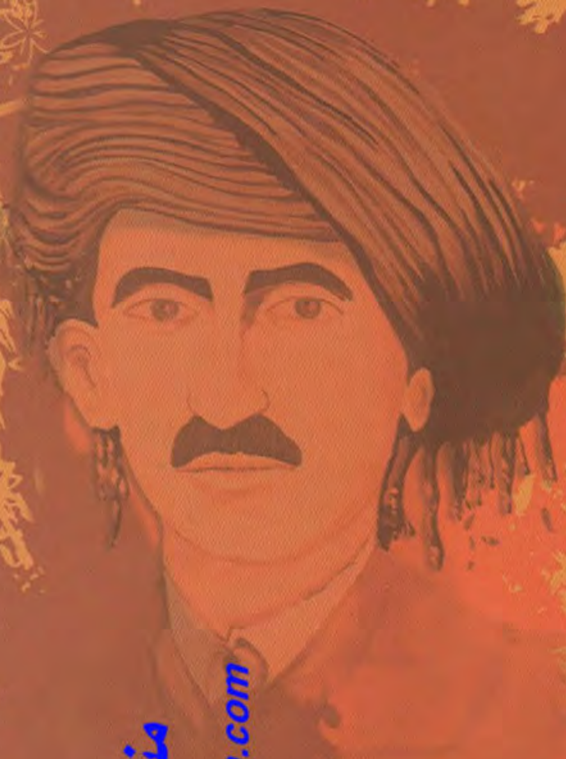

دیوانی

ئەحمەد موختار جاف

لێکدانەوەو پێشەکی
د.عیزەدین مستەفا ڕەسوڵ

دیوانی

ئەحمەد موختارجاف

ئامادەکردن و بەراوردکردن و لێکدانەوە و پێشەکی بۆ نووسینی

پرۆفیسۆر دکتۆر عیزەدین مستەفا ڕەسووڵ

بڵاوكراوەی كتێبخانەی هەژارموكریانی

سەرپەرشتی چاپ: عەتا ڕەووف

٠٧٥٠١١٧٣٩٢١

- ناوی كتێب: دیوانی ئەحمەد موختارجاف
- ئامادەكردن‌و لێكدانەوەو پێشەكی: د. عزالدین مستەفا ڕەسوڵ
- ساڵی چاپ: ٢٠١٦
- تایپ: دانیار عەتا
- نەخشەسازی بەرگ‌و ناوەوە: دانیار عەتا
- چاپخانە: تاران – پەنجەرە
- تیراژ: ١٠٠٠ دانە
- نرخ: ٥٠٠٠
- ژمارەی سپاردن: ٣٥٠

بەرایی

لە درێژەی ئەو بەرنامەی کارەی کە کتێبخانەکەمان بەردەوامی پێدەدات بۆ چاپکردن و سەر لە نوێ لە چاپدانەوەی کتێب بۆ دەستپێکی ساڵی نوێی ٢٠١٦ هەستاین بە چاپکردنەوەی دیوانی ئەحمەد موختار جاف بە فۆرمێکی نوی وکوالیتیەکی بەرزەوە کە لەگەڵ سیمای کتێبخانەی نوێدا بگونجێت ..

ئەم بەرهەمە کە مێژووی چاپی یەکەمی بۆ ساڵی ١٩٨٦ دەگەڕێتەوە یەکێکە لە شاکارەکانی دنیای ئەدەبی کوردی و لە سەر ژیان وبەرهەم و شیعرەکانی شاعیری ناوداری کورد ئەحمەد موختار بەگی جاف ڕادەوەستێ و تیشك دەخاتە سەر خەرمانی زۆر و زەوەندی ئەو کەڵە پیاوە کە جگە لە بوارە ئەدەبییەکەی و توانا کەم وێنەکەی لە سەلیقەی شیعریدا هەروەها لە سەرەتاوە لە پێشەکیەکانی هەریەکە لە بەرێزان دکتۆر ئەفراسیابی کوریان و دکتۆر عیزەدین مستەفا ڕەسوڵەوە باس لە پێگەی کۆمەلایەتی و ئیداری و شۆرشگێرییەکەشی کراوە کە بێگومان ئەحمەد موختار جاف بەو خەسڵەتانەیەوە بووەتە ناوێکی گرنگ وکاریگەر لە مێژووی نەتەوەکەماندا کە خاوەنی چەندین هۆنراوەی بەرز و شۆرشگێریە کە پێویست دەکات نەوەی نوێ لێی بە ئاگا بن وئاوڕی لێبدەنەوە هەر لەم سۆنگەیەشەوە ئێمە ئەم دیوانەمان خستە بەرنامەی کارمانەوە و بڕیاری چاپکردنەوەیماندا وە هیوادارین بتوانین دەرفەتی لە چاپدانەوەی دیوانی سەرجەم شاعیرانمان هەبێت و بەو کارەشمان مەڵۆیەك بخەینە سەر خەرمانی ئەدەبی کوردی وخزمەتێکیش بێت بە کتێبخانەی کوردی.

کتێبخانەی هەژارموکریانی

پێشەکی

د. عیزەدین مستەفا ڕەسووڵ

ئەحمەد موختار، کوڕی وەسمان پاشای گەورەی (جاف)ە[1]، کە ئەویش کوڕی محمد پاشای کەیخوسرەو بەگە . هەموو سەرچاوەکان لەسەرئەوەن کە لە ١٣١٦ ی هیجریدا لەدایك بووە . ئەم مێژووەش بەوە چەسپێنراوە کە لێکیان داوەتەوە (احمد مختاربك) بەئیملای کۆنی کوردیو حیسابی ئەبجەد ئکاتە ١٣١٦ ە[2] ئەو ڕێکەوتە ناوی شاعیرو ساڵی لەدایك بوونی یەکخستووە . لەبەرئەوەش کە ڕۆژی لەدایك بوونیمان دەست نەکەوت ئەبێ تەنها ئەوەندە بڵێین کە ١٣١٦ ی هیجری ڕێکەوتی دوو ساڵی (١٨٩٨–١٨٩٩) ی میلادی ئەکات .

وەسمان پاشای باوکیو مەحموود پاشای مامی، هەردووکیان لەئومەرای بەناوبانگی عەشایری جاف بوون . لەلایەن سوڵتانی عوسمانی یەوە ڕوتبەی پاشایەتی یان درابوویەو لەهەڵەبجە حاکمێتیو قایمقانی یان کردووە[3].

---

[1] ڕەفیق حیلمی شیعرو ئەدەبیاتی کوردی، ب١، بەغدا ١٩٤١ . ل١٣ .

[2] احمد مختار بك

١+٨+٤٠+٤+٤٠+٦٠٠+٤٠٠+١+٢٠٠+٢+٢٠=١٣١٦

هەر بەمەشدا دەرئەکەوێت کە ئەحمەد موختار ناوی لێکدراو واتە (مرکب)ەو لەسەر پێڕەوی دەوری عوسمانی شاعیر ناونراوە (ئەحمەد موختار) . هەرچی تەخەللوسی شاعیرانەیە ئەوە (ئەحمەد) ی بۆ خۆی هەڵبژاردووەو لە قەسیدەیەکدا نەبێ (موختار) ی بەکارنەهێناوە . مامۆستا گیوی موکریانی باسی ئەوە دەکات کە سەردەمێك تەخەللوسی (گوڵشەن) بووە . بەڵام هیچ شیعریمان بەو ناوەوە دەست نەکەوت .

٣ ڕەفیق حیلمی . ئەو سەرچاوەیە . ل ١٣

دایکی ئەحمەد بەگیش کە ناوی (عادیلە خانم) بووەو بە خانم یا خانمی وەسمان پاشا ناوبانگی دەرکردووە، یەکێك بووە لە ژنە هەڵکەوتوو و دیارو یە دیمەنەکانی کورد[٤] .

ئەحمەد موختار وەکو هەموو منالێکی تر لە حەوتساڵیدا ئەخرێتە بەر خوێندن لە قوتابخانەی مندالأن لە هەڵەبجە، قورئان و کتێبە وردەکان تەواو ئەکا، لە پاش ئەمانە دەست ئەکا بە گوڵستان و خوێندنی فارسی تر، لە پاشا کەمێکیش عەرەبی ئەخوێنێ و دەستی لێ هەڵئەگرێ و خەریکی سەرو سواری و موڵکداری ئەبێ[٥] .

مامۆستا سوجادی لە سیفەتەکانی ئەحمەد موختاردا ئەوە دەست نیشان ئەکات کە حەزی لەخوێندنەوە کردووەو پاش ئەوە باری خوێندەواری ئەو هەڵئەسەنگێنێ و ئەنووسێ:-

کە ورد ئەبیتەوە لەم خوێندنەی (ئەحمەد موختار) ە تەماشا ئەکەی شتێکی وای نەخوێندووە، لەگەڵ ئەوەش تاپۆیەکی زیرەکی بووە، زمانی فارسی و عەرەبی و

---

٤ لەزۆر سەرچاوەی مێژووی سەردەمدا باسی (خانم) کراوە . ئەگەر ئەم سەرچاوانە جیاوازی یان لە باسی هەلوێستی سیاسی خانمدا هەبێ، ئەوا هەموو لە باسی توانا و هەڵکەوتوویی و دەسەلأتدارییدا یەکن . ئەوەی ئەتوانین لە باسی ناو ئەو سەرچاوانەی زیاد بکەین ئەوەیە کە خانم دەستێکی بالأی لە دامەزراندنی هەندێ دیمەنی شارستانێتیدا بووە، چ لەهەڵەبجەو چ لە سلێمانی و رۆڵی لەوەدا بووە کە عوسمان پاشا ژیانی شارستان و شارستانێتی لە ژیانی خێڵەکێتی پێ باشتربێ . هەرچی بنەچەی خانمە، ئەوە ئاشکرایە کە لە سنەوە هاتووە . هەندێك بەنەوەی بەنی (ئەردەلأن) ی دائەنێن (رەفیق حیلمی ل ١٣) و هەندێك بە نەوەی بەنی (ساحێبقران) ی ئەزانن (سوجادی ل ٥٤٦) . بەلأم نەوەکانی خانم کچی قادربەگی ساحێبقرانەو دایکی لە بنەماڵەی (وەزیری) بەناوبانگی سنەیە .

٥ علاو الدین سجادی . مێژووی ئەدەبی کوردی . بەغدا، ١٩٥٢ ل ٥٤٥ .

توركی زانیوه . تۆزە تۆزەیەکیش لە ئینگلیزی . تەنانەت لە فارسیدا گەلێ شیعری هەیە[6] .

ڕەفیق حیلمی لەم بارەیەوە پەنجە بۆ قەسیدەیەکی وەرگێڕراوی درێژ ئەکات و ئەنوسێت:-

---

٦ سوجادی، ل ٥٤٦

تێبینی: هەرچەندە لە چەند سەرچاوەیەکدا باسی ئەوە کراوە کە ئەحمەد موختار لە پاڵ کوردیدا بە زمانی تریش شیعری هەبووە، بەڵام بەداخەوە هەر یەك هۆنراوەی فارسی نەبێ هیچی تریمان دەست نەکەوت . (ئەم کتێبە لەژێر چاپا بوو لەبارەی شیعری فارسی ئەحمەد موختار جافەوە لەگەڵ برای بەڕێزم دکتۆر حەسەن جاف قسەم ئەکرد، باسی کۆمەڵێ شیعری فارسی ئەحمەد بەگی بۆ کردم لە کتێبخانەی مەجلیسی شوورای میللی ئێرانا . منیش داوام لێ کرد ئەوەی ئەیزانێ لەم ڕووەوە بۆم بنوسێ، ئەم چەند دێڕەی بۆ نووسیم:

ساڵی ١٣٥٣ ی خورشیدی (١٩٧٦ ی میلادی)، کاتێ خەریکی نووسینی تێز (ئوترووحە) ی دوکتۆراکەم بووم، لە کتێبخانەی مەجلیسی شوورای میللی ئێرانا چاوم بە دیوانێکی دەستنووسی ئەحمەد موختار جاف کەوت کە بریتی بوو لە ٣٥ صەفحە، پازدە صەفحەی ئەشعاری فارسی ناوبراو بوو . لەبەرئەوەی درەنگ بوو نەمتوانی هەموو ئەو ئەشعارانە بنوسمەوەو کاربەدەستی کتێبخانەکە نەیدا پێم ببیەمە دەرەوە چونکە ئەوە قەدەغە بوو . بڕیارم دا فرسەتێکی تایبەتی وەربگرم و فۆتۆیەکی بکەم . بەڵام دوای چەند ڕۆژێك هاتمەوە هەموو کتێبە کوردی یەکانیان جیاکردەوە ئەو نامیلکەم دەست نەکەوت . خۆش بەختانە هەر ئەوەڵ ڕۆژ ئەم سێ بەیتەم لە دوو پارچەیان نووسیبوەو لە ئوترووحەکەما جێم کردنەوەو گونجاندمن:

عاشقان روی تو از درد دل افتادەاند
در قمار عشق نقد جان و دل را باختند
افرین بر تیپ مژگان تو ای شکر کلام
چون سپاه بالقانی بر سر دل تاختند
یار من چون میخرامد سرورا رسوا کند
چون نگاهی میکند او، عالمی شیدا کند

ئەحمەد موختار بەگ، لە زمانی بێگانەیشەوە شیعرێکی زۆر بەرزو ڕەنگینی بۆ کردووین بە کوردی و بەم ڕەنگە هێزو توانای شاعیری خۆی و فەساحەت و بەلاغەتی خستۆتە بەرچاو[٧] .

هەموو ئەو سەرچاوانەی باسی ئەحمەد موختاریان کردووە هەر بەم چەشنە باسیان لە پلەی خوێندەواری کردووە، بەڵام هەمووشیان کە ئەنووسن (لە قوتابخانەی ئەهلی خوێندوویەتی، تەحسیلی مەکاتیبی ڕەسمی نەبووە[٨]) ئەوەیان لەبیرناچێ کە (بە زەکای فیتری)[٩] فێری چەند زمان بووەو گەیشتۆتە پلەیەکی باشی خوێندەواری[١٠]) . بەڵام لێرەدا ئەتوانین چەند قسەیەك لەم بارەیەوە زیاد بکەین و بڵێین:

ئەحمەد موختار بەپێی باری ڕۆژی خۆی و پلەی کۆمەڵایەتی و چینایەتی خۆی، پلەی سەرەتایی و ناوەندی خوێندنی بە پتەوی و باشی خوێندووە . چونکە کەسێك کوڕێکی نازداری (وەسمان پاشا) و (خانم) بووبێ کە هەردووکیان خوێندەواری یان زۆر لا مەبەست بووە، پێویستی بە فەقێیەتی و چوونە مزگەوت نەبووە و ڕێگەی قوتابخانەی ڕەسمی ئەو سەردەمەشی نەنراوەتە بەر، چونکە دایكو باوکی بە تەمای

---

٧ ڕەفیق حیلمی ل ١٧ .

تێبینی: وەك دەرئەکەویٚ ئەو شیعرانەی (سوللی برۆدۆم)مەحموود جەودەت بە پەخشان کردوویەتی بە کوردیو ئەحمەد موختار بە شیعر دایڕشتۆتەوە .

٨ نەجمەدین مەلا . مینای شکستە ، ب ٣ (دەستنووس) .

٩ هەر ئەویٚ: تێبینی: کاك مەحموود زامدار ئیشارەتی ئەوەی کردووە کە ئەم دەستنووسانەی لای کاك حەمە بۆر دیوە .

١٠ مامۆستا ڕەفیق حیلمیش لەم بارەیەوە نووسیویە: (هەرچەن لە خوێندنێکی بەرزو ڕێكو پێكو بەهرەدار نەبووبوو،بەڵام خاوەن زەکایەکی تیژو بیرێکی ورد بوو . کوردیو فارسیو تورکیو عەرەبیو کەمێکیش ئینگلیزی ئەزانی . بەکوردیو فارسی گەلێك شیعری دانابوو، ل١٧) .

ئەوە نەبوون بیکەن بە ئەفسەری تورك، کە خوێندنی ڕەسمی ئەوکاتەش زۆرتر هەر بۆ ئەوە بووە . بەڵام لەجێی ئەمە باشترین مامۆستای تایبەتی بۆ هێنراوەتەماڵەوە .

هەر لەماڵی خۆیاندا ئەلف و بێ و سەرەتای خوێندنی لەسەر دەستی شێخ محی یەدینی (باوکی شێخ جەمالی ئەرزوحاڵچی) ی هەڵەبجەدا خوێندووە . ناشزانم چ مەلایەکی تریش دەرزی عەرەبی پێ وتووە، بەڵام بۆ فارسی خوێندن، خۆم چەند جار لە مامۆستا گۆرانم بیستووە کە ئەیوت:-

باوکم – واتە سلێمان بەگی باوکی گۆران – دەرزی فارسی بە تایەربەگی وتبوو لەگەڵ ئەحمەد موختاردا پێکەوە دەرزی فارسی پێ ئەوتین . وەك ئەشزانین سلێمان بەگ یەکێك بووە لە فارسی زانەکانی سەردەمی خۆی و بە (کاتب فارسی) ش بەناوبانگ بووە . هەرچی ئینگلیزی خوێندنیشە ئەوە مامۆستا کاکەی فەللاح لە زمان ئەحمەد بەگی حەمە سالح بەگی جافەوە ئەگێڕێتەوەو ئەڵێ کە لێم پرسی کەی مامۆستا گۆرانت ناسی، ئەحمەد بەگ وەڵامی دامەوە: ئەو دەمەی لە هەڵەبجە لەگەڵ ئەحمەد موختار بەگدا ئەمدین خەریکی زمانی ئینگلیزی بوون .

تێکڕا دیارە کە لە مەیدانی فێرکردنی زمانداو بۆ پەیداکردنی مامۆستای زمان دایك و باوکی قسووریان لێ نەکردووە . ئەوەندە هەیە کە ئەحمەد موختار خۆی زۆر زیرەك بووە و ئارەزووی فێربوونی هەبووەو پلەی خوێندەواری و شاعیرێتی و نووسەریی ئەو لەم پلەی خوێندنە زۆر بەرزترە و ئەمەش دەچێتە سەر وێنەی هەڵکەوتوویی ئەحمەد موختار .

وێنەو ڕوخساری شاعیر:

گەلێك وێنەی شاعیرمان لە بەردەستدایە و تائێستاش زۆر کەس ماون کە لەنزیکەوە ناسیویانە و دۆستی بوون و کوڕو کچەکانیشی ماون لەگەڵ ئەوەشدا با بچینەوە سەر سەرچاوەی پێش خۆمان نووسراو .

مامۆستا ڕەفیق حیلمی ئەڵێ:

((لاوێکی شیرین‌و بالأبەرزو سوورو سپی بوو . بە چاوی شین‌و[11] مووی زەردی وێنەیەکی مومتازی ڕەگی ئاریی تەمسیل ئەکرد . زرنگ‌و شۆخ‌و تەرپۆش و لە ڕەغمی دەوڵەمەندی و ئەملاکێکی زۆر، ماڵ وێرانی سەخاوەت و دەس بڵاوی بوو...))[12] .

مامۆستا سوجادیش لەم بارەیەوە نووسیویە:

((....ئەحمەد موختار بەگ پیاوێکی بالأبەرزو سوورو سپی بووە، جوان چاك و شۆخ و شەنگ، چاو گەورەو دەم و چاو پان بووە، ڕیشی ئەتاشی و جووتێ سمێڵی قەیتانی ئەهێشتەوە . زۆر حەزی بە ڕاوو شکار کردووە، ڕاوچی‌و تفەنگچی و سوارچاك بووە تەرپۆش و دڵتەڕ، زۆرتر مراخانی و شەڕواڵی لەبەر ئەکردو شەدەو مشکی ئەبەست بەسەرەوە، پشتێنێکی تۆزێ زیادی ئەبەست و فەقیانەکانی هەڵئەکرد، گەڵێ جار دوو ڕیزە فیشەك‌و ستارخانی ئەبەست، لەگەڵ جلی کوردیدا چاکەت‌و پانتۆڵیشی لەبەرکردووە . لەگەڵ خواردنەوەدا سەودای بووە، یاریشی

---

١١ کاك ئەفراسیاب ئەڵێ: چاوی کاڵ بوو .

١٢ ڕەفیق حیلمی ، ل١٧ .

ئەکرد، پیاوێکی نان بدەو بەرچاو تێرو زۆر دەست بڵاو بووە[13] . ڕووخۆش و هەموو وەخت دەم بە پێکەنین بووە، لە شوێنی دوورەوە گوێ یان لە قاقای پێکەنینەکەی ئەبوو، هەڵسوکەوتی لەگەڵ هەموو جۆرە کەسێکدا ئەکرد، خوێندنەوەشی پێ خۆش بوو، لە قسەکردندا دەنگ گەورە بوو[14])) .

---

١٣ لەڕووی بەخشندەیی و دەست بڵاوی ئەحمەد موختارەوە گەلێ سەرگوزەشتە دەگێڕێتەوە . بۆ شایەتی ئەمە تەنیا یەك سەرگوزەشتەی چاپکراو دووبارە ئەکەینەوە . چونکە ئەم لایەنە بۆ چیرۆکی ژیان و تراژیدیای مەرگی ئەحمەد موختار بایەخێکی گەورەی هەیە .

محمد ئەمین کاردۆخی لە پێشەکی دیوانی مەلا حەسەنی قازی (شاهۆ) دا نووسیویە: (مەلا عەلی کوڕە گەورەی (شاهۆ) بۆی گێڕامەوە وتی:

باوکم لە بەغدا بوو، ئەوەڵی ساڵی ١٩٣٤ بوو (ئەحمەد موختار جاف) واتە (ئەحمەدبەگی عوسمان پاشا) لەسەر دوکانی (میرزا ڕەشیدی بانەیی) لە هەڵەبجە دانیشتبوو . منیش لەو کاتەدا هەر لەوێ دانیشتبووم . (پۆستەچی) بروسکەیەکی بۆ من هێنا . پێش ئەوەی بیکەمەوە (ئەحمەد بەگ) لە دەستی وەرگرتم، خۆی کردیەوە، سەیری کرد . برووسکەکەی خستە ناودەستی و نەیدا بە من . بە (عەلی ئەفەندی هەمپەل) ی ووت کە (وەکیل خەرج) ی بوو برۆ (٢٠بیست) ڕوپیەم بۆ بێنە . عەلی ئەفەندی چوو پاش کەمێك گەڕایەوە . ووتی: دەستم نەکەوت، هەمیسان پێی ووت: برۆ (ئاشەکان) بدە بە ئیجارەو (٢٠) ڕوپیەم بۆ بێنە . پاش نیو سەعاتێك هاتەوە، ئەمجارە پارەکەی بۆ هێنا، ئەویش پارەکەو بروسکەکەی دایە من و ووتی: باوکت داوای پارەی لە (تۆ) کردووە، ئەزانم تۆیش بە ئاسانی بۆت پەیدا نابێ . جارێ ئەمەی بۆ بنێرە . خوا کەریمە بەڵکو ئەمجارە لە ئیشێکدا دامەزرێت، منیش سوپاسم کردو پارەکەم بۆ باوکم نارد (دیوانی شاهۆ، کۆکردنەوەو ڕێکخستنی محمدئەمین کاردۆخی، ب٢،چ١، سلێمانی ١٩٨٠ ل٩)

کاردۆخی خۆی لەم سەرگوزەشتەیە ئەدوێ و ئەڵێ:

(لێرەدا خۆشەویستی بەینی (ئەحمدموختارجاف) ی شاعیرو شاهۆی شاعیرمان بۆ دەرئەکەوێت لەگەڵ بەخشندەگی (ئەحمەدموختارجاف) و بەکارهاتنی لەکاتی تەنگانەدا (هەرئەوێ، ل٩-١٠)

ئەگەر ئەمە شایەتی تەنیا بەخشندەگی بێ لای ئەو، ئەوە بەلای منەوە شایەتینی گەلێك سیفەتی مەردانەی ئەحمەد موختارە . بەتایبەتی شایەتی جاڵ و هەموو گەنجینە سەرف کردنێتی . ئەوەش بڵێین کە هەر لەو سەرچاوەیەدا لە باسی ژیانی (شاهۆ) دا وتراوە: (ئەحمەدموختارجاف لەکاتی خۆیدا لە هەڵەبجە پارچە ئەرزێکی بەخۆڕایی پێ دابوو بیکات بە خانوو ..) هەر ئەوێ ل١٣ .

وەك ئەشزانین ئەحمەد موختار لەم چەشنە ئەرزەی بە زۆرکەس بەخشیبوو .

١٤ سوجادی ل ٥٤٥ – ٥٤٦ .

ژیانی

لە ژیانی ئەحمەد موختار لە سەرچاوەکاندا ئەوەندە نووسراوە کە لە ساڵی ١٩٢٢ دا قایمقامی هەڵەبجە بووەو لە ١٩٢٤ دا بووە بە نائیب لە پەرلەمانی عێراقیدا[١٥] . ڕاستی ئەوەیە کە لە ١٩١٩ وە تا ١٩٢٤ قایمقامی کردووە و پاشان بووە بە نائیب، بەڵام دوایی بەو چەشنەی خەڵکی ئەیزانن وازی لە هەموو ئەمانە هێناوەو شاری بەجێ هێشتووەو ڕووی کردۆتە چیا .

کە لەڕووی سروشت و بیرەوە تەماشای ڕەفتاری ئەحمەد موختار ئەکەین ئەبینین ئەم چەشنە پایەو کورسی یانەی لەلا بێ بایەخ بووە . ئەحمەد موختار لەڕۆژی خۆیدا چ لەباری پلەی خێزانەکەیەوەو چ لەڕووی لێهاتوویی و پێگەیشتوویی و خوێندەواری خۆیەوە باشترین کەسی عەشیرەتی جاف بووە کە سەرانی ڕژێم پشتی پێ ببەستن و پێشی بخەن و چرای سەوزی ئەو چەشنە بەرزبوونەوەیەشی بە ئاسانی بۆ هەڵئەکرا . بەڵام ئەحمەد موختار پشت ئەکاتە ئەم چەشنە سەرکەوتن و پێشکەوتنەو تەواو لێ یان یاخی ئەبێ . چونکە بەرزی لە پایەی پێشکەوتنێکدا نابینێ کە لە سایەی دوژمنداو بە مەرایی و سەرشۆڕی و ملدان بۆ بەرتیل و ڕیایی دەست کەوێت . ئەوەتا ئەحمەد موختار لە چیرۆکی (مەسەلەی ویژدان) دا گاڵتە بە کەسێك ئەکات کە ئەو چەشنە ڕێگەیەی گرتووەو وەك ئەم بووە بە قایمقام و نائیب و بە تەمای کاری گەورە تریشە . دیارە مەبەستی ئەحمەد موختار ئەوە نەبووە لەو ڕێیەوە بگاتە پلەی بەرزتر، خۆی لە زمان خەڵکەوە لەو چیرۆکەدا هیوای خۆی دەرئەبڕێ و ئەڵێ:

---

١٥ لە شوێنێکدا بەهەڵە نووسراوە کە گوایە ئەحمەد موختار لەکاتی حوکمڕانی شێخ مەحموودا وەکیلی ڕەئیسی شەرعو عەدل بووە . لە ڕاستیدا ئەو ئەحمەد موختارە ئەم نی یەو ئەحمەد موختاری قازی هەولێری یە . بڕوانە (حسين عارف، چیرۆکی هونەری کوردی، بەغدا، ١٩٧٧ ل٣٦) .

((......چونكه ئومێدمان وایه به تەحقیق ئەزانین كه هەقی مەزڵووم له زاڵم ئەسێنێ[16])) .

د. ئیحسان فواد له ڕوونكردنەوەیەكدا كه لەكۆتایی چاپكردنی ئەو چیرۆكەدایه لەم مەبەسته ئەدوێ و ئەنووسێ:

((......بێگومان ئەوەی هۆنراوەكانی شاعیر بەوردی بخوێنێتەوە، لەیەكچوونێكی تەواو ئەبینێ لەنێوانی هێندێ هۆنراوەی شاعیرداو ناوەڕۆكی ئەم چیرۆكەدا . شاعیری بەسۆز، خاوەنی هەڵبەستی (لەخەو هەڵسن)، له بەشێكی بەجێی هۆنراوەكانیدا، پەردە لەڕووی ناتەواویی كۆمەڵەكەی و دزی و ڕووتاندنەوەی كاربەدەستانی ئەو سەردەمە لائەدات و دەری ئەخات كه تا چ ڕادەیەك میللەتی هەژار یان چەوسانۆتەوە:

جاهیلان بۆ ئیستیفادەی زاتی خۆیان ڕۆژو شەو

لەم موحیته مەنعی عیلمو سنعەت و عیرفان ئەكەن

ڕووڕەشی دنیا و قیامەت ئەو نەفامانەن كەوا

هەجوی قەوم و میللەتی خۆیان به پارەو نان ئەكەن

ئاسمان ئێسته وەها چەرخاوە، جاهیل غالیبە

گوربەوو ڕێوی خەیاڵی مەرتەبەی شێران ئەكەن

چەند كەسێكی تازە پیاكەوتوو له كووره دەرچوون

---

١٦ ئەحمەدموختارجاف . مەسەلەی ویژدان، بەغدا، ١٩٧٠، ل٥٩ .

پیاو کە چوو بۆ ئیش لە پێشا یۆقلەمەی گیرفان ئەکەن

یاوەکو:

مەعنایی وەها لێك ئەدەنەوە بەعزێ مووەززەف

قانوون ئەوەتە کەشفی بکەن باخەڵ و گیرفان

دەسا، هەر ئەم ناوەڕۆکە ڕوونەیە کە لە سنووری تەنگەبەری هۆنراوەدا لەوەندە زیاتر دەرنابڕێ و کە ئەنجامی لێکدانەوەو سەرنجدان و شارەزایی شاعیرە لەو ناوەندەدا کە تیایا ژیاوە (بە تایبەتی کە خۆی چەن کارێکی میری بەڕێوەبردووە و بە چاوی خۆی کارەساتی بەڕێوبردنی دیوە) بۆتە هەوێنی ئەم سەرگوزەشتەیە[17]، لە سەرچاوەیەکی تریشدا کە باسی (مەسەلەی ویژدان) ئەکرێت چیرۆکەکە ئەبەسترێتەوە بە ژیانی ئەحمەد موختار خۆیەوە:

((.....بێگومان من بەو نیازە لەمێژووی ژیانی دەکۆڵمەوە، بە تایبەتی لەو سالانەدا، تا وەرامی ئەو پرسیارەم دەسگیر ببێ کە ئایا ئەحمەد موختارێك کە خۆی یەکێك بووە لە کاربەدەستە گەورەکانی ڕژێم، چ عەجەب لەو چیرۆکەیدا (ئەگەرچی بلاویشی نەکردۆتەوە)، ئەو هێرشە توندو تیژەی بردۆتە سەرو لەنێوانی کاربەدەستانی دەورو بازرگان و دەرەبەگەکانی پشتیوانیەوە، بەو جۆرە گوناهبارو ڕیسوای دەکات؟))[18]

نووسەر خۆی وەلامی پرسیارەکەی ئەداتەوە و ئەنووسێ:

---

١٧ مەسەلەی ویژدان، ل٦٢-٦٣ .

١٨ حسین حارف، ل٣٧ .

((....بەڕای من ئەحمەد موختار هەرچەندە ئەو کاربەدەستە گەورەیەی ڕژێم و ئەو بەچکە دەرەبەگ و (شازادەی کوردان) ە بوو، کە باسمان کرد، بەڵام ئەدیبێکی ڕووناکبیری خاوەن هەست و ویژدانێکی پاك بووە و لە دڵ و دەروونەدا دژی زوڵم و زۆری کاربەدەست و ئاغاو دەرەبەگە خوێنمژەکان بووەو بیروباوەڕو کردارو نەریتی کۆنەپەرستانەی لا ناپەسەند بووە . هەروەکو لە هەست و بیرو باوەڕی کوردایەتیشدا، ڕاستگۆو سەرڕاست بووەو بۆی دڵسۆز بووە . بۆیە ئەو ئەگەر چی ئەوەی لەناخی بیرو هۆشیدا باوەڕی پێی هەبووە بۆی نەلواوە بە کردار پێی لەسەر داگری و ڕاستەوخۆ کۆششی بۆ بکات، کە دەبێ بە هەردوو باری (زاتی و مەوزووعی)دا لەم ڕووەوە وەزعیمان لەبەرچاو بێ، بەڵام بە ئەدەب و بەشێوەیەکی تایبەتی لە چیرۆکەکەیدا زۆر بە ئاشکراو لەڕوو ئەو ئەرکی بەجێ هێناوە . واتە دەتوانین بڵێین: لە مەیدانی چالاکی ئەدەبیدا، ئەحمەد موختاری هەست و ویژدان پاکی کورد پەروەری دڵسۆز و ڕاستگۆ دەبینین کە وەك ڕووناکبیرێکی پێشکەوتنخواز قەڵەم دەخاتە سەر قاقەزو دەنووسێ، نەك بەچکە دەرەبەگێك و کاربەدەستێکی گەورەی ڕژێم .

بەم پێ یە ڕام بۆ ئەوە دەچێ کە ئەحمەد موختار خۆشی مەبەستی لە نووسینی (مەسەلەی ویژدان) ڕاستەوخۆ هەر ئەوە بووبێ کە ئێستا ئێمە تێی دەگەین . واتە ڕەخنەگرتن لە پەراگەندەیی سەردەمی خۆی و ڕیسواو ڕەجاڵ کردنی لەنێوانی ڕیسواو ڕەجاڵ کردنی نموونەی چەندین کەسانی دزو بەرتیل خۆرو تەڵەکەبازو خوێن مژو کۆنەپەرست ... هتد ... کە دەستنێژی ڕژێمەکە خۆی بوون و لە سایەی ئەودا ئاشیان گەڕاوە[١٩] .

---

١٩ هەر ئەوێ . ل ٣٨-٣٩ .

ڕەنگە بۆ زۆربەی وتەکانی نووسەر دەنگ بدەم، تەنیا ئەوە نەبێ کە لای وایە هەڵوێستی ئەحمەد موختار لە نووسیندا دیار بووەو لە کردارا دیار نەبووە . بەڵکو (لام وایە و هیوام وایە کە ڕاست بم) کە یاخی بوونی ئەحمەد موختار لە دەرەبەگی و ڕژێمی پاشایی و ناقۆڵایی کۆمەڵایەتی سەردەمی خۆی لە کرداریا زۆر دیار بووە و نووسین و کرداری یەکیان گرتۆتەوە .

پیرەمێرد بەم چەشنە لە (ژیان) دا هەواڵی مەرگی (ئەحمەد موختار) ی بڵاوکردۆتەوە:

(ناسۆرێکی تازە بۆ دڵی کوردەواری)

دوو میسرەع، یەکێ کەیخوسرەوانی

دووەمیان خاڵی ڕووی ئەردەڵانی

بووبوو بەشیعری جوان و نەوجوان

درێغا فەلەك خستیە ناو سیروان

((ئەحمەد موختار)) ی وەسمان پاشا لە باوکەوە کەیخوسرەوی، لە دایکەوە ئەردەڵانی، ئیفراتی سەخاو زەکا بووبووە نەگبەتی سەرشانی، خۆی داناو داخی بەدڵی عالەما نا:

شاعیر بوو، شاعیر ئەنجامی وایە

فەلەك بەزەیی بەکەسا نایە[20]

---

٢٠ ژیان، ژمارە ٤٣ ساڵی ١٠، ٩ی شوباتی ١٩٣٥ .

ئەم ئیفراتی (سەخاو زەکا) یە وای لێ کردبوو کە بەو چەشنە دەست بڵاوبێ و گوێ نەداتــە مــاڵ و مــوڵکی جیهــان و لــەجیاتی مــاڵ و موڵــك زیــاد کــردن بکەوێتــە بڵاوکردنـەوەو بەخشین[21] . لـە جیاتی ڕوانینـە پایـەو بـەرزیی سـایەی ئـەو ڕژێمـە کـە ڕێی بۆکردبۆوە، یاخی بوون و کێونشینی لەڕێی مەبەستدا بکا بە پێڕەو و بڵێ:

جەژنی قوربان، ساڵی جارێ خەڵکی قوربانی ئەکەن

بۆ وەتەن من ڕۆژی سەد جار ڕۆحی خۆم قوربان ئەکەم

وێنەی قوربانی دان و شەهیدبوون لە شیعری ئەحمەد موختاردا بەچەشنێك دووبارە دەبێتەوە کە باری لێکدانەوەی (سایکۆلۆژی) دەمانباتە سەر ئەوەی بەدڵنیایی بڵێین: خــۆ بــەقوربانی نیشــتیمان کــردن و بەجوانەمــەرگی شــەهیدبوون کەڵکەڵــەی ســەرو ئاواتی هەمیشـەیی دەروونـی بـووە . ئـەبێ چـەند جار لـە شـیعری ئەحمـەد موختـاردا وێنەی فەرهاد لەپاڵ کێوی بێستووندا خوێن ڕشتن ووترابێتەوە:

بێستوون ئێستەش کە وەقتێ لالەیی لێ سەوز ئەبێ

باسی خوێنی دیدەو داغی دڵی فەرهاد ئەکا[22]

---

21 ڕەفیق حیلمی لە باسی شیعری ئەحمەد موختاردا دوو لایەن باس ئەکا، لایەنی بەخشندەیی و لاینی نیشتمانپەروەری و ئەنووسێ:

(بێجگە لەمەیش کە خۆی ئەڵماس و گەوهەری دنیای زۆر لەبەرد داو سەروەت و سامانی بەشی خۆی لە باوکی یەوە بۆی مابۆوە لە بەینێکی زۆر کەمدا لەناوی بردو دوایی پێ هێنا، دیسانەوە دیاربوو کە بۆ سەروەتی وڵاتەکەی زۆر دڵسۆز بووە کە ئەڵێ:

زوبانی حاڵی ئەحمەد هەر ئەڵێ وریا بن ئەی میللەت

بزانن بەردی ئەم شاخانە ئەڵماس و گەوهەرتانە

(ڕەفیق حیلمی ل ١٧)

22 بیستون وەختێ کە لالەی ئەحمەری لێ سەوز ئەبێ

لەزۆر شیعری ئەحمەد موختاردا وێنەی نیشتمان و دولبەر دەبێ بەیەك و خۆیشی هەر فەرهادە:

هیچ خەنە پێویست نی یە بۆ دەستو پەنجەی دولبەرم

وا بەخوێنی من خەریکە دەستو پێی نەخشین ئەکا

ئەگەر فەرهادی بێستوون لە نائومێدیدا بە دەستی خۆی لەناوچووبێ، ئەوا (فەرهاد)ی گوێ سیروان بە کۆمەڵێ ئاوات و نەخشەی مەزنەوە (بەدەستێکی نەفام[23]) لەناوئەچێت و داخی نیشتمان ئەباتە گڵەوەو نیشتمانیش یەکێك لەو کوڕە هەڵکەوتوانەی لەکیس ئەچێت کە جێگەی هیوا بوون .

ئەگەر باش لەبەرهەم و ژیان و مەرگی ئەحمەد موختار وورد بینەوە بەڕاستی دەبینین کە ئاواتی گەورەی هەبووە، خۆی لەخۆی گەیشتووەو تەمای ئەوەی هەبووە کە لەکاروانی پێشکەوتنو دووا ڕۆژی نیشتماندا جێی دیار بێ . گەورەییش لای ئەو

مەشقی لێوی شەککەریی ناسکی شیرین ئەکا

ئەو گولاڵەی وا لەکێوی بێستوونا سەوز ئەبێ
چەن لەتیفو ئاڵە ڕەنگی لێوی شیرینی هەیە
......
ئەو گولاڵانە کە لەم کێوو کەژە خەدیمە ئەدەن
هەموو تەمسیلی ئەکەن خوێنی شەهیدانی تۆ
....
گولاڵەی بێستوون ئێستەش بەهاران
ئەڵێن پێت ماجەرای فەرهادو شیرین
ئەم کۆمەڵی گولاڵە کە ئاڵن لەکێوو کەژ
ئاویان دراوە گشتی بە خوێنە ڕژاوەکەم
٢٣ ڕەفیق حیلمی ، ل١٧ .

وەك ووتمان – ماڵ و موڵك و پایەی بەرزی دەوڵەتی ئەوكاتە نەبووە، چونكە ئەوانەی لە بەردەستدا بووەو شەقی تیٚ هەڵداون و ڕیٚگەیەكی تری گرتووە .

پەندیٚكی ڕووسی هەیە ئەڵیٚ: (لیٚت ناپرسم تۆ كیٚیت، لیٚت ئەپرسم هاوڕیٚكانت كیٚن؟)

كە ئەپرسین، ئەبیستین:

((مەحمورد جەودەت، ئیسماعیل حەقی شاوەیس، عەبدولواحید نووری، عەبدوڵلاٚ گۆران، شیٚخ نووریی شیٚخ ساڵح، فایەق بیٚكەس، عەلی كەمال باپیر[24]، شیٚخ سەلام، میرزا مارف، مەلا حەسەنی قازی، حسن فەهمیی جاف ....هتد) .. ئەمانە دۆستی نزیكی ئەحمەد موختار بوون . ئەمانە لەزۆر ڕووەوە تاقمیٚكی جیاواز بوون، زۆر لایەنی سیاسیو شەخسیو كۆمەلاٚیەتی یان جیاواز بوو، بەلاٚم ڕۆخانەی شیعرو ئەدەبیات و بیر هەموویانی كۆئەكردەوەو هەمووشیان بەپیٚی پیٚ ودانگی ڕۆژی خۆیان یا شۆڕشگیٚڕ یا یاخی بوون . هەریەكەش لایەنیٚكی لە یاخی بوون بەرامبەر بە یاساو بیری كەڕووهەڵهیٚناو گرتبوو و بەچەشنیٚ ڕیٚبازی تایبەتی خۆی ئەو یاخی بوونەی ئەنواند .

هۆنراوەیەكی هەورامی هەیە كەلای هەندیٚك وایە شیعری ئەحمەد موختارە، بەلاٚم من لام وایە شیعری ئەو نی یە، تەنانەت ئەتوانین بە بابەتیٚكی ڕەجەزی دابنیٚینو زۆرتر لەوە ئەچیٚ قسەی سەر زمانی ئەو جەنگاوەرانە بیٚت كە لەگویٚ سیروان لە ئەحمەد موختار كۆبوونەتەوە . لیٚرەدا مەبەستمان لەڕوخسارو پلەی هۆنراوەكە نی یە، بەڵكو ناوەڕۆكەكەی بەڵگەیەكی گەورەمان دەربارەی ئەحمەد موختارو ڕووكردنە چیای ئەداتیٚ:

---

٢٤ كاكەی فەللاح لە زمان عەلی كەمال باپیرەوە ئەگیٚڕیٚتەوەو ئەڵیٚ: عەلی كەمال وتی: كە ئەحمەد بەگ كوژرا تا ١٥ ساڵ ڕیشم نەتاشی .

شازادەی دەوران ئەحمەد موختارەن

پەی ڕۆژی دەعوا ئەسفەندیارەن

هەر پەی وێش خاسەن جە ڕۆژ هەیجا

چەنی دوشمنان بکەرۆ هەیجا

دایم نە خەیاڵ حاڵی کوردانەن

بۆیە ئاراگێل خاکی ئێرانەن

ئومێدش ئێدەن، وە لوولەی تفەنگ

ئیستیقلالمان بگیرۆ وە چەنگ[25]

ئەم چەند دێڕە دەچنە پاڵ چەند بەڵگەیەکی نووسراو (دۆکیومێنت) کە ئێستا لە بەردەستدا نین و کاتێ دەبێ دەست بکەون و بڵاوبکرێنەوە، هەموشیان ئاوات و نەخشەی ئەو ئەحمەد موختارە ئەسەلمێنن کە لەو ڕۆژانەی دوایی ژیانیدا بۆ خێزانەکەیی نووسیوەو لەوێدا بە شەمسە خانی کچی ئەڵێ:

((مەرحەبا شەمسەخان، عاجز نەبی . ئەگەر باوکت ما، بەزۆری خۆی دێتەوە[26])) .

---

٢٥ ئەمە ساڵی ١٩٣٤ نووسراوە کە عێراق بەندی پەیمانی ١٩٣٠ بوو لەگەڵ ئینگلیزداو بەوپەیمانە ئیتیقلالی لەناو چووبوو .

٢٦ لە نامەیەکدا بۆ خێزانەکەی نووسیوەو لای کاک ئەفراسیاب پارێزراوە .

بۆ تەواوکردنی وێنەو دیمەنی شەخسیەتی ئەحمەد موختار ئەبێ باسێکی بە ئینساف لەڕووداو و هەڵوێستی ئەم کەڵە پیاوەی عەشیرەتی جاف بکەین لەڕۆژانی شێخ مەحموودی نەمردا .

هەروەك کۆمەلأنی گەلی کورد لە دەوری شێخی نەمر کۆبوونەوە، شێخ بێ دوژمنیش نەبوو . لە عەشایەر، لە ئەفەندی و خوێندەوار دوژمنی هەبوو . هەندێ لەم دوژمنانە باری سیاسەتو هاتو بردەی لەنێوان تورك و ئینگلیزدا ئەیجوولأندن . هەندێکیشیان کینەی تایبەتی یا هەوای گەورەیی و شانازی عەشایەری و سەر بۆ شێخان شۆڕنەکردن بەرەو دوژمنی و لەناودانی ئەو خەوە خۆشەی ئەو سەردەمەی کوردی دەبردن . کەسی ئەوتۆش هەبوو کە کەمو کووڕی و باری دوواکەوتوویی ڕۆژ سنووری نێوان ڕەخنەو دوژمنی لەبیر بردبوونەوە .

لێرەدا با بێینە سەر هەڵوێستی (ئەحمەد موختار) ی لاو:

عەشیرەتی جاف وەکو پژدەرو هەمەوەندو زۆر عەشیرەتی تری کوردو تەنانەت (سادات) خۆیشیان دوو بەرە بوون . ئەگەر بەپێی باری عەشیرەتی بووایە ئەبوو ئەحمەد موختار لەبەرەی دوژمنەکانی شێخ بووایە . بەلأم دیارە ئەو مەردە هۆشیارە لەو تەمەن و سەردەمەشدا بیری نیشتیمانی زۆر لەلایەنی عەشیرەتگەری یەکەی بەتینتر بووە . لەبەرئەوە لەگەڵ شێخدا بووە، لەناو ئەو بەگزادانەی جافدا بووە کە هاتوون بۆ پیرۆزبایی شێخ[27] . کە شێخ ڕووی کردۆتە شاخ، ئەم لەگەڵیا ڕۆیشتووە .

ساڵی ١٩٥٥ بۆ پرۆژەی ساڵنامەی کوردی بەدوای شوێنەوارەکانی شێخی نەمردا ئەگەڕام . چوومە گوندی (جاسەنە) و وێنەی ئەو ئەشکەوتەم گرت کە شێخ ڕووی تێکردبوو و چاپخانەکەی دەوری حوکمڕانیش لەوێدا ئەگەڕا .

---

٢٧ ڕۆژنامەی ژیان .

پیاوێکی زۆر پیری جاسەنەیی ئەو جێگەیەی پیشاندام لە ئەشکەوتەکەدا، ئەحمەد موختاری تێدا بەند کرد بوو.

بەڵێ، ڕەنگە شێخ لەوە نەگەیشتبێ کە لاوێکی خوێن گەرمی دڵسۆزی وەك ئەحمەد موختار پشت بکاتە کەس و کارە خاوەن شکۆو دەسەڵاتەکانی خۆی و ژیانی ئەشکەوتی لە پاڵ شێخدا لەو هەڵوێستەی ئەوان پێ باشتر بێ . خۆ دووزمان و درۆزن و ڕاپۆرت نووسیش لە هیچ شوێن و زەمانێکدا لە کاری خۆیان نەکەوتوون، لەبەرئەوە هەر لەو ئاوارەیی یەی خۆیدا ئەوی بەندکردووە .

لێرەدا هەڵوێستی نیشتیمانی پتەوی ئەحمەد موختارو باری سەرنجی بەرامبەر بە شێخ و مەسەلەکە دەرئەکەوێ:

سەبا عەرزی خلووسی و بەندەگیم و هەم دوعاخوانی

ببە بۆ خزمەتی شاهی موحتیی گشت سلێمانی

بڵێ قوربانی تۆ بم ئەی سەلاحەدینی ئەیووبی

بەزۆری پەنجە وەك حەیدەر، بە سیما یووسفی سانی

لە دەست کافر نەجاتمان بوو، بیحەمدیللاهی وەلمیننە

لە سایەی دەست و تیغ و هیممەتی تۆ، شێری یەزدانی

کە جورمێکی نی یە تا کەی لە حەبسا دانیشێ قوربان

لە تەنهایی لە فیکری چۆتەوە ئادابی ئینسانی

هەتا مردن وەكو بەندە لەخزمەت شاهی كوردستان

حەياتی خۆی فيدا كا بۆ هەموو ئەمرێكو فەرمانی

من ئەم حەبسەم لەلا فەخرە، بە شەرتێ سەروەری كوردان

لە حەق ئەم بەندەيەی خۆيە بمێنێ لوتفی جارانی

لە لوتفی تۆ زياتر هيچ پەناهێكی نی يە (موختار)

بەكاری هيچ نەهاتن، دۆستەكانی، خزم و خوێشانی

ڕەنگە بووترێ، ئەم بەندێكەو لە بەنديخانەدا داوای بەربوون ئەكات . بەڵێ شێخ زوو بەری داوە، بەڵام هەڵوێستی ئەحمەد موختار بەرامبەر بە شێخی نەمر هەر ئەمە بوو . شاعير تا ساڵی ١٩٣٥ ژياوە . پاش ئەو ماوە كەمەی بەنديخانەی شێخ دەسەڵاتی پەيداكردۆتەوە . هەموو ئەو ڕۆژنامەو چاپەمەنی يانەی لەبەردەستدا بووە كە ئينگليز خواهە كوردەكان گرتبوويان بەدەستەوەو هێرشيان تێدا ئەبردە سەر شێخ .

بەڵام وەك هاوڵاتيەكی بەشەرەف، چ بەنووسينو چ بەقسەو وتنو چ لەڕەفتاری ڕۆژانەدا لە گوڵ كاڵتری بە شێخ نەوتووە . لە ڕۆژانی نوشوستی و بێدەسەڵاتی شێخدا هەر دڵسۆزی بوو . شێخی نەمريش تا دواڕۆژانی ژيانی لەجێی خۆيداو لەكاتی باسكردندا بەسۆزو خۆشەويستی و بەرزی يەوە ناوی ئەحمەد موختاری ئەهێنا .

كەواتە – ئەم هەڵوێستەی شاعير، كە لەباری خێزانیو چينايەتی و بەرژەوەندی شەخسی يەوە نەهاتووە، لەچی يەوە پەيدا بووە ؟

گومان لەوەدا نی یە کە هۆشیاریو خوێندەواری و لێکدانەوە ئەحمەد موختاری بە ڕێگەی شەرەف و مێژوودا بردووە ... بەڕێگەی پیاوەتی و نیشتمانپەروەریدا بردوویەتی .

د. ئیحسان فوئاد لەو چەند دێڕەدا کە بە پێشەکی بۆ چیرۆکی (مەسەلەی ویژدان) نووسیووە باش جێگەی مێژوویی و ئایدۆلۆژی ئەحمەد موختاری دەستنیشان کردووەو نووسیویە:

(ئەحمەد موختار جاف بە ناوەڕۆکی ئەم سەرگوزەشتەیە گیانێکی ئازادیخوازانەو شۆڕشگێڕانەی نیشانداوە . وە بەمە ئەچێتە پاڵی ئە نووسەرانەی هاوچەرخی کە لە مەیدانی ڕەخنەگرتنی تیژی میراتی ڕزیوی دەرەبەگیدا ئەسپی قەڵەمیان چاپوکانەوە تاوداوە، لە نموونەی (عەرەب شەمۆ) چیرۆك نووسی کوردی سۆڤێتی، شاکر فەتاح، عبدالواحید نووری، ئیبراهیم ئەحمەد ....هتد . بەڵکو ئەتوانین بڵێین کە پێشڕەوە بۆ ئەو نووسەرە لاوانەی ئەمڕۆمان کە دەست ئەبەن بۆ ئەم بابەتە گرنگە لە بەرهەمەکانیاندا، چونکە نیوچەرخ لەمەوبەر ئەم پەیامە پیرۆزەی گرتۆتە ئەستۆی خۆی[٢٨]) .

مەرگی ئەحمەد موختار

ئاشکرایە کە ئەو بیرو هیوایەی ئەحمەد موختار، لە بارێکی تایبەتیدا ماڵو پایەی پێ بەجێ هێشت، کۆمەڵێ چەکداری لەخۆی کۆکردەوەو ڕۆیشت و پاش بەینێك تەرمی خوێناویی هاتەوە .

مامۆستا سوجادی لەم بارەیەوە، نووسیبووی:

---

٢٨ مەسەلەی ویژدان .

لە تەمەنی بیست ساڵیدا ژنی هێناوە . لە ساڵی ١٩٢٢ بووە بە قایمقامی هەڵەبجە، لە ١٩٢٤ دا بووە بە نائیب لە پەرلەمانی حکوومەتی عێراقیدا، تا لە ١٩٣٥ لە تەمەنی ٣٨ ساڵیدا بە گوللەی تفەنگی دەستێکی پیس لەسەر ئاوی (سیروان) کوژراو جوانە مەرگ بوو، تەرمەکەی برایەوە بۆ هەڵەبجە، لە ئاوایی (عەبابەیلە) لەو گۆڕستانە کە تاهیر بەگی برای تیایا نێژرا بوو ئەمیشیان ناشت[٢٩] .

هەرچی مامۆستا ڕەفیق حیلمی یە ئەوە وردتر دەستنیشانی کوشتنی ئەحمەد موختار ئەکاو ئەنووسێ:

(لەدوای ژیانێکی ناکامانە، لە ساڵی ١٩٣٤ ی میلادی و لەسەر ئاوی (سیروان–دیالە) لەلایەن دەستێکی نەفامی کوردەوە کوژراوە[٣٠]) .

پیرەمێرد کە لە ساڵانی دوایی ژیانی خۆیدا ئەیویست بە هێمنی خزمەت بکا[٣١]، لەو چەند دێڕەدا کە تۆمارمان کردەوە بە چەشنێکی تر تەماشای دوا لاپەڕەی ژیان و مەرگی ئەحمەد موختاری کرد . ئەوەبوو نووسی:

(ئیفراتی سەخاو زەکا بوو بووە نەگبەتی سەرشانی، خۆی داناو داخی بە دڵی عالەما نا[٣٢]) .

---

٢٩ سوجادی، ل٥٤٥ .

٣٠ ڕەفیق حیلمی ل ١٣ .

تێبینی: هەر لەم شوێنەدا لە پەراوێزدا نووسراوە: (لە تەئریخی سلێمانیدا ئەڵێ: ١٩٣٣ ی میلادی (مقتولا) وەفاتی کردووە، عەلی کەمال ئەڵێ: لە ١٩٣٥ ، دیارە ئەمی دووایییان ڕاستە .

٣١ مامۆستا کاکەی فەللاح باری سەرنجی بۆ ئەوە ڕاکێشام کە گۆران لەو وتارەدا کە بۆ چلەی پیرەمێرد نووسیبوو ئەم چەشنە ڕایەی دەربڕیووە .

٣٢ ژیان، ژمارە ٤٣، ساڵی ١٠، ٩ی شوباتی ١٩٣٥ .

پیرەمێرد هەر لەوێدا دێڕێکی تر بۆ مێژووی مەرگی ئەنووسیٚ و ئەڵیٚ:

دڵ بۆ تەئریخی پەردەی خۆی دڕی

ڕۆحی شیرینی شاعیر، هەڵفڕی[٣٣]

عـەلی کـەمالی بـاپیر ئاغـا لـە هـەمووان بەسـۆزتر بـۆ مـەرگی شـاعیر گریـاوەو نووسیوویەتی:

دیسان فەلەك ئەم داخە چ بوو نای بە جگەردا

ئەم ئاگرە چی بوو لە دڵی عالەمی بەردا

دیسان چی یە ئەم شۆرە لەناو کوردی جیهانا

عالەم هەموو غەرقە لەقوڕو شین و چەمەردا

من دیومە لە خاك دێتەدەریٚ گوڵ بە بەهاران

بۆچی گوڵی من ماتە لەژێری گڵ و بەردا

هەنگامی خەزان فەسڵ و دەمی کۆچی گوڵانە

بەم فەسڵی بەهارە گوڵی من وا لەسەفەردا

ئەو خوسرەوە وا حاتەمی تەی بوو بە سەخاوەت

---

٣٣ هەر ئەویٚ .

ئەم تەئریخە بە ئیملای کۆن بەم چەشنە لیٚ: ئەدرێتەوە:

ڕۆح شیرین شاعر

٢١٤ ٥٧٠ ٥٧١ - ١٣٥٥ .

ئەو ڕۆستەمە وا شێری ژیان بوو لە نەبەردا

سەیری کە چلۆن چەرخی فەلەك دەربەدەری کرد

کوژرا بە غەریبی لە کەژو کێوی (نەوەر)دا[٣٤]

زانیم کە کسووفی ئەبێ ڕۆژی هەموو جافان[٣٥]

من ئەو شەوە گەردوون کە خسووفی بە قەمەر دا

ئەی سەروەری عالی نەسەب، ئەی ئەحمەدی موختار

بۆچ خوێنی شەریفت بە هەوا وا بەهەدەر دا

سەیری کە ئەڵێی خوێنی ڕژاوی گەشی تۆیە

(سیروانی سروشکم کە ئەکا هاژە لە سەردا[٣٦])

هەرچەندە کە ڕۆیشتی بەڵام زیکری جەمیلت

ویردی دەمی کوردانە لە شام و لە سەحەردا

ئەو ناوە بڵندەی کە بەجێت هێشتووە بێ شك

ئەینووسێ موئەڕیخ لە تەواریخی بەشەردا

نابڕێتەوە خوێنت بووەتە خوێنی سیاوەش

---

٣٤ لە پەراوێزدا نووسراوە: (نەوەر) ناوی شاخێکە لە داوێنیدا ئەحمەدموختار کوژراوە .

٣٥ لە پەراوێزدا نووسراوە: دوو ڕۆژ پێش کوژرانی مانگ گیرا .

٣٦ لە پەراوێزدا نووسراوە: ئەم نیوە شیعرەی هینی خوا لێ خۆشبوو تاهیر بەگی برایەتی، بە موناسەبەتی ئەوەوە کە لە کەنار سیروان کوژرا ئەم نیوە شیعرەی هێناوە .

مەنقووش جەمالت لە دڵو فکرو نەزەردا

تەئریخی وەفاتیم لە خیرەد پرسی، وتی پێم

جێی عەدنە ئەوو ئێمەی جیٚ هێشت لە سەقەردا[37]

گۆران هەستی خۆی بەرامبەر بە مەرگی ئەحمەد موختار لە ڕێی بایەخدان بەو دێڕانەی کەماڵی یەوە دەرئەبڕیٚو ئەنووسیٚ:

ئەی کاکە کەمال شاعیری خۆش خوێنی هونەرمەند

بولبول نی یە، تۆی، تەیری تەرەننوم لەسەحەردا

دەك خۆش بیٚ دەم و پەنجەو نووکی قەڵەمی تۆ

بۆ دادیٚ کە دات کاکە لە مەیدانی هونەردا[38]

ئەوەندەش زیاد بکەین کە ئەحمەد موختار لە ٦ی شوباتی ١٩٣٥ دا کوژراوە .

شیعری ئەحمەد موختار

ڕەفیق حیلمی کە دێتە سەر هەڵسەنگاندنی شیعری ئەحمەد موختار ئەنووسیٚ:

(شیعرەکانی ئاودارو بەتامەو وێنەو شعووری دەروونێکی پڕجۆش و زەمزەمەیە . لەم لایەنەوە لە تاهیر بەگی برا گەورەی ئەچوو کە یەکێکە لە شاعیرە بە سۆزەکانی کورد[39]) .

---

٣٧ بە ئیملای کەمالی (جی عدنە او ایمەیی جی هیشت لە سقردا) ئەکاتە ١٣٥٣ (بڕوانە: دیوانی ئەحمەد موختار جاف، کۆکردنەوەی عەلی کەمال باپیر، سلێمانی ١٩٦٠ ل٥٤) .

٣٨ هەر ئەویٚ، ل ١٦ .

هەروەها لە باری سەرنجی نرخ پێدانی ئەدەبی یەوە نووسیویە:

(بەڕاستیش ئەحمەد بەگ دڵی بە وەتەن (نیشتمان)و زانستی یەوە بوو . لەلایەن پایەی ئەدەبیاتیشەوە ئەم شیعرانەو بە تایبەتی هەندێ لە بەیتەکانی نرخێکی ڕاستی هەیە[٤٠]) .

ڕەفیق حیلمی بەراوردێك لەنێوان شیعری ئەحمەد بەگی ساحێبقران (حەمدی ١٨٧٦-١٩٣٦) و ئەحمەد موختاردا دەکات، لەوێدا شیعری ئەحمەد موختار بەم چەشنە هەڵئەسەنگێنێ:

(شیعرەکانی ئەحمەد بەگی وەسمان پاشایش سادەو ڕەوانەو نموونەیەکی بەنرخی سەلاسەتە[٤١]) .

(هەرچی وەکو ئەحمەد موختار بەگە، وەکو جەنابی ئەمین زەکی بەگ لە تەئریخی سلێمانیدا وتوویە: (سەلیقەیەکی باشی) شیعری بووەو لە سایەی ئەو سەلیقەیەی تەبع و ڕەوانی فیکرەوە شیعرەکانی لە سادەیی و سەلاسەتا پایەیەکی مومتازی هەیە . بەڵام داخەکەم هەردووکیان کە بەهرەیەکی گەورەو بڵندی شاعیری یان بووە لە سەرچاوەی فیتری زەکای خۆیان و موحیتی ئەدەبی سلێمانی بەولاوە، لە هیچ سەرچاوەیەکی عیلم و ئەدەبی بێگانە نەسیبداری فەیزو هونەر نەبوون[٤٢]) .

---

٣٩ ڕەفیق حیلمی ل ١٣ .

٤٠ هەر ئەوێ، ل١٦ .

٤١ هەر ئەوێ ل ٢٢ .

٤٢ هەر ئەوێ ل ٢٢ .

بەڵام سەیر ئەوەیە کە هەر ڕەفیق حیلمی خۆی پێش ئەمە وتبووی: (کوردیو فارسیو تورکیو عەرەبیو کەمێکیش ئینگلیزی ئەزانی[٤٣]) هەروەك لەڕووی بەراوردیشەوە هەر لەو سەرچاوەیەدا نووسیویەتی:

(بەدوور نازانرێ کە لەم بەیتەدا لە فەلسەفەی خەیام ئیلهامی وەرگرتبێ:

بەبێ قەدری بەسەریا ڕامەبوورن، حورمەتی بگرن

گوڵاڵەی سووری ئەم سەحرایە خوێناوی جگەرتانە[٤٤]

مامۆستا عەلائەدین سوجادی کە زۆر مەبەستێتی بۆ هەر شاعیرە هۆیەك بۆ بوونە شاعیر دەست نیشان بکات، خوێندنەوەی شیعر لە کەشکۆڵی مەحموود پاشاوەو شیعری تایەربەگو نالی ئەکات بەهۆی تەقینەوەی شاعیرێتی ئەحمەدموختارو[٤٥] ئەنووسێ:

(کەوابوو ئەحمەد موختار لەم دەورەدا تەنها ناوماڵەکەی خۆیان بوو کتێبی شیعری بۆگرتەوە، چونکە لەوێدا تاهیربەگی تێدا بوو، کتێبخانەکەی تاهیربەگیش دیوانچەی شاعیرەکانی تێدا بوو، سەرەڕای ئەمانەش کەشکۆڵەکە لە بەردەستیا بوو . بەیانیو ئێوارانی فیکری شاعیرانی تیایا وەرئەگرت[٤٦]) .

ئەگەر بەهرەی شاعیرێتی یەکێك بێت لەو پەنهانی یانەی چەند زانستێك تا ئێستا بە چەند جۆر لێکی بدەینەوە ئەبێ ڕەگەزی بەهرەو توانا لای هەموو شاعیرێك دەست نیشان بکەین . لێرەدا مامۆستا سوجادی باش بۆ ئەوە چووە کە دیوانی شاعیرانو

---

٤٣ هەر ئەوێ ل ١٤ .

٤٤ هەر ئەوێ .

٤٥ سوجادی، ل ٥٤٦ .

٤٦ هەر ئەوێ، ل ٥٤٧ .

ئـالودەیی شـیعری ڕۆژهـەلاٚت یـەكێكن لـە كۆڵەكـە پتـەوەكانی شـاعیرێتی ئەحمـەد موختـار . بـەلاٚم توانـا و لێهـاتوویی شـاعیر لەوەدایـە كـە پەیوەنـدی بـەتینی لەگـەڵ سامانی نەتەوەیی و ڕۆژهەلاٚتی شیعردا بەرەو لاسایی و دووبارە كردنەوەی نـەبردووە

هەر بە تاك و تەرا دێڕی ئەوتۆ ئەبینین كە دووبارە كردنەوەی بیر یا وێنـەی شاعیرانی تر بن . ئەحمەدموختار زۆر لە كەرەسەكانی شیعری كلاسیكی هێنـاوە، نـاوو وێنـەو دیمـەنی (مۆم) و (پەروانـە)ش دیـارە، لـە شیعری تەسـەوف باسـی شـێخی سـەنعان و زوننـارو چلچیا وەرئـەگریٚ و لەگـەڵ سـۆفیاندا بـەرەو كێـوی تـوور ئـەڕوا و تەجەللای (نـوور) لـەڕووی دولبـەردا ئـەبینیٚ . بـەلاٚم شـارەزایانە وشـەو وێنـەو دیمـەن تێـك ئەشـكێنیٚ و سـەرلەنویٚ وێنـەی تـازەی شـاعیرانەیان لیٚ دروسـت ئـەكات، كـە هونـەری خۆی و دەنگ و ڕەنگ و بۆی خۆییان پێوە دیارە .

ئەبیٚ كاغەز لەبەرگی گوڵ، قەڵەم جانا لە عەنبەر بیٚ

كە من مەیلم هەیە ئێستا بنووسم وەسفی ڕوخسارت

یا ئەڵیٚ:

وا بەیادی تیغی ئەبرۆی دولبەری بیٚ ڕەحمی خۆی

(ئەحمەد) ی عاشق خەریكە ڕۆحی خۆی قوربان ئەكا

شاعیر ئەیەویٚ دان بەم داشكاندنەوەو دروستكردنەوەیەدا بنیٚ كە ئەڵیٚ:

قافیە هەرچەندە تیكرارە، بەلاٚم (ئەحمەد) بەدڵ

هەر بەیادی تاقی ئەبرۆتە كە جار جار نوێژ ئەكا

بەلاّم کە ئێمە بێین و بەراورد بکەین، ئەبینین شاعیر لەکاروانی بەرەو پێشچوونی شیعری نەتەوەکەی خۆی و ڕۆژهەلاّت دانەبڕاوە، بەڵکو شوێنی خۆی و شوێن پەنجەی لەبەرەو پێش ڕۆیشتنی ئەو کاروانەدا دیارەو ئەنجامیش هەر ئەوەیە کە وێنەکان بە دەنگ و بە خامەی تایبەتی و بە هەنسکی قوولاّیی دڵی ڕاستگۆی ئەحمەد موختار بە زمانێکی تایبەتی شاعیرانەی خۆی داڕێژراونەتەوە .

نالی ئەڵێ:

لە خەوفی تەلعەتت ڕۆژ هەروەکو شێت

بە ڕووزەردی هەلاّت و کەوتە کێوان

ئەحمەد موختار ئەڵێ:

کە دولبەر خۆی نواند خورشیدی خاوەر زوو فیراری کرد

خەجاڵەت ماو بە زەردی عەزمی پشتی کۆهساری کرد

یا بێخود ئەڵێ:

بۆچی نەڕژی سەیلی سروشکم وەکو باران

بۆچی وەکو یەعقووب نەبمە شوهرەیی شاران

ئەحمەدموختار ئەم کەرەسەیە بەم چەشنە دائەڕێژێتەوە، یا پێش ئەو دایڕشتووە، کە ئەڵێ:

فەسڵی ئەو ناسک غەزالە ڕۆیی عوششاقی حەزین

هەر ئەبێ سەیلی سروشکی خوێن لە چاو جاری بکا

سالم ئەڵێ:

زمستان مەیل ئەکەم پایز براکەم

بەهاری عومری من هاوینە بێ تۆ

ئەحمەد موختاریش ئەو چوار فەسڵە کۆئەکاتەوەو ئەڵێ:

دڵم هاوینە بۆ وەسڵی، بەلآم ئەو مەیلی زستانە

خەزانی بۆیە کرد خەڵقینە عومری وەك بەهاری من

وێنەیەك هەیە گەلێك شاعیر دووبارەیان کردۆتەوەو ڕەنگە بە چەند زمان وترابێتەوە بۆ نموونە کەمالی ئەڵێ:

دەستێ بە زامی سینەو دەستێ بە دامەنی تۆ

دەستی ترم لەکوێ بوو خاکێ بکەم بەسەردا

ئەحمەد موختار ئەڵێ:

دەستێ کە بەداوێنی ئەتۆ، دەستێ بەدڵ بم

چی بکەم کە نی یە دەستێ بکەم خاکێ بەسەردا

وێنەو ناوی (حەللاج) بەم چەشنە دەچێتە دێڕی شاعیرەوە کە دەڵێ:

بۆ خەرابیو غارەتی مەعموورەیی دڵ چاوەکەم

تیپی موژگانت بەدایم لەشکری مەنسوورتە

یا هەر دیمەنی شێخی سەنعان بەم چەشنە دێتە شیعریەوە کە ئەڵێ:

شێخی ئیرشادو موریدو سالیكو سۆفی و فەقێ

ئەو بە یەك نواڕین بە جارێ کافرو بێ دین ئەکا

مامۆستا سوجادی سەرسامانە بەرامبەر بە دێڕێکی ئەحمەد موختار دەوەستێت و ئەیباتە جیهانی فەلسەفەوە و دەیکا بە نموونەی بەهرەو بیری شاعیر . ئەوەبوو ڕەفیق حیلمیش لەو دێڕەدا بەراوردی لەگەڵ خەیامدا کرد . بەڵام تۆ بڵێی ئەحمەد موختار لەو بارەیەوە بیستبێتی کە ئەبوو عەلای مەعەڕی وتوویەتی:

صاح هذی قبورنا تملأ الأر
ض فأين القبور من عهد عاد
خفف الوطأ ما أظن أديم ال
أرض الا من هذة الأجساد

خۆ زۆر پاش ئەحمەد موختار بەدر شاکر سەییاب وتوویەتی:

لاتپقلن خگاك فالمبغی (علائی) الادیم
ابناؤك الصرعی تراب تحت نعلك مستباح[47]

بەڵام مامۆستا سوجادی لەسەر حەقە کە بەسەرسامی تەماشای دەربڕینی ئەم بیرە بکات لای ئەحمەد موختار کە مرۆڤ و خاك و نیشتمانپەروەری تێدا تێکەڵ کردووەو ئەڵێ:

بەخۆڕایی لە دەستی بەرمەدەن ئەم خاکە شیرینە

---

٤٧ بدر شاكر سياب، الديوان، دار العوده، بيروت، ١٩٧١، ص ٥١٢ .

که تۆزیٚ وەك جەواهیر سورمەوو کوحلی بەسەرتانە

دیمەنی گەورەی شیعری ئەحمەد موختار ڕاستگۆیی و زۆر لەخۆکردنە . بەڵیٚ بە ئارەزوو و بۆ بەهرەنوواندن بەلای بەلای بەلاغەتگەریدا نەچووە، بەلاٚم کە سنعەتیٚکی سەر بە بەلاغەت خۆی هاتۆتە بەردەست، زۆر بە ڕەوانی شتیٚکی جوانی لیٚ دروست ئەکا . بۆ نموون سەیری ئەم (جیناس)ە بکە:

بە خەتا چووبوو خەتای کرد بەخودا موشکی خەتا

هاتبوو لافی لەگەڵ پەرچەمی تۆدا لیٚ دا

ئەگەر فەلەك و مۆسیقا لە شیعری کلاسیکیدا پیٚکەوە بەسترابن و سەرچاوەشی هەندیٚ فەلسەفەی کۆن بیٚ، ئەوا ئەمیش ئەڵیٚ:

زوهرەوو موشتەری ئیٚستاکە لە خۆشیی چاوت

وەکو سەرخۆش لە سەما کەوتنە ناو ڕەقس و سەما

شاعیر سوورە لەسەر ئەوەی ڕاستگۆیی و ڕەسەنی خۆی لە مەیدانی شیعرو دەربڕیندا هەمیشە دەربخات . بەڵیٚ بە شیعری ڕۆژهەلاٚت و ویٚنەی سووتان و قوربانی و ناوی عاشقاندا دەچیٚتەوە . بەلاٚم ئەنجام هەر شاعیریٚکی کورد و عاشقیٚکی ڕاستەقینە خۆی دەنویٚنیٚ کە شیعر ڕیٚگەی دەربڕین و هەناسەدان و باسی سۆزو سووتانی دڵداری یەکی ڕاستەقینە بیٚت لای:

قەیسی عامیر جیٚگەی وادیی دووجەیل بوو چاوەکەم

خۆ منیش ئیٚستاکە ویٚڵی دەشتەکەی شیٚروانەتم

یا ئەڵێ:

وتم: قوربانی تۆ بم (ئەحمەد) ی بێچارە فەرهادە

وتی: عاشق بە ڕەعنایی منیش زیاتر لە شیرینم

دووربوون لە لاسایی هۆی یەکەمی لادانی ئەحمەدموختارە لە خانەی شیعری کلاسیکی . بەڵام ئەو پێوەندی یە بەتینە لەڕووی شارەزایی و زمان و وێنەوە یەکێکە لە دیمەنەکانی ڕیالیزمی تازە لەشیعری ئەودا ئەنوێنێ . بە چەشنە ئەگەر بابەت و باس و ڕوخساری شیعری ئەو لەیەك جیا بکەینەوە، ئەوا دووبارە کردنەوە و بۆ دیوانی تەواو بەخشین ڕووکردنە هەموو باسێك نابینین . ئەگەر چەند چەشنە باس و بابەتێکیش لەشیعرەکانیدا هەبێ وەك (دڵداری و وەسف و ستایش و هەجوو ....هتد) ئەوە هەر ڕووداو و هەژانی ڕاستەقینە ئەو شیعرانەی پێ وتووە و بۆ ئەوە نەبووە کە وەك هەموو شاعیرانی کلاسیکی لای خۆش بووبێ کە بڵێن (ئەسپی خۆی لە هەموو مەیدانێکدا تاوداوە) .

دڵداری باسی یەکەمی شیعرە . ڕەنگە لای هەندێ شاعیر وانەبێ، بەڵام شیعری ئەحمەد موختاریش هەر لەو جیهانەدایە . ئەگەر جیاوازی یەکیش لەنێوان ئەم و شاعیرانی سەردەمی خۆیدا هەبێ، ئەوا ئەوەیە کە لە شیعرەکانی ئەمدا گڕو کڵپەی عەشقێکی ڕاستەقینە ئەبینین .

لەشیعری کوردیدا هەر لەمەلای جزیری یەوە تا سەر ئەحمەدموختارو لای زۆر شاعیر، جیهانی عەشق لەباتی خۆشی و کامەرانی و بەختیاری هەر جیهانی سووتان و برژان و قوڕپێوان و تیری موژگان و خوێن ڕژانی فەرهادە .

لە پێشەکی دیوانی سەفوەت ..دا باسم لە عەشقێکی ڕاستەقینە کرد، بەڵام نەفرەتم لە چەرخ کرد و نووسیم:

(ئا لەم چەرخەدا شاعیر خۆی نا، تەنانەت منیش هەقی دەربڕینی ئەو پەنهانی یەم نی یەو دەبێ منیش ئەو حیکایەتی عەشقە ببەمە گۆڕەوە[٤٨]) .

بەڵێ بە ئاسانی ئەڵێین (جولێت) ی (ڕۆمیۆ)، (لەیل) ی (مەجنوون)، (شیرین) ی (فەرهاد)و (فاتمە) ی بابەتایەرو سەلمای میرزادەی مەلای جزیری و حەبیبەی ماڵیاوایی نالی . بەلاّم ناوێرین ناوی قژکاڵە، لێوئاڵەکەی گۆڕان و ڕاستی (ست فاتمە) ی هەردی و (..........) ی ئەحمەد موختار بێنین . ئەگەر بمانوێرایە ئەوا کەرەسەیەکی تازەی باسی بەراوردو دەسەلاّتی شاعیرانەمان بۆ پەیدا ئەبوو . لێرەدا ئەبێ ئەگەر لە پەنهانی زانینەوە بێ، یا بەهۆی شیعرەکان خۆیانەوە بێ ئەوە بڵێین کە سۆزی عەشقێکی ڕاستەقینە لە شیعری ئەحمەد موختاردا دیارەو وەسفی جوانی زیاد لە دولبەرێکیش ئاشکرایە:

(ئەحمەد)ی بێچارە بۆ دەردو موسیبەت مایەوە

دولبەری بێ ڕەحمی ئەو سەیرو سەفای بەغداد ئەکا

وەك وتمان ئەحمەدموختار نموونەی پلەی بەرەو پێشچوون و گۆڕانی شیعری کوردی یە . ڕاستە بابەتی نیشتمانپەروەری دەمێك بوو لە چەند دێڕێکی خانی و چەند قەسیدەی حاجی قادری کۆییدا خۆی نوواند بوو . بەلاّم ئەحمەد موختار یەکێکە لەو شاعیرانەی لە پاش جەنگی یەکەمی جیهان بناغەی شیعری نیشتمانپەروەری و سیاسی کوردی یان دامەزراندو شیعری کوردی یان لە مەیدانی سەرژمێردا بەرەو ئەوە برد کە زۆربەی بۆ نیشتمان و نیشتمانپەروەری تەرخان بکرێ . ئەم پلە گۆڕانە لە شیعری ئەحمەد موختار خۆیدا هاوار ئەکات .

---

٤٨ دیوانی سەفوەت، بەغدا، ١٩٨٤، پێشەکی ل١٨ .

شاعیر ئەیووت:

ئەو دەمەی دێن و ئەپرسن لێم مەلائیك مەزهەبم

من بەخوێنی دیدە ئەینووسم لە سینەم ناوی تۆ

بەڵام ئەم وێنەیە لەمەودا بەم چەشنە گۆڕا کە وتی:

مەزهەب و دینی لە قەبرا لێ بپرسن وا ئەڵێت

خاکی کوردستانە (ئەحمەد) مەزهەب و ئیمانەکەی

ڕەنگە هەر لە شیعری ئەحمەد موختاردا ئەو دیاردەیە ببینین کە لەناو قەسیدەیەکی تەواو سەر بە دڵداریدا، لە ناوەڕاستدا یا لە کۆتاییدا دێڕێکی نیشتمانی وەك خورپەی دڵ، بێ گێڕانەوەو خۆڕاگرتن خۆی بنوێنێ . ئەگەر لە دیوانەکەدا بۆ ئەم دێڕانەو شوێنیان لەناو قەسیدەکەدا بگەڕێین ئەم ڕاستی یەمان بۆ دەرئەکەوێ:-

خوێنی چاوی کوردەکانە بۆ وەتەن شیوەن ئەکەن

بۆیە وا لێڵاوو سوورن تانجەڕۆو سیروانەکەی

****

شەشی ئەیلوول ئەزانن ئێوە ئەی قەومی وەفا کردار

ئەوە ڕۆژێ بوو دوژمن قەتڵ و عامی کوردەکانی کرد

****

خوێنی پاکی لاوی کوردانە ڕژاوە کێوو کەژ

بۆیە وا ئێستا کە سوورە ڕەنگی گوڵناری هەیە

****

باوەڕ مەکەن بین بە .... کوردی شارەزوور

بێ ترس ئەڵێم لە ڕاستی دڕاوە کلاوەکەم

ئەم خوریەی لە پڕەو ئەم پلەی گواستنەوەیە زۆر ناخایەنێ کە ئەحمەد موختار خۆی بەرەو مەڵبەندێکی تازە ئەچێت و ئەبێ بە پێشڕەوو بانگی شاعیرانی تریش بەرەو ئەو سەنگەرە تازەیە ئەکات .

شاعیرانی کورد: بەسە، بەس باسی زوڵف و چاو بکەن

کەم خەیاڵی پەرچەم و کاکۆڵی ئاڵۆزاو بکەن

لابدەن کەم باسی سونبول، یا لقی لاولاو بکەن

ئێوە تەدبیرێکی حاڵی قەومی دڵ سووتاو بکەن

زووبەزوو تا ئیش لە دەس دەرنەچوە، سا هەوڵێ بدەن[٤٩]

---

٤٩ زۆر پاش ئەمە قەدری جان لە شامەوە بەهۆی ژمارە ٨ ی ساڵی ٨ی گۆڤاری گەلاوێژەوە نووسیویە:

نیشتمان بریندارە، وەختی ئەفسانە نی یە

لەبەرچاوان سێدارە، وەختی بێگانە نی یە

ئەی جەنابی پیرەمەرد، ساڵدیدەیی گەرم و سەرد

بۆچی تۆ پڕ ئەکەی دەرد؟

وەختی مەیخانە نی یە

ئەی کچە لە چەمچەماڵ، کچە کورد، کچە دەلال

لە حەد زیادە تو مەنال

ئەحمەد موختار پاش ئەمە ئەچێتە ناو جیهانی نیشتمانپەروەری‌و شیعری نیشتمانپەروەری‌و سیاسی یەوەو ئێمەش لەگەڵ خۆیدا ئەباتە ناو ئەو جیهانەو رەگەزەکانی بیری سیاسی ئاشکرای خۆیەوە .

ئەو شاعیرەی لەمەوپێش وتمان بە چیرۆك نووسین‌و زۆر رەفتاری خۆی، پووشکین ئاساو تۆلستۆی ئاسا لە چینەکەی خۆی یاخی بوو، مەیدانی نیشتمانپەروەی بێ رابەر ناهێڵێتەوە، بەڵکو لەناو هەموو چین‌و دەستەی ناو کۆمەڵی کوردەواریدا روو ئەکاتە خوێندەواران‌و بیرڕووناکان‌و ئەوان بە پێشڕەو و چارەسەرکەری دەرمانی گەل ئەزانێ:

کوانێ خەڵقینە لەکوێن فیرقەی مونەووەر تینەتان

چونکە ئەو فیرقە ئەزانن دەردو ئازاری وەتەن

هەر ئەم بیرە سیاسی یە ئاشکرایە وای لێ ئەکات کە شاعیرانە نیشتمانپەروەری‌و مەعاریف پەروەری یەك بخات[٥٠]:

وەختی گریانە نی یە

ئەی نالی دیوانی، بۆ ماچێك شەیدانی

تۆ خۆت ئەکەی هەرزانی

وەختی قوربانە نی یە

نیشتمان بریندارە، لە بەرچاوان سەدارە

وەختی عەشقانە نی یە، وەختی مەستانە نی یە

(گەلاوێژ، ژمارە ٩و ١٠ ساڵی ٨، ئەیلول، تشرینی یەکەمی ١٩٤٧، ل٣٥-٣٦) .

٥٠ مەعاریف پەروەری، یا رێبازی رۆشنبیری‌و راپەرین، چەشنە دیاردەیەکە لەشیعرو نووسینی زۆر لەگەلاندا هەیە، جان جاك رۆسۆ نموونەیەکی گەورەیەتی، لای ئێمە لە حاجی قادرەوە دەست پێدەکات‌و زۆر شاعیر یا سەر بەو رێبازە بوون یا دیمەنی ئەو رێبازە لە شیعریاندا دیارە، ئازەری یەکان بەمانە ئەڵێن مەعاریف پەروەر .

بخوێنن چونکە خوێندن بۆ دیفاعی تیغی دوژمنتان

هەموو ئان‌و سەعاتێ عەینی قەڵغان‌و سوپەرتانە

یا:

دەمێکە ئەم وڵاتە وا ئەسیری پەنجەی جەهلە

لە سایەی عیلمەوە ئیمڕۆ ئیتر نۆبەی زەفەرتانە

ڕۆژنامەو چاپخانە لای ئەم شاعیرە بیر ڕووناکە زانست پەروەرە، هۆی گەورەی پێشکەوتنن و بۆ گۆڤاری (بانگی کوردستان) ئەنووسێ:

باعیسی پێشکەوتنی ئەم قەومەیە ئەو مەتبەعە

ئەلحەق ئەمڕۆ خاکی کوردستانی زێبا کردەوە

شاعیر هەندێ جار لەم مەیدانەدا پێی لێ هەڵئەبڕێ‌و ئەڵێ:

غەیری مەکتەب بۆ تەداویی ئێمە هیچ دەرمان نی یە

هیچ سیلاح چاتر لەعیلم‌و سنعەت‌و عیرفان نی یە

بەڵام وەك وتمان بیرێکی سیاسی ئاشکرای هەیەو بیرەکە هەر ئەوە نی یە کە کورد لە چوارچێوەی ئەم زانست پەروەری یەدا ڕابگرێ.

لەخەو هەستن درەنگە میللەتی کورد خەو زەرەرتانە

هەموو تەئریخی عالەم شاهیدی فەزڵ‌و هونەرتانە

دەسا تێکۆشن ئەی قەومی نەجیبی بێکەس‌و مەزڵووم

بەگورجی بیبڕن ئەو ڕێگە دووره وا لەبەرتانە

شاعیر بە ئاشکرا ڕێگەی ئەو لەخەوهەستان و تێکۆشانەو مەبەست و ئەنجامی دەست نیشان ئەکات:

پاش قڕانی مودەعی دەس پێ ئەکەن تەعمیری موڵك

ڕێگەی ئاسن ئەچێتە خاکی هەورامانەوە

ئەحمـەدموختار هۆشـیارانە پەنجـە بـۆ یـاری و درۆی دەوڵەتـە ئیمپریـالی یـەکان درێژئەکا و ئەڵێ:

ئەم قەراری عوسبەیە خەڵقی ئەڵێن بۆ کورد ئەبێ

هەر قسەی ڕووتە و قسەش ناچێتە ناو گیرفانەوە

کە بەدیوانی ئەحمەدموختاردا دەچینەوە، وەك زۆر دیـوانی تـری شـاعیرانی پێشـوو وشەی (مەخابن) بۆ ئەوە تۆمار ئەکەین کە مێژووی نووسینی زۆربەی شیعرەکانی، یـا پـاش و پێشـیان دیـار نـین . لەبەرئـەوە لـەو تەمەنـە کورتـەی ئەویشـدا جەمسـەری گـۆڕین و پـاش و پێشـی بیرمـان لـە دەسـت ئەچـێ . بـەلام لەگـەڵ ئەوەشـدا هـەر ئـەبێ پەنجە بۆ هەندێ بیری شاعیر درێژ بکەین .

شـاعیر زۆرجـار لەسـەر پێـڕەوی شـیعری کلاسـیکی زەمـی ڕۆژگـارو دەوران ئـەکات . بەلام زیاتر ئەم زەمە بەرەو بیری هەندێ لە شاعیرانی ئەم سەردەمەی ڕۆژئـاوا ئـەبات و داوای خۆش ڕابواردن و فرسەت لە کیس نەدان ئەکات:

ئەبلە وا دایم لە عەیش و شادمانی و عیزەتا

ئەهلی عیرفان و کەمال ئێستاکە زاری و شین ئەکا

دوژمنه چەرخی فەلەك، بۆ پیاوی ساحێب عەقڵ و هۆش

ڕووی کەرەم دایم لە هەرزەو شێت و بێ تەمکین ئەکا

یا ئەڵێ:

زەمانە چونکە خۆی ئەسڵەن بەقای بۆ کەس نی یە تاسەر

تەماشا کەن هەمیشە بۆ کەسانی بێ وەفا چاکە

لە وەزعی چەرخی دوون پەروەر مەبە تۆ عاجز ئەی (ئەحمەد)

کە چەند ڕۆژێ لە بۆ ئەشخاسی سوفلەو بێ حەیا چاکە

یا ئەڵێ:

ڕەفیق هیچ غەم مەخۆ خۆش ڕابوێرە فرسەتە ئێستە

بزانە تۆ لەدنیادا لە بۆ چەند ڕۆژێ میوانی

هەر ئەمە تاوێك لەو لەو عەشقە ڕۆمانتیکی یەی خۆی دوور ئەخاتەوەو ئەڵێ:

دوڕسمین و، مووشکافی تۆ ئەگەر نازانی خۆت

ئەحمەدی خاڵۆت هەمیشە پیشەی ئوستادی یە

هەندێ جار شاعیر لەم ژیان و جیهانە ورد ئەبێتەوەو ئەنووسێ:

بەڵێ بازاڕی دەهرە، وا یەکێ سۆفی، یەکێ شێخە

یەکێ جێگەی خەراباتە، یەکێ بێ هۆشی تریاکە

ئەحمەد موختار سەر بەتەسەوف نەبووە، بەڵام کەرەسەی شیعری سۆفیان زۆر جار چۆتە ناو شیعری یەوە . ئەوەبوو باسی شێخی سەنعان و چلیپا و زوننارمان کردو دیمان لەکیۆی تـوور (نەعلەین) یا کەوشەکانی دائەکەنیّ و چاوەڕێی تەجەللای دولبەرە .

کە هەر لەسەر پێڕەوی شاعیرانی سۆفی وەك مەحوی و شێخ ڕەزاش ڕقی هەڵئەسیّ، دیوی ئەودیوی شیعری سۆفی دووبارە ئەکاتەوە و ئەڵیّ:

وشکە سۆفی هاتبوو ئەیووت بەهەشت هەر بۆ منە

ڕیشی خۆی جووڵان وەکو سابرێن کە شەو کاوێژ ئەکا

کەی خوا توججارە، خوا گەورەو غەفوورو عادلە

چۆن لەگەڵ عەبدا حیسابی قەرزی ڕۆژوو و نوێژ ئەکا

زمان لە بەرهەمی شاعیردا:

مامۆستا سوجادی کە لا بەلای زمانی شیعرەکانی ئەحمەدموختاردا ئەکاتەوە، لە سەرەتا و تێکەڵی زمانەکەی ئەدویّ . یا بڵێین لەو ماوەیە ئەدویّ کە زمانی شیعری ئەو سەر بەزمانی شیعری کلاسیکی بووەو پاش ئەوە لە گۆڕانی ئەو زمانە ئەدویّ و ئەڵیّ:

(ئەکەوێتە سەرئەوە کە زمانی کوردی زمانێکی ئەدەبی یەو بە هەموو جۆر ماوەی ئەوەی هەیە کە خزمەت بکریّ و لە وشەی بێگانەدوور بخرێتەوە، دێنیّ ئەم ڕێچکەیە ئەشکێنیّ و بەو نیازە دەست ئەکا بە وتنی شیعری کوردی پەتی، کە ئەمە بۆ ئەو

سەردەمە نیشانەی گیانێکی پاك‌و هەستێکی بەرز لەودا دەرئەخاو قەومیەتێکی خاوێن بە ئاشکرا ئەنوێنێ"[51] .

بەڵێ زمانی شیعری کوردی بە سێ پلەدا ڕابورد:

١- پلەی کلاسیکی‌و تێکەڵی شیعر لە وشەو موفرەدات لەڕووی زمانەوە .

٢- پلەی شیعری ڕۆمانتێکی‌و نزیکی زمانەکەو وشەکانی لە زمانی شیعری عوسمانی یەوە .

٣- پلەی کوردی پەتی .

هەرچەندە زۆربەی شیعری ئەحمەد موختار سەر بە پلەی یەکەمن، بەلاّم لەو پلەیەشدا زۆر لە خۆکردن‌و بەدوای وشەدا گەڕان نابینین، بەڵکو ئەو وشانە بەهۆی خوێندنەوەو شیعری کلاسیکی ڕۆژهەلاّتەوە چوونەتە ناو دەروونی شاعیرەوەو بە ڕەوانی‌و ئاسایی‌و بێ زۆر لەخۆکردن دەرپەڕیونەتەوە .

ئەحمەد موختار شاعیری پلەو تەمەنی عەبدوڵلاّ گۆرانە، شاعیری ئەو سەردەمەیە کە پیرەمێرد لە ئەستەمبووڵ هاتبووەوەو دەستی دابووە شیعر نووسین . ئەگەر ئەو بزوتنەوەی کوردی پەتی یەی، بەناوی پیرەمێردو گۆرانەوە تۆمار ئەکرێ و شاعیرانی ساڵانی چل‌و پەنجا لەوەدوا هەر ئەوەیان کرد بە زمانی شیعری خۆیان لەلای شاعیرانی تری وەك (حەمدی‌و زێوەرو کەمالی‌و سەلام‌و بێکەس ....هتد) جێگەی خۆی نەگرتبێ، ئەوا ئەحمەد موختار هەر لەسەرەتای گواستنەوەی گۆرانەوە لە پلەی دووەمی ئەم دابەشکردنەوە بۆ پلەی سێ یەم، یا ڕەنگە پێش ئەوە، لە پلەی یەکەمەوە یەکسەر ئەچێتە سەر پلەی سێ یەم‌و لەمەشدا پێشڕەوییەك بۆ خۆی

---

٥١ سوجادی، ل ٥٥٣-٥٥٤ .

تۆمار ئەکات لەو دەستنووسەدا کە بە خەتی شاعیر خۆی ماوە، هەر بەخەتی خۆی لای هەندێ قەسیدە دەست نیشانی ئەوەی کردووە کە ئەمانە بەکوردی پەتی نووسراونو وشەی زمانی تریان تێدا نی یە .

بەداخەوە وەك وتمان - مێژووی نووسینی هەموو شیعرەکان دیار نین - تا بەدڵنیایی یەوە بڵێین ئەحمەد موختاریش وەك پیرەمێردو گۆران هاتە سەر کوردیی پەتیو نەگەڕایەوە سەر ئەو زمانە تێکەڵە . بەلاّم ئەم چەند قەسیدە کوردی یە پەتی یەو ئەو نیشانەیەی خۆی، ئەوەندەمان بۆ دەرئەخەن کە ئەم شاعیرە بە دیمەنەشمان هەر لە سەرەتای پەیدابوون و گواستنەوەی زمانی شیعرەوە دەستی لە دانانی تەلاری ئەم زمانە تازەیەی شیعری کوردیدا هەبووەو لەگەڵ (گۆرانو پیرەمێرد) دا بووەو وەك هەندێ شاعیری دیاری تری سەردەمی خۆی پشتی تێ نەکردووە . بەمەش هەر جێگەی خۆی لەکاروانی مێژوو و پێشکەوتندا بە ئاشکرا دەست نیشان ئەکات .

ئەوەندەش لەم تێبینی یە زیاد ئەکرێ کە ئەحمەد موختار بەو زمانە تێکەڵە زیاتر غەزەلی بچووکی وتووە، کەچی بەم کوردی یە پەتی یە قەسیدەی درێژی هەیە . هەر ئەم لێ زیادکردنە بەجۆرێکی تریش ئەوترێت . ئەویش ئەوەیە کە شیعری دڵداریی ئەحمەدموختار ئەچێتە قاڵبی غەزەلی بچووکەوە، بەلاّم زۆر لە شیعرە نیشتمانیەکانی قەسیدەی درێژن . ئەتوانین بڵێین لەوی یەکەمدا تەجروبەکە یا بیرو سۆزەکە خەست کراوەتەوەو لە غەزەلێکی چەند دێڕیدا داڕێژراوە . بەلاّم ئەمیان کە هەموو خاكو مرۆڤو مەسەلە ئەگرێتەوە، بەو خوێن گەرمیەی شاعیر ئاودراوەو مەودای پانو بەرینی چەند قەسیدەی ویستووە . یا ئەتوانین بە ئیستیلاحی ڕەخنەگرە کۆنەکان بڵێین لە باسی دڵداریدا هەناسەی کورتە، بەلاّم کە دێتە مەیدانی نیشتمانپەروەری یەوە نەفەسێکی درێژی هەیە . بێ ئەوەی لەمەی دواییدا ئەو هەناسە درێژە پلەی بەرزی شیعرەکانی هێنابێتە خوارەوە . لێرەدا ڕەنگە بڵێم ناوەڕۆكو ڕوخسار، واتە

نیشتمانپەروەری و کوردی پەتی بەچەشنێك ئەچن بەناویەکدا کە شیعری جوان‌و ڕەسەنی تازە دەهێننە کایەوە .

بەرهەمی ئەحمەد موختار

وەك لە چەند شوێندا باسکراوە . ئەحمەدموختار تا بلاوبوونەوەی (مەسەلەی ویژدان) لە ساڵی ۱۹۷۰ دا، هەر بە شاعیر ناسرا بوو بە سۆزو ڕاستگۆیی‌و خوێن گەرمی شیعرە نیشتمانیەکانی گوێی چەند نەوەو پشت ئەزرنگایەوەو ئەو شیعرانەی لەبەر ئەکران‌و ئەوترانەوە . کە ئەو چیرۆکە چاپکرا ناوی ئەحمەد موختاری لە مێژووی ئەدەبی کوردیدا بە تاقە چیرۆکێك بردە ڕیزی سەرئامەدانی چیرۆکی کوردی‌و ڕێبازی ڕیالیزمی ڕەخنەگریی کوردی یەوە .

باسی ئەم دیوانەو شیعرەکانی لەمەودوا ئەکەین . هەرچی پەخشان‌و چیرۆکە، ئەوە بلاوکردنەوەی ئەو دەستنووسە ناتەواوەی (مەسەلەی ویژدان) ئاشکرایە . بەلام لە چەند شوێن باسی ئەوەش هەیە کە ئەحمەد موختار لە پاڵ (مەسەلەی ویژدان) دا دوو چیرۆك یا دوو ڕۆمانی تری هەبێ .

مامۆستا شاکر فەتاح لە باسی گەشتێکدا کە ساڵی ۱۹۳۳ بۆ هەڵەبجەو هەورامانی کردووە[52] ئەنووسێ:

(کە گەڕاینەوە ماڵی پاشا، (ئەحمەد بەگ) لە دیوەخانەکەیدا دانیشتبوو . زۆر گیان سووك‌و ڕووخۆشم هاتە پێش چاو . باسی وێژەی کوردیم لەگەڵ کردەوە . لە کۆمەڵە هۆنراوەکانی خۆی گەلێکی بۆ خوێندینەوە . قسەکانی ئاودارو ناسك بوون . باسی دڵداری‌و نیشتمانپەروەری یەکی یەجگار بەهێزی ئەکرد . بەڕاستی خۆشخوانی

---

٥٢ مامۆستا شاکر فەتاح لەم نامیلکەیەدا وەسفێکی جوان‌و باسی ماڵی پاشاو ژیانی ڕۆژانەی ئەو سەردەمە کردووە کە بەڕاستی بۆ باسی فراوانی ژیانی ئەحمەد موختار دەست ئەدات .

یەکانی لە چێشکەدا لە هۆنراوەکانی (گاهر بەگ) ی برای کەمتر نەبوون . (ئەحمەد بەگ) نیازی هەبوو لە چاپیان بدات . بێجگە لەوە ئەیگوت:

(چیرۆکێکی کاریگەری قوڕبەسەریی کوردم نووسیوەتەوە . نارەسەنی بێگانە پیشان ئەدات . چاوی کورد ئەکاتەوە . ئەی گوت: (گوێ نادەمە دڵ و ئارەزووی میری . قسەی سەربەستی ڕاستی خۆم هەر ئەکەم . بەوانەوە نەبێ لە چاپی نادەم) . گوتی: (شتێکی تریشم بەدەستەوەیە . ڕەنگە ئەم زستانە تەواوی بکەم[٥٣]) . وەك دەرئەکەوێ ئەحمەد موختار لێرەدا باسی (مەسەلەی ویژدان) ناکات، بەڵکو باسی دوو چیرۆکی تر ئەکات .

لە ساڵی ١٩٨٤ دا لەگەڵ کاك ئەفراسیابدا چووینە هەڵەبجە . سۆراخی ئەم چیرۆکانەشمان کرد . حیلمی شاعیر (محمدی شێخ حسین) مابوو . کوێر بوو بوو . ناوەڕۆکی ئەم چیرۆکانەی دەزانی و ناوی ئەنان (ڕۆمان) . بەدڵنیاییەوە ئەیووت: دەستنووسیان لای من بووە و ئێستا لای کوڕەکەمە . لەو سەفەرەدا کوڕەکەیمان نەدی . تائێستاش سۆراخکردنی کاك ئەفراسیاب و من نەگەیشتە مەبەست . هیوامان وایە ئەمانەش وەك (مەسەلەی ویژدان) مابن و لای کەسێکی بەویژدان بن . بەهەر ڕێگەیەکدا بێت، بیانگەیەنێتە گەلی کورد .

---

٥٣ شاکر فەتاح، گەشتی هەڵەبجەو هەورامان لە ساڵی ١٩٣٣ دا، سلێمانی، ١٩٧٣، ل١٧ .

تێبینی: مامۆستا شاکر فەتاح لە بینینێکدا ئەم قسانەی دووبارە کردەوەو وتی: ئەحمەد بەگ ئەیووت: حکوومەت بیەڵێ و نەیەڵێ من هەر چاپی ئەکەم .

ئەم دیوانە

سەرەتا کاك مەحموود زامدار ساڵی ١٩٧٤ چەند قەسیدەی ئەحمەد موختاری لە گۆڤاری (ڕۆشنبیری نوێ) دا بە کۆمەڵێ بەراوردەوە بڵاوکردبۆوە . دیار بوو پاش ئەوە سەودایە خستبوویە سەر کۆکردنەوەی هەموو دیوانی شاعیر . لە ساڵی ١٩٨٢ دا داوای لێ کردم کە ئیزنی کۆکردنەوەو بە چاپ گەیاندنی هەموو دیوانی شاعیری لە کاك ئەفراسیابی کوڕە گەورەی شاعیر بۆ وەرگرم . بە یەکم ناساندن، کاك ئەفراسیاب لە پاڵ ئیزن دانا ئامادەیی خۆی بۆ هەموو یارمەتی یەك پیشان ئەدا . هانی کاك زامدارم دا بۆ کەوتنە ئیش . لەو ماوەیەدا کە ئەو خەریك بوو، کاك ئەفراسیاب لە چوونێکی بۆ سلێمانی (کاك ئومێد کاکەڕەش)ی دیبوو و وەك دەرکەوت ئەویش دەمێك بوو بە دیوانی ئەحمەدموختارەوە خەریك بوو بە حیسابی خۆی کارەکەی گەیاندبووە ئەنجام و هەمووی بە کۆکراوەیی داینێ .

بەرامبەر بە بوونی دوو نوسخە . (ئەوەی زامدار کە هێشتا وەرنەگیرابووو ئەوەی ئومێد کە وەرگیرا بوو)، کاك ئەفراسیاب بڕیاری ئەوەی دا کە من سەرەوکاریی دیوانەکە بکەم، بەتایبەتی کە لە هەندێ لاوە ئەمانبیست کە چەند کەسی تر بەم ئیشەوە خەریکن . پاش ئەو بڕیارە کاك زامدارو کاك ئومێدم دی و ئەمان بەم ئەنجامە ڕازی بوون . لەگەڵ ئەوەشدا کاك ئەفراسیاب بانگەوازێکی لە (هاوکاری)و (بەیان) دا بڵاوکردەوەو داوای ئەوەی کرد کە هەموو لا یارمەتیمان بدەن . پاش ئەوە کاك عوسمان هەورامی لە هاوینی ١٩٨٤ دا هاتە لام و باسی ئەوەی بۆ کردم کە ئەو زۆر شیعری ئەحمەد موختاری لابووەو داوێتی بە کاك ئومێدو خۆی کارێکی زۆری لەم مەیدانەدا کردووە . پەیمانی دا کە ئەویش ئەنجامی ئەو کارەمان بداتێ . بەڵام بەداخەوە تا تەواوکردنی ئەم ئیشەی ئێمە هیچ دیار نەبوو .

بەهۆی بانگەوازەکەوەو بە کۆششی کاك ئەفراسیاب دەستخەتێکی تازەمان لە هەڵەبجە دەستکەوت . هەروەها مامۆستای قوتابخانەی (دێی ئەلی) لە دەوری سلێمانی کاك جەمال عەزیز ساڵح دەستنووسێکی دیوانی ئەحمەد موختاری دایێ کە بە خەتی مامۆستا نەجمەدین مەلا نووسراوەتەوە . هەروەك بەدەم کارکردنەوە لە بەراوردکردنی نوسخەکان و لێکدانەوەی وشەکانیدا لە کتێبخانەی گشتی سلێمانی بە یارمەتی کاك یاسین بەرزنجی خوشکەزام بەرۆژنامە کۆنەکاندا گەڕاینەوەو هەندێ شیعرمان دەستکەوت کە لەو نوسخانەی تردا نەبوون .

بەم جۆرە ئیتر کارەکە ئەوەندە چاوەڕوانی پێویست نەدەکرد، دەستم دایە بەراوردی ئەو نوسخانەو ئامادەکردنی ئەم پاچە .

وەسفێکی نوسخە دەستنووس و چاپکراوەکان :

١- ئەو دەستنووسەی لە پەراوێزدا ناومان نا (خۆی):

ئەم دەستنووسەمان پاش بلاوکردنەوەی ئەو بانگەوازە لە هەڵەبجە دەستکەوت . دەستنووسەکە لەناو دەفتەرێکی مام ناوەندی خەت خەتی ئینگلیزیدا نووسراوەتەوە . (٦٨) غەزەل و دوو چوارینی تێدایە . بەشێکی بە خەتی شاعیر خۆیەتی یا بە مەرکەبێکی مۆر یا بە قەڵەمی قۆپیە نووسراوەتەوە . بەشێکی تری بە مەرەکەبی ڕەشی چینی بەخەتی عەلی کەمالی باپیر ئاغا (کەمالی) نووسراوەتەوە . بەلام کە لەهەندێ شوێندا کەمالی وشەی گۆڕیوە، شاعیر بە خەتی خۆی وشەکەی خستۆتە جێی خۆی . چەند پارچەیەکیشی بە خەتێکی ترە .

٢- ئەو نوسخەیە بوو کە ووتمان کاك جەمال عەزیز ساڵح کە شایانی سوپاسێکی بێ پایانە پێشکەشی کردین و بە خەتی مامۆستا نەجمەدین مەلا نووسراوەتەوە .

دەستنووسەکە کە یەکێکە لەو دەستنووسانەی دیوانی شاعیر کە لەلایەن مامۆستا نەجمەدین مەلاوە نووسراونەتەوە . چونکە وەکو ئەزانین مامۆستا لە پاڵ دەرس وتنەوەدا خەریکی کارێکی وەکو کاری (نەسساخ)ە کۆنەکانیش بووە، دیوان و کەشکۆڵی بۆ هەندێ کەس ئەنووسی یەوە، ناواخنی ئەم دیوان و کەشکۆڵانەش زۆربەی بە کۆششی خۆی کۆکرابوونەوە، یان دەست خرابوون .

ئەم دەستنووسەیان بریتی یە لە ١١٢ لاپەڕەی مام ناوەندی و بە مەرەکەبی ڕەشی چینی نووسراوەتەوە .

(٩٢) پارچە شیعری تێدایە کە لە سەرووی هەریەکەیانەوە تیپی (غ) ی نووسیوەو ژمارەیەکی لاوە داناوە . واتە غەزەلی ژمارە ئەوەندە .

بەداخەوە ئەو بەشەی دەستنووسەکە کە کاک جمال داینیێ لە لاپەڕە (٤٣) و غەزەلی (٤٢) هەمەوە دەست پێدەکات پەیمانی داینیێ کە بەشی یەکەمیمان بۆ بدۆزێتەوە . بەلاّم دیاربوو کە نەدۆزراوەتەوە . وەکو بۆی گێڕاینەوە کاتی خۆی مامۆستا نەجمەدین مەلا ئەم دیوانەی داوە بە کاک (عەلی عەزیز سالّح) ی ئەندازیار کە برای کاک جەمالەو ئێستا لە دەرەوەی ولاّتە . نووسەرەوە لە دووا لاپەڕەدا نوسیویە:

(بە یاریدەی خوا دیوانی شاعیری بەناوبانگ احمد مختار بگ تەواو بوو لە شەوی ٢ی کانونی یەکەم ساڵی ١٩٤٧م لە مرکزی قچای ڕانیە بە قلم مامۆستا نجم الدین ملا) .

ناوەکەی خۆی دووبارە کردۆتەوەو ئیمزاشی کردووە . ئەم نوسخەیە لە پاش ئەوەی یەکەم پشتی پێ بەسترا . لە پەراوێزدا ناونرا (نج) .

٣- نوسخەکەی کاک ئومێد کاکەڕەش کە لەسەرەتادا بڕبڕەی پشتی ئیشەکەمان بوو . بەڕاستی کاک ئومێد هەوڵێکی زۆرو مەردانەی داوە . تێکرا بە قەسیدەی (شازادەی

دەوران) ەوە (١٠٠) پارچە شیعری ئەحمەدموختاری نووسیوەتەوە . سەرچاوەی کۆکردنەوەو نووسینەوەی کەشکۆڵێکی کاك ئەنوەر ڕەحیمی ئامۆزای بووە کە ساڵی ١٩٦١ کەوتووەتە لای و ٨٠ پارچە هۆنراوەی شاعیری تێدا بووە . هەروەك کەشکۆڵێکی مامۆستا نەجمەدین مەلاشی دەستکەوتووە کە (٣٧) پارچە هۆنراوەی تێدا بووە کە زۆربەیان لای خۆی هەبوون.

کاك ئومێد لە پەراوێزدا ئیشارەتی جیاوازی شیعرەکانی لای خۆیو دوو دیوانە چاپکراوەکەو نووسینەوەکەی مەحموود زامداری کردووە .

ئەم نوسخەیەمان لە پەراوێزدا ناوناوە (ئو) .

٤- نوسخەکەی کاك مەحموود زامدار کە ئەمیان پێش بینینو وەرگرتنی هاندەری کاك ئەفراسیاب و من بوو بۆ چوونە مەیدانی ئەم کارەوەو، یەکەم سوپاسیش لەم ڕووەوە هەر بۆ کاك زامدارە .

ئەم دەستنووسە ٨٧ پارچە هۆنراوەی شاعیری تێدا بوو لەگەڵ پارچەی (شازادەی دەوران) و تەخمیسەکەی شاهۆ .

ئەم نوسخەیە لە ئیشکردنا کەمێك ماندووی کردم، چونکە بۆ دۆزینەوەی هەموو پارچەو دێڕێك ئەبوو لاپەڕەی هەموو دەفتەرەکەی هەڵدەمەوە . قەسیدەکانی لە سەرچاوەکانەوە وەرگرتووە . بەڵام چەند قەسیدەیەك نەبێ ئیشارەتی سەرچاوەی ئەوانی تری نەکردووە . تەنانەت بەپێی تیپی دوایی قەسیدەش نەنووسراوەتەوە . سەرفراز بێ، بایەخێکی گەورەی نوسخەکەی لەوەدایە کە نامەیەکی لەگەڵدا بۆ ناردووم و ئەڵێ:

(چاوەکەم .. بەر لە دە ساڵو دەق لە ڕۆژی ١٩٧٤/٥/١١ دا دەسم کرد بە بلاْوکردنەوەی (١٩) پارچە شیعری تازەی ئەحمەدی موختارو (٤) یشم لەبەر ئەو

دەسنووسـەی کـە دەسـتم کـەوتبوو ڕاسـت و ڕێـكو کـۆكو سـاغ کـردەوە . تێکـڕای گەیشــتە (٢٣) قەسـیدەی تـەواو . لـە هـەمان کاتیشـا پێشـەکی یـەکی وردم بـۆ نووسیبوو، لە ئەنجامیشا هەموو ئەو شیعرانەی لە چاپەکەی مامە گیودا بڵاوکرابۆوە، لەبەر دەستنووسەکە یەکە یەکە تەتەڵەو بژارم کردبوو . بۆیە تکا ئەکەم گەر پێت کرا بەوردی سەیری ژمارەکانی (١٧-١٨-١٩) ی (ڕۆشنبیری نوێ)ی ئەو ساڵە بکە . لام وایە ئەگەیتە چەند ئەنجامێكو لەوانەیش کەس بە ڕای من ئەو دەسپێشخەریەی نەکردووەو کەسیش بەراوردی ووردی شیعرەکانی چاپ و دەسنووسەکەی نەکردووە .

ئەمەیان وا (٢) پارچە شیعر کە یەکێکیان پێنج خشتەکی یەکە لە کەشکۆڵی مامۆستا (حەمەبۆر) لە تەك تاکە شیوەننامەیەکی عەلی کەمالو یەکێکی کەی پیرەمێردم وەرگرتووە . لە پاڵ قەسیدەیەکی کەی کە لە پەخشنامەی (سلێمانی) ی ساڵی (١٩٦٩) دەرم کردووە .

بەمەیش تێکڕا هەوڵەکەم ئەبێ بە (٢٥) پارچە شیعرو دوو شیوەننامەو پێنج خشتەکی یەك، سەرباری گەڕان و سووڕانم بەنێو (بانگی حەق) و (ڕۆژی کوردستان) و (ژیانەوە)و (ژین)و (کوهستان)و (سلێمانی)و گۆڤاری (کۆلێجی ئەدەبیات) دا .

مەحموود زامدار لە پاڵ ئەم نووسینەدا لەناوەوە ئیشارەتی ئەوەی کردووە کە ئەو کەشکۆڵە ناوی (مینای شکستە) یەو بەخەتی مامۆستا نەجمەدین مەلا نووسراوەتەوەو ئەم بەرگی (١،٣) ی لای کاك حەمەبۆر دیوە . هەروەك قەسیدەیەکیشی لە (بەیازی شەنگ)ی حەمەبۆرەوە وەرگرتووە . چەند دێڕێکی تاکیشی تیایە، کە بەشی قەسیدەی ترەو لە دیوانەکەدا هەبوون .

بێگومان بۆ بەراوردو ڕاستکردنەوە سوود لەم نوسخەیەش بینرا کە لە پەراوێزدا (ز) مان ناونا .

٥- دیوانه چاپکراوەکەی کە ساڵی ١٩٦٠ لەلایەن عەلی کەمال باپیرەوە چاپکراوە . ئەم دیوانە تەنیا ٣٠ قەسیدەی شاعیری تێدایە . دیارە ئەم سێ قەسیدەیە بەلای کەمالی یەوە هەڵبژاردەی شیعری ئەحمەد موختار بوون .

عەلی کەمال دەستکاریی هەندێ شوێنی شیعرەکانی کردووە کە دیارە بەلای خۆیەوە بەو چەشنە باشتر بووە . لەپەراوێزدا ئیشارەتمان بۆ ئەو دەسکاری یانەی کەمالی کردووە . بە مەبەستی ئەوەی بەراوردی پێڕەوی هەردوو شاعیر بکەین .

ئەم نوسخەیەمان لە پەراوێزدا ناوناوە (ع)

٦- چاپەکەی مامۆستا گیوی موکریانی کە ٨٠ لاپەڕەیەو (٦٦) پارچە شیعری تێدایە، ٣٠ پارچەکەی چاپی پێشووی تێدا دووبارە کراوەتەوە . لە پەراوێزدا ئیشارەتی ئەو جیاوازی یانەشمان کردووە کە لەنێوان ئەم چاپەو دەستنووسەکاندایە ئەم نوسخەیە لە پەراوێزدا ناونراوە (گ)

پێڕەوی ئامادەکردن

وەك وتمان، بە مەبەستی ئامادەکردنی پوختەیەکی نزیك لەوەوە کە ئەبێ شاعیر بەو جۆرەی نوسیبێ، بەو چەشنەی باس کرا، نوسخە دەستنووس و چاپکراوەکانمان داناو قەسیدەکانمان بەو چەشنە لە ڕاستترین سەرچاوەوە (بەلای خۆمانەوە) وەرگرت و هەر لەتێکستی قەسیدەکەدا ژمارەمان بۆ پەراوێز لای ئەو وشەو دێڕانە دانا کە لە نوسخەی تردا جیاوازی یان تێدایە . بەم ڕەنگە پەراوێزەکانمان لەژێر هەموو پارچە هۆنراوەیەکدا کرد بە دوو بەشەوە . بەشی سەرەوەی ژمارەکە نیشانەی جیاوازی یەو لەخوارەوە دەست نیشانی نوسخەی جیاوازو جیاوازی یەکە کراوە .

بەشی دووەم، ژمارەکە نیشانەی ژمارەی دێڕە لە پارچەکەداو ئەگەر وشەیەك لەو دێڕەدا پێویستی بە لێکدانەوە بووبێ، ئەوا لێکدراوەتەوە .

زۆر جار هەندێ وشەی سادەو ساکارم لێکداوەتەوە، ڕەنگە مەبەست هەر بۆ تێگەیاندنی خوێنەر نەبێ . بەڵکو بۆ مەبەستی کەرەسەی زمانەوانی و بەراورد و وشەی لە یەکچوو ئامادەکردن بێت . هەروەك ئەشبینین بەرە بەرە نەوەیەك پێدەگات کە بناغەی خوێندنەکەی بە کوردی پەتی یەو لەو وشانەی شیعری کلاسیکی ناگات کە هەندێکیان کوردین و هەندێکیان لە شیعری زمانانی تری ڕۆژهەڵاتەوە وەرگیراون، یا لەواندا بەکاردێن . لەبەرئەوە ئەگەر ئەم وشانە ئەمڕۆ ئاسان بن، سبەینێ گران و ڕەنگە ون بن . لەبەرئەوە ماناکانیم بەوکوردی یە پەتی یە لێکدایەوە کە ئەمڕۆ بەکاردێن .

بەم جۆرە دیوان و پەراوێزو لێکدانەوەی ئامادە کرا . بەپێی تێگەیشتن و بۆچوونی خۆم بە ئیملای تازە شیعرەکانم نووسی یەوە . پاش ئەوە ڕەشنووسەکەم دا بە

هاوڕێی شاعیرو شارەزام مامۆستا کاکەی فەللاح کە گەلێك تێبینی بەنرخی لەبارەی ڕاستکردنەوەی شیعرەکان و بەراوردی نوسخەکانەوە دامێ و سوودی زۆرم لێ بینی . هەروەك لە کاتی تۆمارکردنی ئەو تێبینی یانەی ئەودا مامۆستای شاعیر عەلی عارف ئاغاش لەوێ بووو تێبینیە بە نرخەکانی ئەویش چوونە پاڵ ئەوانەی کاکەی فەللاح و دیوانەکەیان پێ تۆکمە تر کرا . سوپاسی بێ پایان بۆ هەردووکیان . سوپاس بۆ برای بەنرخم کاك ئەفراسیاب جاف کە ئەم ئەرکە بەرزەی پێ سپاردم . سوپاس بۆ هەموو کارمەندانی کتێبخانەی گشتی سلێمانی کە لە سایەی نەوازشی ئەواندا لەو کتێبخانەیە ئەم ئەرکەم بەجێ هێنا، بە تایبەتی بۆ کاکە شێرکۆی جاف و کاك عەبدوڵلاّ کەریم عەلاف کە یارمەتی یانم لەبیر ناچێتەوە . هەروا بۆ براکانی ترو، بۆ خوشکانی کتێبخانەیش و هیوادارم نموونەیان زیاد بێت .

بەغدا ١٩٨٥/٨/١

تێبینی: کارەکەم تەواو کردبوو کە لە مەجمەعی عیلمی دەستنووسێکی تری مامۆستا نەجمەدین مەلام دی کە لە شاری بەغدا لە ڕۆژی ٢٩ ی مارتی ساڵی ١٩٤٦ میلادی بۆ تۆفیق وەهبی نووسیوەتەوە . (٩٣) پارچەی تێدابوو، جیاوازی لەگەڵ نوسخەکەی تردا نەبوو . بۆ دڵنیایی بەراوردمان کردەوەو کەلێنی نوسخە دەسخەتەکەی خۆیمان پێ پڕکردەوە .

هۆنراوەکان

(١)

١- بەخەتا چوو بوو، خەتای کرد، بەخودا، موشکی خەتا
هاتبوو لافی لەگەڵ پەرچەمی تۆدا لێ دا

٢- بەئومێدی ئەوە ڕابووریێ بەسەرما ڕۆژێ
کەوتووم من لەسەری ڕێگەکەیا دەستو دوعا

٣- بەس بلاوێنە ڕەقیب، وا دڵەکەم لەت لەت بوو
سابکە لوتفێ لە حەق بەندەیی خۆت، تو بی خودا

٤-غەمو دەردو خەفەتو عاجزیو دووریی تۆ
زەحمەتە جێگەوو گونجایشی بێتۆ[٥٤] لە دڵا

٥- کەوتە سەر ڕوومەتی ئاڵت عەرەقی ناز ئێستا
هەر ئەڵێی شەونمی پەخشانە بەسەر بەرگی گوڵا

٦- زوهرەو موشتەری ئێستاکە لەخۆشی چاوت
وەکو سەرخۆش لەسەما کەوتنە ناو ڕەقسو سەما

---

[٥٤] گ: بێتێ .

١- بە خەتا چوو: بە هەڵەدا چوو، هەڵەی کرد . موشك: میسك . خەتا: ناوی کۆنی خوارووی وڵاتی چینە .

٢- دەستەودوعا: بە دوعاکردنەوە . بە نزاوە .

٥- شەونم: خوناڤ،ئاورنگ . پەخشان: بلاو . بەرگ: پەڕە .

٦- زوهرەو موشتەری: دوو ئەستێرەن . لێرەدا جۆرە تەوری یە یەکیش هەیە، زوهرە بە مانا گوڵو موشتەری بە مانا کڕیار .

(٢)[١]

١- فوستانی ڕەشی نازکی چین چینی لەبەردا
وەك هەوری سیا بێ بەسەری قورسی لەبەردا

٢- قوربانی نیگاهی غەزەبت ڕۆح و دڵی من
یەك لەحزە دووسەد تیرو ڕمت چۆن لە جگەردا

٣- مادام کە بەشمشێری برۆت لەت لەتە جەرگم
لازم نی یە ئەو خەنجەرە کردووتە بە بەردا

٤- دوو دیدەیی مەخمووری نیگارم بە شەباهەت
وەك ئاهو وەهایە کە لەخەو بێ لەسەحەردا

٥- دەستێ کە بەداوێنی ئەتۆ، دەستێ بەدڵ بم
چی بکەم کە نی یە دەستێ بکەم خاکێ بەسەردا

٦- قوربان وەکو خاکی بەری پێت کەوتووە دایم
(ئەحمەد) کە مەگەر دولبەری خۆی لەگوزەردا

[١] ئەم قەسیدەیە لە مێژووی ئەدەبی کوردی عەلائەدین سوجادیدا تۆمارکراوە، لە نوسخەکانی تردا نەبوو . تەنیا (ئو) لەوێوە وەریگرتبوو .

١- فوستان: (فستان-ف): لە عەرەبیدا بە (فساتین) کۆدەکرێتەوەو دەشێ بە فسگان و فساگین - بەرگی ژنانەیە .

٢- نیگاه - ڕوانین . غەزەب (غچب-ع): تووڕەبوون و حەز بە تۆڵەسەندن . لەحزە:تاو .

٣- لازم نی یە: پێویست نی یە .

٤- دیدە: چاو . مەخموور: مەست . بە شەباهەت:بە لێك چوون . ئاهوو:ئاسك، مامز .

٥- کەمالی ئەڵێ:

دەستێ بە زامی سینەو دەستێ بە دامەنی تۆ
دەستی ترم لە کوێ بوو خاکێ بکەم بە سەردا

٦- لە گوزەردا: بە ڕابووردن .

(٣)

١- گوڵ لەگوڵزارا نەما بولبول ئەبێ زاری بکا[١]

شێوەیی شادی لەسەر دەرکات‌و غەمباری بکا

٢- نێرگسی شەهلا کە مەشهورە بەمەخمووری ئەبێ[٢]

دایما لەو چاوە کەسبی عیلمی بیماری بکا

٣- فەسڵێ[٣] ئەو ناسك‌و غەزاڵە ڕۆیی عوششاقی حەزین[٤]

هەر ئەبێ سەیلی سروشکی خوێن لەچاو جاری بکا

٤- توو خوا بادی[٥] سەبا بەو نازەنینە تۆ[٦] بڵێ

بەس ڕەقیب تەلتیف بکات‌و دەردی دڵ کاری بکا

٥- دولبەرم لەم شارە ڕۆیی (ئەحمەد) بێچارە وا

بۆ سوپاهی غەم ئەبێ ڕەسمی سوپەهداری[٧] بکا

---

[١] ئەم غەزەلە لە نوسخەی (ز)و (ئو) دا بەم چەشنە بوو، ئەوەی (نو) دەست نیشانی جیاوازییەکانی چاپی (ع)ی کردووە.

[٢] ع: ئەڵێ

[٣] ع: وەختێ

[٤] ع: هەژار

[٥] ع: بای

[٦] ع: بەو نازەنینەی من

[٧] ع: سوپەداری

١- زاری بکا: بگری .

٢- دایما: هەمیشە . کەسبی عیلمی بیماری بکا: زانستی بیماری دەستکەوێ .

٣- فەسڵ: وەرز، کات . غەزال: ئاسك . عوششاق: عاشقان، دڵداران . حەزین: خەمناك . سەیل: لێشاو . سروشك: فرمێسك، ڕوندك، هەسرین، ئەسرین، هێستر . جاری: ڕۆیشتوو، ڕژاو .

٤- باد: با . سەبا(صبا): بایەکە لە ڕۆژهەڵاتەوە دێ .

ڕەقیب: لە شیعری کوردیدا بە مانا ناحەز یا ئەو کەسە دێت کە بەدووای یاراندا ئەگەڕێ . تەلتیف بکا: دڵخۆشی بداتەوە یا نازی بگرێ .

٥- سوپاه: لەشکر . ڕەسم: ڕێ‌و شوێن، عادەت بەجێهێنان .

(٤)

١- من ئەڕەنجێنێ نیگارو وا ڕەقیب دڵشاد ئەکا[1]
بێخ و بنچینەی حەیاتو[2] عومری من بەرباد ئەکا

٢- بێستوون ئێستەش کەوەقتێ[3] لالەیی لێ سەوز ئەبێ
باسی خوێنی دیدەو داغی دڵی فەرهاد ئەکا

٣- بولبولی دڵ، وا لەدەوری ڕوومەتی گوڵڕەنگی تۆ
بێ قەرارە، شەو هەتا ڕۆژ ناڵەو فەریاد ئەکا

٤- بێت و گەر ڕوخسارو باڵای ئەو نیگارە دەرکەوێ
گوڵ خەجاڵەت بار ئەبێ پەست و نیگون شمشاد ئەکا

٥- قەت نەبوو ڕەحمێ بەحاڵی ئەم دڵەم کا کافرە
شاهی من لەخوا نەترسە، زاڵمەو[4] بێداد ئەکا

٦- (ئەحمەد) ی بێچارە بۆ دەردو موسیبەت مایەوە
دولبەری بێ ڕەحمی ئەو، سەیرو سەفای بەغداد ئەکا

---

[1] ئەم غەزەلەم لە نوسخەی (نو) وەرگرت .
[2] ع: ژیان .
[3] ع: بێستوون ئێستاش کە وەختێ .
[4] ع: جەور ئەکاو

١- بەرباد ئەکا: ئەیداتە بەر با، بە مانا نایهێڵێ و لەناوی ئەبا . حەیات: ژیان .
٢- بێسوون: کێوی بێستوون .
دەکەوێتە وەقتێ: کاتێ، کاقێ . لالە: گوڵاڵە سوورە، بە گوڵێکی نا کێویش دەووترێ .
٣- بێ قەرارە: بێ ئارامە، بێ گاڤە . فەریاد: بانگ، دەنگی بەرز، هانا .
٤- نیگون: سەرەوژێر . شمشاد: درەختێکی هەمیشە سەوزە، (شمشاڵ)یشە .
٥- زاڵم (ڤالم): زۆردار . بێداد: ناعەدالەت .
٦- موسیبەت (مصیبە): نەگبەتی، ناخۆشی . سەیرو سەفا: ڕابواردن، کەیف و زەمزەمە .

(٥)

١- یار[1] بەماچی لێوی خۆی زامی دڵان سارێژ ئەکا[2]
توند تەماشا کردنێکی شەخسی عاقڵ گێژ ئەکا[3]

٢- ئەی خودا تاکەی لەدەرهەق من وەفاو مەیلی نی یە
بۆچ گلۆڵەی بەختی من هەر ڕوو لەجێگەی لێژ ئەکا

٣- ماڵەکەم وێران ئەکا، ڕۆژم ڕەش و تاریك ئەبێ[4]
یار بەسورمەی ناز کە وەختێ چاوی خۆی[5] کل ڕێژ ئەکا

٤- وشکە سۆفی هاتبوو ئەیووت بەهەشت هەر بۆ منە
ڕیشی خۆی جوولان وەکو سابرێن کە شەو کاوێژ ئەکا[6]

٥- کەی خوا توججارە، خوا گەورە غەفوورو عادلە[7]
چۆن[8] لەگەڵ عەبدا حیسابی قەرزی ڕۆژوو و نوێژ ئەکا

٦- قافیە هەرچەندە تیکرارە[9] بەڵام (ئەحمەد) بەدڵ
هەر بە یادی تاقی ئەبرۆی تۆیە[10] جار جار نوێژ ئەکا

ئەم غەزەلە لە نوسخەی (ش) دا بوو .

[2] گ: دەکا .

[3] گ: (هەر تیلای چاوێکی پیاوی خیرەمەندو) گێژ ئەکا .

[4] گ: ماڵم ئەڕمێنێ دڵم ئەشکێنێ ڕۆژم تار ئەبێ .

[5] گ: دووچاوی بازی .

[6] گ: با لەوەڕ بۆ ئەو بێ چونکە وەك بزن کاوێژ ئەکا
نوسخە: لەو مویارەك بێ کە چونکە وەك بزن کاوێژ ئەکا

[7] گ: خۆ خودا توججار نی یە، لێ بوردووەو بەخشش ئەدا .

[8] گ: کەی .

[9] گ: دووبارەیشە .

[10] نوسخە: ئەبرۆتە کە .

١- شەخسی عاقڵ: کەسی هۆشمەند .

٢- مەیل: ئارەزوو .

٣- سورمە: کل .

٤- سابرێن: بزنە نێر، نێری، تەگە .

(٦)

١- دڵ وەکو بولبول لەهیجری نەوگوڵێ ئەفغان ئەکا
ناری جەرگ‌و سۆزی سینەم عالەمێ بوریان ئەکا[١]

٢- وادیارە لەم ولاتی کۆهسارە عاجزە
مەیلی خاکی گەرمەسێرو هەم قەلای شیروان ئەکا[٢]

٣- ئەم ولاتی بێ سەفایە، ساردە بۆ عوششاقی ڕووت
ئیشتیاقی بەر هەتاوی ڕوومەتی خووبان ئەکا[٣]

٤- بارش‌و بارانی هەوری چاوەکانم جاری یە
زەڵمە یاخۆ تانجەرۆیە تێکەڵی سیروان ئەکا

٥- هەرکەسێ ئەمڕۆ لەڕێگای[٤] ئەو نیگارە ڕێی بێ
بۆ سبەینێ گەپ بەموڵك‌و تەختی شاو سوڵتان ئەکا

٦- ئافەرین بۆ لەشکری موژگان‌و زولفەینی سیات[٦]
وا بەیەك دەم موڵکی جان‌و[٧] دڵ هەموو وێران ئەکا

٧- بەرقی ئاه و سەیلی دیدەی من لە هیجری دولبەرم[٨]
هە ر ئەڵێی هەوری بەهارە ناڵەو تۆفان ئەکا

٥- توججار: بازرگان . لە کوردیدا شێوە (کۆ-جمع)ە عەرەبی یەکەی بۆ تاك (مفرد) . غەفوور: لێبوردوو، گوناه بەخش . عەبد: بەندە، کۆیلە . ٦- تیکرار: دووبارە .

[١] ع: ئاگری جەرگم خەریکە عالەمێ بوریان ئەکا .

[٢] ع: مەیلی خاکی گەرمەسێرو قەلعەکەی شیروان ئەکا.

نو: مەیلی خاکی گەرمیان‌و

[٣] ع: ئارەزووی شەوقی هەتاوی ڕوومەتی جانان ئەکا .

[٤] ع: دەرگای .

[٥] ع: گەپ بە موڵك‌و تەخت‌و تاجی پادشاو سوڵتان ئەکا .

[٦] ع: برژانگ‌و دوو زوڵفی ڕەشت .

[٧] ع: وا بەجارێ موڵکی گیان‌و .

[٨] ع: بەرقی ئاەو ئاوی چاوی من لە دووریی دولبەرم .

٨- مەحمەلی لەیلا دەخیلم تۆ[٩] بەتوندی وا مەڕۆ
عاشقی مەجنوون سیفەت لەم دەشتەدا گریان ئەکا
٩- وا بە یادی تیغی ئەبرۆی دولبەری بێ ڕەحمی خۆی[١٠]
(ئەحمەد)ی عاشق خەریکە ڕۆحی خۆی قوربان ئەکا

---

[٩] ع: وا .
[١٠] ع: ڕەحمەکەی .
[١١] ع: ئەحمەد ئێستاکە خەریکە گیانی خۆی قوربان ئەکا .

١- هیجر: دووری، لەیەك جیابوونەوە . نار: ئاگر . سینە: سنگ . عالەم: جیهان، لێرەدا بەمانا خەڵکە . بوریان: سووتاو .
٢- قەڵای شیروان: قەڵای محمد پاشای جافە . لەوە ئەچێ زۆر کۆن بێت و ئەو تازەی کردبێتەوە . لە گوێ سیروان و نزیك کەلارە
٣- ئیشتیاق: تاسە، ئارەزوو . خووبان: چاکان .
٤- زەڵم: سەرچاوەو شاخێکە نزیك خورماڵ ئاوەکەی بەرەو شارەزوور ئەڕوا تاڤگەکەی بەناوبانگە . تانجەڕۆ: ڕوبارێکە لەخوارووی سلێمانی یەوە . سیروان: ڕووبارێکە لە کوردستانی ئێرانەوە دێ . بە ناوچەی هەڵەبجەو دەربەندیخاندا ئەڕواو لە عەرەبستان ناوئەنرێ دیالە .
٥- گەپ: گاڵتە، حەنەك .
٦- موژگان: برژانگ، مژیلان . زوڵفەین: دوو زوڵف . سیا: ڕەش . جان: گیان .
٧- بەرق: بروسکە . سەیل: لێشاو . دیدە: چاو تۆفان: لافاوی گەورە .
٨- مەحمەل: کەژاوە . مەجنوون سیفەت: وەك شێت، یا وەك مەجنوونی قەیسی بەنی عامیر .

(٧)

١- عادەتی ئەم چەرخە وایە، ئەهلی دڵ غەمگین ئەکا
شا هەمیشە ماتە، پیادە مەیلی جێی فەرزین ئەکا
٢- ئەبلە وا دایم لەعەیش‌و[1] شادمانی و عیزەتا
ئەهلی عیرفان‌و کەماڵ ئێستاکە زاری‌و شین ئەکا
٣- دوژمنە چەرخی فەلەك، بۆ پیاوی ساحێب عەقڵ‌و هۆش[2]
ڕووی کەرەم دایم لە هەرزەو شێت‌و[3] بێ تەمکین ئەکا
٤- سەیری کەن عاشق کە چەند شێتە ئومێدی مەرحەمەت
لەو نیگارەی، دڵ فریبەی[4]، زاڵمەی بێ دین ئەکا
٥- بێستوون وەختێ کە لالەی ئەحمەری لێ سەوز ئەبێ
مەشقی[5] لێوی شەکەرینی ناسکی شیرین ئەکا

---

[1] ع: خۆشی‌و .
[2] ع: خاوەن هۆش‌و فام .
[3] ع: پیاوی .
[4] ع: دڵفرێنەی .
[5] ع: یادی .

٦- عاشقی[٦] مەجنوون بەیادی دولبەری لەیلا سیفەت[٧]
خوێنی دوو چاوی بەخوڕ دێ دامەنی ڕەنگین ئەکا
٧- قەت لەزیکری خێری تۆ غافڵ نیە (ئەحمەد) بە شەو
هەر بە ئومێدی ویسالت سەر لەسەر بالین ئەکا

[٦] نو: عاشقە .
[٧] نو: جەمال .

١- پیادە: ئەفەری یاری شەترنجە، فەرزین: لە شەترەنجا بە وەزیر دەڵێن .
٢- ئەبلەە: گێژ، وڕ، بێ مێشك . عەیش: ژیان، لێرەدا بە مانا کەیف و خۆشی یە . عیززەت (عزە): بەرزی، سەرفرازی .
٣- کەرەم: بەخشندەیی . هەرزە: بێکارە، بێهوودە . تەمکین: توانا .
٤- دڵ فریب: دڵ فریودەر .
٥- ئەحمەر: سوور، لالەی سوور: گوڵاڵە سوورە .
٧- زیکر (ژکر)ناوبردن، بەبیراهاتن . ویساڵ (وصال): پێگەیشتن . بالین: سەرین، بالیف .

(٨)

١- خوێنی دوو چاوم به نەوعی دامەنم ڕەنگین ئەکا
هەر کەس ئەمبینێ بەحاڵی ناتەوانم شین ئەکا
٢- شێخی ئیرشادو موریدو سالیك و سۆفیو فەقێ
ئەو بەیەك نواڕین بە جارێ کافرو بێ دین ئەکا
٣- هیچ خەنە پێویست نیە بۆ دەستو پەنجەی دولبەرم
وا بەخوێنی من خەریکە دەستو پێی نەخشین ئەکا
٤- قەت لە لێوی شەککەر ئەفشانی[1] قسەی خۆشم نەبیست
دایما بێ دینە مەشغووڵە دڵم غەمگین ئەکا
٥- وا لەهیجری قامەتی سەروی نیگاری نازەنین
ئەم دڵەم قومری سیفەت هەر گریەو ناڵین ئەکا
٦- گەر بڵێ ی (ئەحمەد) لەیاری بۆسەیێ داوا بکا[2]
ڕوو ئەچەرخێنێ لەتۆ و گوێی لەو قسە سەنگین ئەکا[3]

---

[1] گ: شەککەرستانی .
[2] گ: بێتو ئەحمەد ماچێکی لەو یارە گەر داوا بکا .
[3] ز: ڕووی نەچەرخێنێتو گوێی خۆی لەو قسە سەنگین ئەکا .

١- دامەن: داوێن .
٢- سالیك: ئەو کەسەی ڕێی تەسەوفی بە کردار گرتووە .
٤- شەککەر ئەفشان: شەکرڕێژ، شەکر بلأوکەرەوە . مەشغووڵە: خەریکە .
٥- قامەت: بالأ . قومری سیفەت: وەك قومری، کە باڵندەیەکە .
٦- بۆسە: ماچ، ڕاموسین . سەنگین: قورس، گران .
- لە نوسخەکەی نەجمەدین مەلادا لە مەجمەع دێڕێکی زیاد هەیە کە دووەم دێڕە:
چەن دڵی عاشق ئەسیری بەندی زنجیری ئەبن
یار کە وەختێ زوڵفەکانی وەك کەمەند چین چین ئەکا .

(٩)

١- وەرە بگرە بە یادی چاوی دولبەر پیاڵەی سەهبا[١]
پەشێوبە هەروەکو مەجنوون لەهیجری قامەتی لەیلا

٢- کە دەرخا دولبەرم ئەو گەردنی ساف بلوورینی
لە پەنجەم موو دەرێ، گەر دەس درێژ کەم بۆ ملی مینا

٣- غولامی و بەندەیی ئەو شۆخە گەر دەستم کەوێت حەیفە
تەنەزول کەم کە بچمە مەسلەکی ئەسکەندەرو دارا[٢]

٤- لە عەشقی چاوی تۆ یا یادگاری قەلبی عوششاقن
کە پڕبوون ئەم کەژو کێوە لە لالەو نێرگسی شەهلا

٥- گریبانی نواندو پێکەنیو فەرمووی تەماشاکە
کە ئەمڕۆ موعجیزەی من چاکترە یاخۆ (یەدی بەیزا)[٣]

---

[١] ز: سەهبا، لە نوسخەکانی تردا (شەهبا) نووسراوە .
[٢] گ: تەنەزول کەم کە بچمە موڵکی ڕۆم ئەسکەندەرو دارا .
[٣] بیچا: سپی، یەدی بێزا .

١- سەهبا (صهبا) بۆ نێرینە (اصهب)ە . بە موو یا قژێك ئەووترێ کە سووری یا زەردیی تێدابێ . یا بە کەسێك دەووترێ سوورو سپی بێ . بۆ (مەی) بەکاردێنرێ لەبەر ڕەنگەکەی .
شەهبا (شهبا) بۆ نێرینە (اشهب) ە . ئەمیش بۆ ڕەنگە - بۆ ڕووەك ئەوەیە کە زەرد بوو بێو سەوزیی تێدا بێ . بۆ چیا ڕەش بێو سپی بەفری تێکەڵ بووبێ . بە شێریش دەووترێ . لێرەدا ئەگەر سەهبا بێ یا شەهبا هەر بۆ مەیەو بۆ ڕەنگەکەیەتی .
٢- مینا: شووشە، بە مانا سپی .
٣- ئەسکەندەر . ئەسکەندەری گەورە (٣٥٦-٣٢٤)ی پێش میلاد، بە زولقەرنەین ناسراوە . پاشاو جیهانگرێکی بەناوبانگە . لە هەولێر (٣٣١) ی پ . م بەسەر داریۆسدا سەرکەوت: بە مەکدۆنیش ناسراوە .
دارا: یا داریۆس ناوی سێ پاشای ئەخەمینی یە . داریۆسی گەورە لە (٥٢١-٤٨٥) پێش م دا ژیاوە . دووا داریۆس (٣٣٦-٣٣٠) پ.م ئەوەیە کە ئەسکەندەر بەسەریا زاڵ بوو .
٤- قەلب: دڵ .
٥- گریبان: یەخەی کراس . یەدی بەیزا: (الید البیچا و) ئیشارەتە بۆ موعجیزەی مووسا لە کێوی توور .

(١٠)

١- مەیلی سەیری بەدر ئەکا دڵ، لادە زوڵفی وەك حیجاب
دەرخە بەدری ڕوومەتی خۆت شۆخەکەی عالی جەناب
٢- سینە کون کون بووم وەکو نەی من لەبەر هیجرانی تۆ
سەر وەکو سەمتووره، دڵ هەر ناڵەیەتی وەك ڕوباب
٣- تۆ دەرتخست شەمعی ڕووی خۆت کۆمەڵی عاشق هەموو
لازمە هەروەك پەپوولە ببنە قاورمەو کەباب
٤- لوتفی یار هەر بۆ ڕەقیبە من ڕەزام ئەو دولبەره
جاربەجار حەتا بە جوێنی بێتو بمداتۆ جەواب[1]
٥- لادە چارشێوت هەتا من دیدە ڕۆشن کەم بەڕووت
بەسیەتی قوربانی تۆ بم بەس بکە نازو عیتاب
٦- (ئەحمەد) ە تەنها غولامی موخلیسی تۆ چاوەکەم
حەیفە مەیڕەنجێنە مەیدە بێ سەبەب جانی[2] عەزاب

[1] گ: بە چوونیش بێتو بمداتێ جەواب .
[2] ئەگونجێ ئەمە (جانێ) بێ لە شێوەی بانگ کردنا یا (جانێ) بێ واتە گیانی ئەو .

١- بەدر: مانگی تەواو، مانگی چواردە . حیجاب: پەردە، پەچە .
٢- نەی: قامیش یا نای و شمشاڵ، لێرەدا کە دوو ئامێری تری مۆسیقای بەدووادا هاتووە کە (سەمتوورو ڕوباب) ن نایەکە زیاتر دەگونجێ .
٣- شەمع: مۆم، شەم، شمالك . پەپوولە: پەروانە، پلاتینك .
٤- جەواب: وەڵام . لێرەدا (بمداتۆ) لە شێوەی هەڵەبجەو جافەتیدا لە جێ ی (بمداتەوە) ی ناوچەی سلێمانی دەگرێتەوە .
٦- چارشێو: پەچە، ڕۆشن: ڕووناك . عیتاب: گلەیی، گازندە .
٧- غولام: بەندە، کۆیلە، خزمەتکار، پیاو . موخلیس: دڵسۆز . سەبەب: هۆ . عەزاب: ئازار، ئەشکەنجە .

(١١)

١- یار ماچی لێوی خۆی کە بکا ئێستە بۆم بەرات
لام خۆشترە نە شەهدو لەسەد چەشمەیی حەیات

٢- یارەب لەت و کوت و شەق و پەق بێ دڵم ئەگەر
بێ یادی تۆ بێ یەك دەم و یەك ئان و یەك سەعات

٣- جارێ بەتیری غەمزە دڵم کون ئەکا دەمێ
زەردەخەنەو نیگاهی لەنوێ پێم ئەدا حەیات[١]

٤- فەرمووی براله تو سەری خۆت لاچۆو زوو برۆ
پێم وت کەرەم کە ماچی دەمت ئێستە بۆ برات

٥- جوێندان و تووڕە بوون و قسەی توندو تاڵی تۆ
لام چاترە لە نوقڵ و لەجامێکی پڕ نەبات

٦- قوربان غولامی قاپی یەکەت (ئەحمەد) ە بەدڵ
سا بیکوژە لەدەردو ئەلەم بیدە زوو نەجات

---

[١] لە دیوانە چاپکراوەکەی گیوی موکریانیدا تا ئێرەی ئەم قەسیدەیە هەیە .

١- بەرات: بەخشش . شەهد: هەنگوین لەناو مێوەکەیدا . چەشمە: سەرچاوە . حەیات: ژیان .
٣- غەمزە: ناز، بە چاو یا برۆ . دەمێ: کاتێ، گاڤێ . لەنوێ : ژنۆڤە، سەرلەنوێ .
٤- براله: ئەی برا، برای بچووك .
٥- جوێندان: خەبەردان، سخێف کردن . تووڕە بوون: سڵ بوون .
٦- نوقڵ: شیرینی .
٧- قاپی: دەرگا، دەری . ئەلەم: ئازار . نەجات: ڕزگار .

(١٢)[١]

١- زاهید وەرە ناو[٢] بەزمی حەریفانی خەرابات
لادە لەڕیاو سەرزەنشتی قۆڕو[٣] خەرافات

٢- یەك جورعە بنۆشە لە مەیی بێ غەش‌و[٤] گوڵرەنگ
ئەسڵەن[٥] مەکە تۆ بەو پڕوپووچانە موبالات

٣- بیستوومە وەیا دیومە لە گوفتاری ئەدیبان
بۆ خواردنی یەك قەترە دوو سەد جۆرە موکافات[٦]

٤- حوکمی ئەزەلی چونکە نی یە قابیلی تەغییر[٧]
بۆچی من ئەترسم لە جەزاو ڕۆژی حیسابات

٥- مایل نە بە حوورو نە بەغیلمانی بەهەشتم
گەر بێت‌و بکەم من لەگەڵ ئەو شۆخە مولاقات

٦- (ئەحمەد) دڵی بێزارە لە ئەتواری ڕیاکار[٨]
ساقی قەدەحێ تێکە بە ئاهەنگ‌و مەقامات

---

[١] ئەم قەسیدەیە لە (ژیانەوە) ی ژمارە ٦ی ساڵی ١٩٢٤ دا بەم چەشنە بڵاوکراوەتەوە . کاك حەمە بۆریش بەو چەشنە نووسیویەتی یەوە .

[٢] ع: ناو . [٣] ع: پووچ‌و . [٤] ع: بێ غەشی . لە ژیانەوەدا بێ غەش‌و یەك ڕەنگ . [٥] ع: هەرگیز . [٦] ئەم دێرە لە چاپکراوەکەی عەلی کەمال باپیردا لادراوە . [٧] گۆڕان . [٨] ع: لە ڕیش‌و سەرو مێزەر .

١- حەریفان: ڕەفیقان، هاوەڵان . خەرابات: مەیخانە . خەرافات: پڕوپووچ .

٢- جورعە: قوم . موبالات: دەربەس بوون، گوێ پێدان .

٣- قەترە: تنۆك، قوم . موکافات: پاداش .

٤- ئەزەلی: هەمیشەیی، خوایی . تەغییر: گۆڕین . جەزا: بە مانا پاداش‌و سزاشە . ڕۆژی حسابات: ڕۆژی قیامەت‌و زیندوو بوونەوە .

٥- مولاقات: یەکتر بینین .

٦- ئەتوار (اگوار): ڕەفتار، بارو حاڵ . قەدەح: جام، پیاڵە .

(١٣)

١- دڵم پڕ خوێنە، جەرگم لەت لەتە بۆ لێوی گوڵنارت
نەخۆش و دەردەدارم من لە حەسرەت[١] چاوی بیمارت

٢- سەلیبی[٢] پەرچەمی تۆم دەسکەوێ چیم لە ئیسلامی
کڵێسا جێگەمە جانا[٣] لە عەشقی زوڵفی زوننارت

٣- وتی عاشق ئەبێ بەم کوشتنەت مەسروور ببی چونکە[٤]
لەناو عوششاقدا تەنها ئەتۆی قوربانی دڵدارت

٤- شکا بازاڕی شەهدو شەککەرو شیرینی قەنناد
لە ڕۆژێکۆ کە بیستوویانە خەڵقی[٥] نوتق و گوفتارت

٥- ئەبێ کاغەز لە بەرگی گوڵ، قەڵەم جانا[٦] لە عەنبەر بێ
کە من مەیلم هەیە ئێستا بنووسم وەسفی ڕوخسارت[٧]

٦- کە تۆ سەروی منی[٨]، بێچارە قومریی دڵ حەزینی تۆم
هەمیشە بولبول ئاسا وام لە دەوری باغ و گوڵزارت

٧- نیگار ئەمڕۆ لەناو جەمعی ڕەقیبا پێ ی وتم (ئەحمەد)
مەحاڵەت تۆ ئیتر دەستت کەوێ[٩] یاری دڵ ئازارت

---

[١] ع: لە داخی . [٢] ع: چلیپای . [٣] ع: گیانە . [٤] ع: مەسروورو دڵخۆش بێ . [٥] ئو: خەڵکی . [٦] ع: گیانە . [٧] ع: کە مەیلم بێ بنووسم من بەڕاستی وەسفی ڕوخسارت . [٨] ع: منیش . [٩] ع: مەحاڵە تۆ ببینی قەت ئیتر یاری .

١- گوڵنار: گوڵ هەنار، یا گوڵ ئاگرین .

٢- سەلیب: خاچ، چلیپا . زوننار: پشتێنێکە قەشە بە پشتی یەوە ئەبەستن، یا گەردن بەندێکە مەسیحی بە خاچێکی بچووکەوە بە ملدا شۆڕی دەکەنەوە .

٣- مەسروور: شادمان .

٤- قەنناد:شەکرڕێژ، شەکر فرۆش . نوتق: قسە، وتار . (لە ڕۆژێکۆ) دیسان شێوەی هەڵەبجەو جافەتی یە . لە سلێمانی دەوترێ: لە ڕۆژێکەوە .

٥- عەنبەر: شتێکی بۆن خۆشە گڵ ڕەنگە .

٦- جەمع: کۆمەڵ .

(١٤)

١- دوو چاوم خوێن ئەبارێنیٚ لە عەشقی ڕوومەتی ئاڵت
گرفتارە لەناو زوڵفت[١] دڵم بۆ دانەیی خاڵت

٢- خوا کەی بێت کە من پەشتانی بالأو قامەتی تۆ بم
چ وەختیٚ پڕ بە چنگ بگرم[٢] دوو لیمۆی نەورەسی کاڵت

٣- نەخۆشی خۆشترە لای من لە ساغیو سیحەت ئەی جانا[٣]
ئەگەر یەك هەفتە جاریٚ بێی بپرسی چۆنە ئەحواڵت

٤- بە شاهی عالەمی ناگۆڕمەوە ئەمڕۆ لە دنیادا
جنێو و توندیو قەهرو[٤] قسەی نالایەق و تاڵت

٥- نیگارا لێم ئەپرسی[٥] بۆچی وا دێوانەیە (ئەحمەد)
لە عەشقی چاوی تۆیە چاوەکەم وا بووم بە عەوداڵت

---

[١] ع: لە زوڵفتدا .

[٢] ع: چ وەقتیٚ پڕ بە دەس بگرم .

[٣] ع: گیانە .

[٤] ع: جنێو توندیو قارو .

[٥] ع: نیگارا گە ئەپرسی .

٢- پەشتان: پێکەوە بنووین . نەورەس: تازە پێگەیشتوو .

٥- عەوداڵ: ئاوارە .

(١٥)

١- بێتاقەتو مەحزوونە ئەم دڵمە لەبۆ دینت
ڕەحمێ بکە سا قوربان دەرخە ڕوخی ڕەنگینت

٢- شەهدو شەکەر ئەی قوربان[١] بازاڕی شکا یەکجار
لەو وەقتەوە وا دەرکەوت لەعلی لەبی شیرینت

٣- گریەی منی بێچارە شامو سەحەر ئەی دولبەر
ئەسڵەن[٢] نی یە تەئسیری لای ئەو دڵی سەنگینت

٤- نەسرینو گوڵو لالە مەحجووب[٣] ئەبنو والە
گەر لابدەی ئەو بورقوع[٤]، دەرخەی تەنی[٥] سیمینت

٥- حوور و پەریو غیلمان بێ قەدرە لەلای (ئەحمەد)
لەو وەختەوە[٦] وا دیویە ڕوخساری نیگارینت

---

[١] ع: گیانە .
[٢] ع: هەرگیز .
[٣] گ: گوڵ لالە مەحبووب .
[٤] گ: گوڵ لالە مەحبووب .
[٥] نو: ڕوحی .
[٦] ع: لەو ڕۆژەوە .

تێ بینی: ئەم قەسیدەیە بە چەند جیاوازی یەوە بڵاوکراوەتەوە بە تایبەتی لە ژمارە ٩٩٤ی ساڵی ١٩٥٠ی ڕۆژنامەی (ژین) دا . بەڵام لە دەستخەتی خۆی بەم چەشنە وەرمان گرت .

١- (ئەم دڵمە) دیسان بەشێوەی دەوروبەری سلێمانی یەو لە سلێمانیدا دەبێ بە (ئەم دڵەم) . مەحزوون: خەمبار، خەفەتبار . ڕوخ: ڕوو .
٢- لەب: لێو، لێڤ .
٣- شام: شەو، شێو، ئێوارە . تەئسیر (تأپیر): کار، کارتێکردن . سەنگین: قورس، گران، بەردین .
٤- مەحجوب: شەرمەزار . والە: زاری . سەرگەشتەی عەشق . بورقوع: تارا، پەچە، سەرپۆش . تەن: لەش . سیمین: زیوین .

(١٦)

١- نی یه ڕەحمت له دەرهەق عاشقی شەیدایی میسکینت
بڵێ پێم تو خودا کافر چی یه تو مەزهەب ودینت
٢- به خاکا پێ بنێ، مەینێ[١] به دیدەی ئەشکبارمدا
مەبادا درکی برژانگم بچێته پێی حەناییینت
٣- مەیڵه ڕۆژی عاشق ڕەش ببێ ئەی یاری بێ مروەت
لەسەر سوبحی[٢] جەبینت لادە جانا زوڵفی چین چینت
٤- لالەزارە دەوری قەبرستانی[٣] عوششاقت
ئەکەن تەمسیلی لێوی لەعلو کوڵمی ئاڵو ڕەنگینت
٥- که ناوت دێنمه سەر لێوەکانم ئێستە ئەی جانا
دەم و لێوم ئەچەسپێن پێکەوە بۆ لێوی شیرینت
٦- به خەندەی نازەوه فەرمووی ئیتر بۆت فەخرە تۆ[٤] مردن
که ئەمڕۆ من به نازو[٥] لەنجەوە هاتوومە بالینت
٧- له سایەی ماچی لێوی ئەو شکا بازاڕی تۆ قەنناد
به پووڵێ ناکڕێ کەس ئێستە باری شەهدو هەنگوینت

---

[١] گ: تۆ نەك . ٢- گ: سەفحەی . ٣- گ: گۆڕستانی . ٤- گ: تا . گ: لارو .

١- مسكین: هەژار، بەسزمان .

٢- ئەشكبار: فرمێسكبار . مەبادا: نەوەك . جەنابین: خەناوی .

٣- سوبح: بەیان، سپێدە . جەبین: ناوچەوان، تەوێڵ، ئەنی .

٤- قەبرستان: گۆڕستان . تەمسیل: لاسایی، وەك ئەو .

لەعل: بەردێكی بەنرخە . لەعلی بەدەخشان ڕەنگی سوورە .

٦- فەخر: شانازی . بالین: پاڵ، لای سەرین، لای سەرو بالیفت .

٧- قەنناد: قەندفرۆش، شەكرفرۆش .

(١٧)

١- هەوری بەهاری بەسیە ئیتر ناڵە ناڵەکەت
گوڵ عاجزە لە گرمە و ناوچاوە تاڵەکەت
٢- پێم وت بڕێژە خوێنی دڵی عاشقت بە زار
دیسان بکە حەنایی سەری پەنجە ئاڵەکەت
٣- حاڵی پەشێوە دڵ بە خەیاڵی دوو زوڵفی تۆ
هەروەك وەنەوشە مل کەچە بۆ تاقە خاڵەکەت
٤- سەیری ڕەقیب کە وەك سەگە[1] بۆ مانگەشەو بە شەو
هەر لوورە لووری یە لە فیراقی جەماڵەکەت
٥- کون کون ببێ دڵی (ئەحمەد) ئەگەر دەمێ[2]
فاریغ ببێ لە یادی خاڵ و خەیاڵەکەت[3]

---

[1] گ: سەگی .
[2] گ: خوایە گەر دەمی .
[3] گ: خەتو هەم خەیاڵەکەت .

١- حەنایی: خەنەیی، خەنەبەند .
٢- فیراق: دووری، لەیەك جیابوونەوە، لهەڵأ بوون . جەمال: جوانی، ڕندی .
٣- دەمێ: کاتێ . فاریغ(فارغ): بەتاڵ، والأ، ڤالأ .

(١٨)

١- هیجری تۆ چەند سەعبە[١] دولبەر ماڵەکەم وێرانە بۆت
ڕۆژو شەو غەمباری ڕووتم دیدەکەم[٢] گریانە بۆت

٢- ئەشکی[٣] چاوم بادەیە ناڵەی دڵم عەینی[٤] نەیە
خاك بەسەر بێکەس لە حەسرەت[٥] جەرگەکەم بوریانە بۆت

٣- ئەی نیگاری نازەنین لەو ڕۆژەوە دووری لە من
سەیلی دیدەم[٦] وا بەخوڕ دێ هەروەکو سیروانە بۆت

٤- ئەو بەلآی بۆ قامەتی تۆ دێ لە عوششاقت کەوێ
سەد هەزاران عاشقت جانا[٧] بەلآ گەردانە بۆت

٥- ئەی دڵە بەسیە لە غەم بۆچی[٨] ئەناڵی ڕۆژ و شەو
شەهدی لێوی دولبەرت بۆ دەردی تۆ[٩] دەرمانە بۆت

---

[١] ع: زۆر زەحمەتە .
[٢] ع: چاوەکە .
[٣] ع: ئاوی .
[٤] ع: هەروەك .
[٥] ع: خاك بەسەر خۆم وا لە دووریت .
[٦] ع: ئاوی چاوم .
[٧] ع: گیانە .
[٨] ع: تاکەی .
[٩] ع: دەردەکەت .

١- سەعبە: گرانە، زەحمەتە .
٢- ئەشك: فرمێسك . بادە: مەی یا پیاڵەی مەی . عەینی: وەکو، هەروەك . بریان: برژاو .
٣- سەیل: لێشاو، خوروژم، بەلآگەردانە:قوربانە، فیدایە .

(١٩)

١- ڕەقیبی سەگ هەتا چاوم کەلا کرد
منی دووچاری سەد دەردو بەلاٚ کرد
٢- نیگار وەك ئاسکی وەحشی وەهابوو
دەمو دەس چۆن لەگەڵ خۆی ئاشنا کرد
٣- کە دیمی ڕووی لەمن چەرخان و ڕۆیی
بەهانەی[1] ڕۆینی، شەرم و حەیا کرد
٤- شوکور ئەو شۆخە دەردی عاشقی زار
بە ماچی لێوی شیرینی دەوا[2] کرد
٥- کە تۆ ڕۆییت دڵی بێچارەیی من
ویداعی خۆی لەگەڵ عەیش و سەفا[3] کرد
٦- نە تەنها (ئەحمەد) ی بێچارە ڕووتە
قوماری عەشقی تۆ زۆری گەدا کرد

---

[1] ز: بەمانەی .
[2] ز: ڕەوا .
[3] ز: حەزا .

١- کەلا: تاقەوە بوو، دوورخراوە . ڕەنگە (کلا) باشتر بێ بەلاٚم بۆ ڕێکی شیعرەکە هەر ئەبێ (کەلا کرد)بڵێین .
٣- بەهانە: بیانوو .
٤- دەوا: دەرمان، چار .
٥- ویداع: (وداع): ماڵئاوایی . عەیش و سەفا: خۆشی، ڕابواردن .
٦- گەدا: هەژار، خەزان، پارسکەر، دەروەزەکەر .

(٢٠)

١- یەخەی خۆی دادڕی گوڵ یار کە مەیلی گوڵستانی[1] کرد
لە داخی قامەتت سەرویش لە باڵای خۆی کەمانی کرد

٢- لە تارمەی ڕوو بە مەغریب خۆی نیشاندا ئەو کلاّو لارە
وتم یاران کە حەشرە ڕۆژ لە مەغریب وا عەیانی کرد

٣- ڕەقیب شەرتە لە داخت تەرکی کەم من بەندەیی یارم
دڕك سا مژدە بێ بولبول کە تەرکی ئاشیانی کرد

٤- شەشی ئەیلوول ئەزانن ئێوە ئەی قەومی وەفا کردار
ئەوە ڕۆژێ بوو دوژمن قەتڵ و عامی کوردەکانی کرد

٥- بتی پەیمان شکێن ئەی کافری بێ ڕەحم و بێ مروەت
لە داخت (ئەحمەد)ی بێچارە وا تەرکی ژیانی کرد

---

[1] ڕەنگە (ناوگولانی) ڕێکتر بێت . (ع) .

١- کەمانی کرد: چەمیەوە .

٢- عەیانی کرد: دەرکەوت .

٣- ئاشیان: هێلانە، لانە، هێلین .

٤- قەتڵ و عام: قڕان . وەك لە پێشەکیدا نووسراوە ئەم باسی شەشی ئەیلوولی ١٩٣٠ ی سلێمانی یە وەك خۆڕپەیەك بە دڵی شاعیردا هاتووەو کەوتۆتە ناو قەسیدەکەوە .

(٢١)

١- كە دولبەر خۆی نواند خورشیدی خاوەر زوو فیراری کرد
خەجاڵەت ماو بە زەردی عەزمی پشتی کۆهساری کرد

٢- بەسۆزی سینە ناڵانی لە فەسڵی پایزا بولبول
کە ڕۆیە ناو گوڵستان و خەیاڵی نەو بەهاری کرد

٣- خوا ڕۆژی ئەزەل ئەو بەژن و باڵایەی کە تەسویر کرد
لە شەوقی ئەو بوو، خەلقی عەرعەرو سەروو چناری کرد

٤- ووتی میسکی[1] خەتا، بۆ من خەتایە لافی بۆن خۆشی
کە هاتوو بۆنی عەتری پەرچەمی شێواوی یاری کرد

٥- ڕەقیب وەختێ کە دی میهرەبانە دەرحەقی عاشق
تەقی کرد وەك سەگ و تۆپی، لە داخا ئینتیحاری کرد

٦- لە حەسرەت لێوی لەیلا بوو کە مەجنوون شێت و ڕیسوا بوو
بەجارێ کەوتە کێو و دەشت و سەحرا، تەرکی شاری کرد

٧- کەبیستی موژدەیی تەشریفی تۆ، عاشق لەخۆشیدا
حەیاتی مابوو تەنها و ئەویشی زوو نیساری کرد

٨- بژی ئەو شاهی حوسنە وا لەڕووی لوتف و کەرەمکاری
کەوا یادێکی حاڵی (ئەحمەد) ی ڕووت و هەژاری کرد

---

[1] ز: موشکی .

١-خورشیدی خاوەر: لێرەدا بە مانا ڕۆژی ڕۆژهەڵاتە و ئیشارەتیشە بۆ خورشیدی عاشقی خاوەر . فیراری کرد: ڕایکرد .

کۆهسار: چیا .

٣- تەسویر کرد (تصوير): نەخشاندی .

٥- میهرەبان: بە میهرو مەحەببەت و خۆشەویستی .

٦- ئینتیحاری کرد: خۆی کوشت .

(٢٢)

١- صبح چون خورشید رخشان سر بزد از کوهسار

(بانگ کردستان) ما پرتو فشان شد اشکار

٢- چون نسیم علمو عرفان بر مشام ما وزید

خواب پر شور جهالت کرد از سرها فرار

٣- گر بچشم عقل ما دقت نماییم این زمان

قوم کرد از لطف حق هستند جمله بختیار

٤- کور گشته چشم حاسد، بختشان پژمرده شد

از ترقی و تعالی همین قوم کبار

٥- روز عیش و شادی و گاه سرور و عشرت است

لایق است گر جان خود سازم بدین مژده نثار

٦- هرکسی اهمال ورزد بی گمان در وقت خود

روسیه گردد بدیوان خدا روز شمار[1]

---

[1] ئەم قەسیدەیەی بە فارسی نووسیوە، لە دەستنوس و چاپکراوەکانا نەبوو، لە ژمارە ٤ی ساڵی ١ی (بانگی کوردستان) دا کە لە ٢٨ی ئاغستۆسی ١٩٢٢ دەرچووە بەناوی (قایمقامی ئەلەبجە ئەحمەد موختار) ەوە بڵاوی کردۆتەوە . بەپێویستم زانی لە دیوانەکەدا ببێ .

(٢٣)

١- ئەگەر بینێمە سەر، خوودەی وەکو دنگ
دڵم کون کون ببیٚ[١] وەك ناوی بێژنگ

٢- چلۆن ئەیدەم بە خورمای قاچو قول ڕووت
قەدی بەرزی چنارو گوێزو هارژنگ

٣- لە زەیتوون چاکترە هەنجیرو سێومان
گەزۆم پیٚ خۆشترە[٢] سەد جار لە بالنگ

٤- بەڵام چی بکەم لەداخی ئەم زەمانە
وەکو مزراح سەرم کەوتۆتە ڤنگ ڤنگ

٥- ئەوەی بۆ پارە لای داوە لە مەسلەك
بەجیٚ دانیشتنی چل مێخو سەد سنگ[٣]

٦- وتم بەو حیزە ئەمڕۆ ڕۆژی تۆیە
بخۆ، دانیٚ بە مەیلت لنگ لەسەر لنگ

٧- دەشوبهیٚ حاڵی (ئەحمەد) وەقتی وەسڵت
بەڕۆژ هەڵهاتنو ئەحوالی ئاونگ

---

[١] گ: دڵم کون کون بیٚ هەر .

[٢] گ: چاترە .

[٣] ئو: چ دانیشتنی چل مێخ و سەد سنگ .
ز: بە جیٚ ی دانیشتنی بیٚ، مێخو سەد سنگ .

١- دنگ: ئەو ئامێرەیە برنجو ساوەری تێدا دەکوتن .

٢- هارژنگ: زیی دەوری باخ .

٣- بالنگ: جۆرێکە لە ترنج، مرەبای لیٚ دروست دەکرێت .

٤- ئاونگ: ئاورنگ، شەونم، خوناو .

(٢٤)

١- نموونەی ڕووی تۆیە پەڕەی گوڵ

فیدات بم ئەی بەنی جەرگ‌و پەڕەی دڵ

٢- توخوا ئەی گوڵ بەسە تۆ نازو عیشوە

چی یە ڕەحمێ بکەی جارێ بە بولبول

٣- نیگارا چی ئەبێ ماچێ کەرەم کەی

بکەی مەقسوودی ئەم بیمارە حاسڵ

٤- وەکو ناڵینی من وایە لە عەشقت

فوغان‌و زەمزەمەی بولبول لەسەر چڵ

٥- بەتوندی بەس بڕۆ، بێ، ڕۆحەکەی من

بە چاوما پێ بنێ با بەس بکا گل

٦- مەحاڵە تەرکی ساقی‌و یارو بادە

بەسە واعیز مەکە توخوا قسەی زل

(٢٥)

١- دڕك هاودەمیەتی بولبول، پەشێوە حاڵەتی بۆ گوڵ
بەهاران بۆیە ئەو دایم ئەكا هەر ئەم چڵ‌و ئەو چڵ

٢- لەلام وایە كە حەتتا خاكی ژێر كەوشی ڕەقیبانت
جەواهیر سورمەیە بۆ چاوەكانم، مەرهەمە بۆ دڵ

٣- زەمان بەم حیزی یە، تالع بە ئەم ناسازی یە ئەمڕۆ
نیگاریش لوتفی وابێ چۆن ئەبێ من مەتڵەبم حاسڵ

٤- بەرامبەر ئەبرووانی كەوتمە سوجدە، وتی عاشق
ئەگەرچی قیبلەگاهی تۆ كەچە نوێژت نی یە باتڵ

٥- تەوافی كەعبەیی دەرگانەكەت تەنها لەمن مەنعە
لە قورئانا ئەڵێ ی ئایاتی ڕەحمەت قەت نی یە نازڵ

٦- تەپ‌و كۆی ترپە ترپی دڵ، بە گرمە ئەمشەو ئەیباران
فیدای ئەو شۆخە، تەشریفی كە دێتە مەنزڵم باقڵ

٧- دەخیلم تۆ بزانە دەست‌و پەنجەی نازەنینێكە
بەگۆزەی تێ مەگە حەیفە، تو خوا تۆ مەیخەرە ناو گڵ

٨- وەكو مووسا هەموو ئەعزای كە ئەیبیست ڕۆژی كێوی توور
لەسەر تا پێم ئەناڵێ وەقتی هیجرت نەك بەتەنها دڵ

٩- ئەزانی قەدری (ئەحمەد) كەی ئەزانن ئەهلی ئەم شارە
لە دنیا دەربچێ‌و بمرێ و بچێتە ژێری خاك‌و گڵ

(١) گ: سوجدەو گوتی .

(٢) گ: ئەگەرچی قیبلەگاهی تۆ کەچە .

ئو: ئەگەر قیبلەگاهی تۆ کەچە .

(٣) گ: دەرگانەکەت شاهی لە من وون بوو .

ئو: دەرگانەکەت شاها لە من وون بوو .

(٤) ئو: کە دێیتە .

(٥) گ: توخوا هیچ مەیخەرە ژێر گلْ .

(٦) ئو: هەموو ئەعزاکەیی بیست .

(٧) گ: دەمی هیجرت بە تەنیا دڵ .

ئو: وەقتی هیجرەت بە تەنیا دڵ .

(٨)گ: ئەزانێ خەڵکی .

ئو: ئەزانێ ئەهلی .

٢- سورمەیە: کلە .

٣- تالع: بەخت . مەتڵەب: مەبەس:ئامانج .

٤- باتڵ: بەتاڵ .

٥- تەوافی کەعبە: سووڕانەوە بە دەوری کەعبەدا . مەنعە: قەدەغەیە .

٦- نازڵ: هاتووە خوار .

(٢٦)

١- وەختی ڕەحمە دولبەرا میوانی دەوڵەتخانەتم
تۆ ئەگەر لەیلای[١] منیش مەجنوونەکەی دێوانەتم
٢- حەیفە سا توخوا بەسە جەورو جەفاکەت تا بە کەی
من لە دەوری شەمعی ڕوخسارت وەکو پەروانەتم
٣- باعیسی ژین و حەیاتم یاری دڵ ڕەنجێنی خۆم
دەك بەلاّ گەردانی بالاّت و زڕەی پاوانەتم
٤- گەر لەموڵکی حوسندا، سوڵتانی[٢] ئەی یاری عەزیز
خۆ منی بێچارە جانا[٣] خادیمی دەرگانەتم
٥- قەیسی عامیر جێگەیی وادیی دووجەیل بوو چاوەکەم
خۆ منیش ئێستاکە[٤] وێڵی دەشتەکەی شیروانەتم
٦- یار بە خەندەی نازەوە ڕووی کردە من فەرمووی بەسە
بۆچی تۆ نازانی (ئەحمەد) دوژمنی[٥] بێگانەتم

---

[١] ئو: لەیلی .
[٢] ع: تۆ شاهی .
[٣] ع: خۆ منی بێچارەش ئێستا .
[٤] ع: وامنیش عەودالّ و
[٥] ع: دوژمن و

(٢٧)

١- دەمت بێنە بەقوربانی وەفاتم

قبووڵمە من لەجێی مووچەو بەراتم

٢- لەهیجرانا ئەوا ڕەنجوور و زارم

وەرە بالین هەتا ماوە حەیاتم

٣- هەموو کەس وەسفی یاری خۆی لەدەستە

بە غەیرەز من، کە هەر جوێنە خەلاتم

٤- لە تەختەی نەردی غەمدا، ئەی نیگارم

خەریکی شەشدەری هاتو نەهاتم

٥- وتی: خورشیدو مەه، ڕوویان ئەپۆشن

لەگۆشەی بانەوە، وەقتێ هەلاتم

٦- ئەڵێی (ئەحمەد) لە کوشتن ڕوو دەگێڕی

لە بەحسی عەشقدا من زۆر بەزاتم

٢- ڕەنجوور: بیمار، ڕەنج کێش . زار: بێ توانا، لاواز، ڕەنجوور .

٤- تەختەی نەرد: تەختەی یاری تاوڵە . شەشدەر: خانەی شەش .

٥- خورشید: ڕۆژ . مەه: مانگ، هەیڤ .

٦-بەزاتم: ئازام، بەجەرگم .

(٢٨)

١- به عەزمی[1] زیارەتی کوڵمت لە ڕێگەی دوورەوە هاتم
وەرە قوربان بکە ڕەحمیّ فیدای ئەو قەدد و بالاّتم
٢- هەمیشە حازرم بۆ قۆچی قوربانی نیگاری من
وها قەت تیّ مەگە بەندە کە زۆر شەخسێکی بیّ زاتم
٣- هەموو عالەم بە کەسبو کاریّ مەشغوولّن ئەما بەندە
هەمیشە عاشقی ڕووتم شەهیدی چاوی شەهلاتم
٤- دەمت غونچە، قەدت سەروە[2]، لەبت لەعلی بەدەخشانە
عەجەب شۆخێکی غەدداری فیدای ئەو زوڵفی تاتاتم
٥- بەئومێدی ویسالی تۆ لەڕێگەی پڕخەتەر (ئەحمەد)
پەناهەندەت بووم جانا، بکە ڕەحمیّ بە حالاّتم

---

[1] ئو: بەعەرزی .

[2] گ: قەدت عەرعەر .

١- بە عەزمی: بە مەبەسی، بەنیازی .

٢- بیّ زات: ترسنۆك، نەوێراو .

٤- لەب: لێو . بەدەخشان: ولاّتێکە بە لەعل بەناوبانگە .

٥- پەناهەندە: پەنابەر، پەنابردوو .

(٢٩)

١- لەشێخ و واعیزو سۆفی لەمەولا من کەنار ئەگرم
پیاڵەی مەی بە یادی دیدەیی مەستی نیگار ئەگرم
٢- لە شەوقی بەژن‌و باڵای تۆیە ئەی شۆخی پەری پەیکەر
لە باغا جێ لە سایەی عەرعەرو سەروو چنار[1] ئەگرم
٣- خەیاڵی مەمکەکانی گردو نەرمت دێتە بیری من
کە وەختێ پڕ بەچنگ لیمۆو بەی و سێوو هەنار ئەگرم
٤- خوڕەی فرمێسك و نەعرەو فوغانی[2] خۆم لەبەرچاوە
کە شەو من گوێ لە دەنگی نەعرەیی هەوری بەهار ئەگرم
٥- وتم چاکت ئەسیری حەلقەیی ئەو پەرچەمەت کردم
وتی شێتی بەتای ئەم زوڵفە من شێری شکا[3]ر ئەگرم
٦- بەقوللاپی مژەو حەڵقەی کەمەندی زوڵفی چین چینم
ئەگەر بێ ئارەزووم بێ ڕۆستەم و ئەسفەندیار ئەگرم
٧- ئیشارەی کرد برۆی یەعنی کە بۆ قەتڵی دڵی عاشق
لە پشتی چاوی یارۆ جێگەی سەد زولفەقار ئەگرم

[1] ز: سەرو و چنار .
[2] ز: فەنایی .
[3] ز: پەری شار .

٥- شکار: ڕاو، بەشوێنی بەردەلأنیش دەووترێت .
٦- مژە: برژانگ، مژیلان .
٧- یارۆ: یا یارەوە، یا (یارۆ) لەلای هەڵەبجەو ناوچافا جێی وشەی (هێن) ی سلێمانی و (هەرامە) ی سۆران‌و (ئەڤی دی) بادینان دەگرێتەوە .
زولفەقار: شمشێرەکەی ئیمامی عەلی یە .

(٣٠)

١- بە یادی چاوەکانت دایما من مەستو حەیرانم

لە عەشقی قامەتت قوربان وەکو زوڵفت پەرێشانم

٢- ئەوەندە من لەهیجری وەسڵی تۆ زاری ئەکەم جانا

وەکو داوێنی ئەڵوەن دایما من سوورە دامانم

٣- لە بۆ جارووبی ڕێگەت حازرم دایم گوڵی ڕەعنا

بەگۆزەی پڕ لە ئاوی دیدەو دوو گەسکی موژگانم

٤- صەلیبی زوڵفی تۆم خستۆتە گەردن بووم بە نەسرانی

ئیتر قوربان بکە ڕەحمێ نە دینم ما نە ئیمانم

٥- ئەوەند (ئەحمەد) کە مەدحی ڕوویی تۆی کرد شێتو ڕیسوا بوو[1]

بە خەڵڵاقی زەمین[2] لەم شیعرە چاتر بەندە نازانم

---

[1] لە دەستخەتێکدا: تۆی کردبوو بە عەیب .

[2] گ: ئەوە

٢- ئەڵوەن: ڕوباری ئەڵوەن .

٣- جارووب: گسك، مەبەست گسك لێ دانە .

(٣١)

١- خەیاڵم وایە خەڵقە من کە تەرکی عەشقی دولبەر کەم

ئیتر میهری پەری ڕوویان بە یەکجاری لە دڵ دەرکەم

٢- ئەگەر دڵ بێت و مەیلی گوڵڕوخانو نازەنینان کا

لە سینەی لابەرم، لەت لەت بەنووکی تیژی خەنجەر کەم

٣- لە داغی سیلسیلەی[١] تورەی[٢] نیگاری نازەنینی خۆم

ئەبێ تەرکی وەنەوشەو سونبولو هەم عەترو عەنبەر کەم

٤- ئەڵێن دولبەر لەگەڵ مندا[٣] دڵی ساردە، ڕەقیب شادە

ئەبێ خاکو گڵی عالەم ئیتر من هەر لەسەر سەر کەم

٥- کە باڵای دولبەری دی سەروی بوستانی[٤] وتی شەرتە

ئیتر خۆم دەرنەخەم، تەرکی لیباسو بەرگی ئەخزەر کەم

٦- هەتاکەی هەر لەدووریی ئەتۆ ئەمن بیمو بچم جانا[٥]

بەبێ سوود بۆچ[٦] نیگەهبانی گوڵو گوڵزاری بێ بەر کەم

٧- ئەگەر شەو سەر لەسەر خشتێ بکەم باکم نی یە چونکە[٧]

بە ئاوی دیدە ئومێدم وەهایە با لەشم تەڕ کەم

٨- وتی عاشق دەست بۆچی لە زوڵفم بەرئەدەی ئەمشەو

وتم تا کەی ڕەفیقی عەقرەبی جەڕڕارو ئەژدەر کەم

---

[١] گ: سیلسیلە .

[٢] گرە: مووی ناو چاو .

[٣] گ: لەگەڵ من زۆر .

[٤] گ: بۆستانم . ئو: بۆستان .

[٥] ئو: هەتا کەی من لە دووریی تۆ بیمو بچم جانا .

[٦] ئو: بۆچی .

[٧] ئو: چونکی .

٩- ئەگەر بێ[٨٧] ماچی لێوی دولبەرت تۆ دەس کەوێ (ئەحمەد)

حەرام بێ گەر ئیتر یادی بەھەشت و حەوزی کەوسەر کەم

---

[٨] گ: بێ و

١- میھر: خۆشەویستی، وەفا .

٢- گوڵڕوخان: گوڵڕوان .

٣- سیلسیلە: زنجیرە، تووڕە (گرە) .

٥- بۆستان (بستان): باخچە . لیباس: بەرگ . ئەخزەر: سەوز، کەسك . ٦

- نیگەھبان: ئاگادار، پارێزەر .

٧- بالش: سەرین .

٨- عەقرەب: دووپشك . جەڕاڕ: کوشندە . ئەژدەر: مار

(٣٢)

١- تا حەیاتم بیٚ، لە دڵما شەرتە میهرت دەرنەکەم
ڕۆژ پەرستم تا بمێنم سوجدە بۆ ئەختەر نەکەم

٢- پێی وتم دوێنیٚ ڕەقیبم سەیری دولبەر بۆ ئەکەی
شەمشەمە کوێرەم کە ڕوو بۆ شەمسەکەی خاوەر نەکەم[1]

٣- بێت و گەر دەستم کەویٚ ماچی دەمی تۆ چاوەکەم
ڕووڕەشم گەر تەرکی ئاوی زەمزەم و کەوسەر نەکەم

٤- لەو زەمانەی دیومە من، موژگان و ئەبرۆی دولبەرم
ڕەبی لاڵ بیٚ[2]، گەر تەوافی خەنجەرو نەشتەر نەکەم

٥- عەرزی یارم کرد کە بۆچ پەرچەم لەسەر ڕوخسارتە
پێی وتم: بەزمە لەبەرچی عوود لەسەر مەجمەر نەکەم

٦- ڕەسمی عاشق واز لەڕۆح هێنانە بۆ دڵداری خۆی
ڕووڕەشم گەر من لەڕێتا تەرکی ڕۆح و سەر نەکەم

٧- بێت و بۆم دەست دا[3] تەماشای پەرچەم و ڕوخساری تۆ
شێتم ئەر تەرکی وەنەوشەو لالەیی ئەحمەر نەکەم

٨- یار بە ئیستیهزاوە فەرمووی ماوی بەم دەردانەوە
لافی عەشقی تۆ درۆیە، من ئەبیٚ باوەڕ نەکەم

---

[1] ز: شەمشەمە کوێرەم کە من ڕوو بۆ شەمسی خاوەر ئەکەم .

[2] ئو: لاڵ دەبم .

[3] ز: دەسدا .

١- ئەختەر: ئەستێرە .

٢- شەمس: ڕۆژ . خاوەر: ڕۆژهەڵات .

٥- عوود: لە درەختێکی بۆن خۆش دەبڕیٚ و دەسوتێنریٚ . مەجمەر: مەقەڵی، ئاگردان .

٦- ڕەسم: ڕیٚ و شوێن .

٧- لالەیی ئەحمەر: گوڵاڵە سوورە .

٨- ئیستیهزا: گاڵتەپێکردن .

(٣٣)

١- مەکەن مەنعم کە وەك مەجنوون خەریکی هاتو چۆی کێوم
پەشێوی لەیلی[١] کوردم تاکو ڕۆحم دێتە سەر لێوم

٢- وەتەن فەرمووی بە خەندەی نازەوە هەروەك پەری وامە[٢]
ئەما[٣] حەیفیٚ کە چەند سالٚ ئەسیری پەنجەیی دێوم

٣- هەمیسان پێی وتم ئەوسا مەکانی شەخسی عاقلٚ بوو
فەقەت چیبکەم ئەمە چەند موددەتە بیٚ ساحێبو خێوم

٤- دەخیلتان بم وەکو عارەب، توخوا مەمگۆڕنەوە هەرگیز
بەڕوپیەو پارە هەرچەند ئێستەکە مشتیٚ چلٚو چێوم

٥- بەجاریٚ ئەمڕۆ جاهیل غالٚبە، عاقلٚ بووە مەغلٚووب
ڕەفیقان سا نیشانم دەن قوڕیٚ تا بێمو بیپێوم

٦- لە داغی دەهری دوون شەرتە بەسەرما گەر بڕووخیٚ چەرخ
گەلیٚ نامەردم ئەر شانم لەبەر ئەو بارە ببزێوم

٧- لەعەرسەی شیعردا، (ئەحمەد) عەجایب شەهسوارێکە
لە مەیدانا بزانە ئەسپی خۆم چۆنی دەئاخێوم

---

[١] گ: بەشێوەی لەیلەی .

[٢] گ: هەروەك پەری وایە .

[٣] گ: ئەمان .

٣- مەکان: جێگە . موددەت: ماوە، تاو . ساحێب: خاوەن، خودان .

٥- غالٚب: سەرکەوتوو . مەغلووب: ژێرکەوتوو .

٦- دەهر: زەمان، چەرخ . شەرتە: مەرجە .

٧- عەرسە: کۆڕ، مەیدان . دەئاخێوم: لێدەخوڕم، دەهاژووم .

(٣٤)

١- من سیاپۆژی دوو زوڵفی هەروەکو زوننارى تۆم
قوڕ بەسەر دڵ پڕ لەخوێنی لێوی وەك گوڵناری تۆم[1]

٢- گەر وجوودم خەستەیە یا زەردە ڕەنگم چاوەکەم
من گوفتاری فسوونی چاوەکەی بیماری تۆم[2]

٣- گەر بە قەهرۆ تۆ دەرم کەی سەد کەڕەت لەم قاپی یە
دەست لەتۆ هەڵناگرم هەر عەبدو خزمەتکاری تۆم

٤- نایەڵێ لەو گەنجی حوسنو دولبەرە بەهرەم ببێ[3]
دایما مشغووڵی دەفعی زوڵفی وەك ڕەشماری تۆم

٥- من بە ئومێدی ویسالی تۆ لەڕێگەی دوورەوە
هاتووم لوتفت ببێ، قوربان[4] غەریبی شاری تۆم

---

[1] ع: پڕ لە خوێنی دیدەیی بیماری تۆم .

[2] ع: حەقمە کوژراوی خەدەنگی غەمزەکەی غەدداری تۆم .

[3] ع: نایەڵێ لەو گەنجی حوسنەت بەهرەیەکم دەس کەوێ .

[4] ع: هاتووم ڕەحمت ببێ گیانە .

١- سیا: ڕەش . زوننار: پشتێنی کەمەری قەشە، یا گەردن بەندێ کە بەخاچەوە بە ملدا دێتە خوارەوە .

٢- وجوود: لەش، تەن . خەستەیە: نەخۆشە، ناساغە .

فسوون: سیحر .

٣- بە قەهرۆ: بە قەهرەوە، بە ڕقەوە .

٤- گەنج: گەنجینە، خەزنە .

(٣٥)

١-من كه كوردم حەز به (.........)[١]كوردستان ئەكەم
ئارەزووی دەوری تەرەققیی حاكمی بابان ئەكەم
٢-ناوەجاخ ئەو كەسەی خزمەت بكا بۆ غەیری خۆی
تا بە مردن شەرتە من هەر بەندەیی خۆمان ئەكەم
٣- میللەتی من هەروەكو شێری ژیانن بۆ نەبەرد
ئێستەكە من چۆن ئیتاعەی (......) ئەكەم
٤- گەر لەغەیری میللەتی خۆم بێ و ئومێدی چاكە كەم
شێت و بێ عەقڵم لە شەیتان ئیدديعای ئیمان ئەكەم
٥- گەر لەموژگان و برۆی دولبەر تەمای لوتفم ببێ
من لەنووكی شیرو خەنجەر ئارەزووی دەرمان[٢] ئەكەم
٦- لابە توخوا نامەوێ دیجلەو فورات و نیلی تۆ
من بەفرمێسك ئێستەكە تەشكیلی سەد سیروان ئەكەم
٧- جەژنی قوربان ساڵی جارێ خەڵكی قوربانی ئەكەن
بۆ وەتەن من ڕۆژی سەدجار ڕۆحی خۆم قوربان ئەكەم
٨- شێتی چاوی لەیلی كوردم، بۆیە وا مەجنوون سیفەت
خۆم بەدایم ڕووت و قووت و سەرسەری و عوریان ئەكەم
٩- سەیری كەن[٣] بەم مشتە قەومی كوردەوە مانەندی شێر
گاهێ حەملە ڕوو بەڕووی ئێران، گەهێ توركان ئەكەم
١٠- داخی كوردی فەخرە ئێستە بۆ دڵی من كافی یە
بۆچ مەگەر شێتم خەیاڵی ڕوتبەو فەرمان ئەكەم
١١- كوردمو بۆ كوردی (ئەحمەد) سەعی ئەكەم تا بەم زووە
ئیتتیحادی كوردی خۆمان و سنەو بۆكان[٤] ئەكەم

١- گ: له خاكى پاكى . له هەندىَ شويَندا (بەرزى خاكى) وتراوه .

٢- گ: دوونان .

٣- ئو: سەيرئەكەن .

٤- گ: بۆتان .

١- تەرەققى: پيَشكەوتن .

٣- نەبەرد: جەنگ، قەوماوه .

٨- عوريان: رووت و قووت .

١٠- به مانا داخ و خەفەت، يا سووتاندن يا كيَوو چيا ديَت . كافى يه: بەسه .

١١- ئيتتيحاد: يەكگرتن .

(٣٦)[1]

١- بێت و بەنازەوە کە بڵێ مەیلی ڕاو ئەکەم
بۆ دەنکە خاڵەکەی ملی خۆم تووشی داو ئەکەم
٢- ئەی گیانەکەم بەچاوی ڕەشت سوێند ئەخۆم بەدڵ
بۆ دینی چاوی تۆیە کە هەر چاوەچاو ئەکەم
٣- با، بێنێ بۆنی سنگ و مەمەت، کەی منی هەژار
ئیتر خەیاڵی بۆنی وەنەوشە و گوڵاو ئەکەم
٤- لۆمەم مەکە کە من ئەمەوێ ڕووبەڕوت ببم
بێ بەرگ و ڕووت و قووتم و مەیلی هەتاو ئەکەم
٥- بێت و دەسم بدا لەدەسی پیاوی ناوەجاخ
حەو جار بە ئاوو قوڕ دەس و پەنجەم گڵاو ئەکەم
٦- بەم حاڵە ژین و بەرزی کورد گەر هیوام ببێ
شێتم بزانە من کە خەیاڵی پلاو ئەکەم

[1] بە خەتی خۆی نووسیویە - کوردی بێ عارەبی .

١- دەس و پەنجە گڵاوکردن: ئەوەیە کە موسوڵمان سەگ خۆی لە شوێنێکی بدا دێت ئەو شوێنە حەوت جار بە ئاوو قوڕە سوور بەوە گڵاوی دەرئەکا .

(٣٧)[١]

١- گریەو گڕەی تەنوورە[٢] بڵێسەی هەناوەکەم

سیروان و تانجەرۆیە خوڕەی ئاوی چاوەکەم

٢- شێواوی موویی خاوی کەسێکم بەڕۆژ و شەو[٣]

بۆیە پەشێوە ئێستەکە، بیرە بڵاوەکەم

٣- ڕۆژێ بەپێکەنینەوە فەرمووی دەبێرەوە[٤]

بۆ پاسی نیوە شەو سەگە قول هەڵکراوەکەم

٤- دیسان وتی: شەکەر لەدەمت دێتە دەر ئەگەر

ژەهریش بخۆیتەوە کەببێ بێنی ناوەکەم

٥- ئەم کۆمەڵی گولاڵە کە ئاڵن لە کێو و کەژ[٥]

ئاویان دراوە گشتی بەخوێنە ڕژاوەکەم

٦- تۆبی خودا دەسا وەرە ئەی نووری چاوەکەم[٦]

ساڕێژکە زامی لەت لەتی جەرگە بڕاوەکەم[٧]

٧- باوەڕ مەکەن ببن بە .... کوردی شارەزوور

بێ ترس ئەڵێم لەڕاستی دڕاوە کلاوەکەم

---

[١] شاعیر ئەم پارچەیەی بە خەتی خۆی نووسیوەتەوەو لەسەرەوویەوە نووسیویە (کوردیی بێ عارەبی) .

[٢] گ: گریەو کزەی دەروونە .

[٣] گ: شێواوی مووی خاوی کەسێکم منی هەژار .

[٤] گ: دەسا وەرە .

[٥] گ: کە سوورن لە دەست و کێو .

[٦] ئو: توبی و خوا دەسا وەرە بینایی چاوەکەم .

[٧] دێڕێك لە چاپەکەی گیوی موکریانیدا هەیە، لە هیچ شوێنی تردا تەنانەت لە دەستخەتەکەی خۆیشیدا نەبوو .

ئەی گیانەکەم بە چاوی ڕەشت سوێند ئەخۆم کە من

بۆ دینی چاوی تۆیە کە هەر چاوەچاو ئەکەم

(وەك دەبینین ئەم دێڕە لە قەسیدەیەکی تری شاعیردا هەیە)

٣- پاس: پاسەوانی، پاراستن .

(٣٨)

١- له سایەی ماچی لێوت مەیلی عەنناب و شەکەر ناکەم

کەڕووی تۆ دەرکەوێ قەت ڕوو لەڕووی شەمس و قەمەر ناکەم

٢- ئەگەر بێت و گەدایی کۆیی دڵدارم بەقیسمەت بێ

بەدڵ یادی شەهنشاهی و سوپاهو کەڕ و فەڕ ناکەم

٣- خوا بیکا ئەگەر ڕۆژێ قەدەم بێنێتە سەرچاوم

تەنەزوول بۆ جەواهیر سورمەو کوحلولبەسەر[1] ناکەم

٤- بەتیغی ئەبرووانی خۆی ئیشارەی کرد کە بۆ قەتڵم[2]

لەبەر ئەو مژدە ئەسڵەن مەیلی قەڵغان و سوپەر ناکەم

٥- قەلەندەر مەشرەبی و[3] دێوانەیی خۆشە لەدنیادا

بە فەقری خۆم ڕەزام ئەسڵەن خەیاڵی زیوو زەڕ ناکەم[4]

٦- نزیکی پیاوی ئەحمەق باعیسی فەوتانی ئینسانە

هەتا عومرم ببێ قەت من ڕەفیقی پیاوی کەر ناکەم

---

[1] كحل البصر .

[2] گ: کاتێ ئیشارەی کرد لە بۆ قەتڵم . ئو: ئیشارەی کرد لە بۆ قەتڵم .

[3] ئو: مەشرەب و .

[4] گ: بە فەقری خۆم ئەمن ئەسڵەن خەیاڵی زیوو زەڕ ناکەم .

٧- كە من مائیل بەخێرم خیلقەتەن° (ئەحمەد) بەخۆڕایی

وەکو ئینسانی جاهیل مەیلی فیتنەو شۆڕو شەڕ ناکەم

° نو: خیلقەتا .

١- عەنناب: شیلان، چیلان . شەمس: ڕۆژ . قەمەر: مانگ .

٢- بە قیسمەت بێ . بە نسیب بێ، بە بەش بێ . کەڕو فەڕ: هاتوو بردە .

٣- قەدەم: پێ .

تەنەززول: سەرشۆڕی، لە قسەی خۆ هاتنە خوارەوە .

کوحلولبەسەر: کلی چاو .

٤- قەتل: کوشتن .

٥- قەلەندەر مەشرەب: دەروێش سروشت . فەقر: هەژاری .

٦- باعیس: هۆ .

٧- خیلقەتەن: لە سروشتدا .

(٣٩)

١- نیگارا سا بەلوتفی خۆت شەوێ تۆ بێرە بالینم
لە غەمدا وا لە جیسمم[١] وەختە دەرچێ گیانی شیرینم
٢- بەیادی ڕوومەت و خاڵت هەموو شەو تا بە سبحەینێ
منم[٢] مەشغووڵی تەعدادی گرۆهی ماه و پەروینم
٣- هەموو عالەم لەبەرچاوم وەکو دەیجوورە ئەی جانا
ئەگەر بێت و خوا نەیکا ئەمن یەك لەحزە نەتبینم
٤- زەلیلو دڵ حەزین و بێکەس و مەهجوور و داماوم
لەهیجری قامەتی سەروت هەمیشە ماتو غەمگینم
٥- وتم: قوربانی تۆبم (ئەحمەد) ی بێچارە فەرهادە
وتی: عاشق بە ڕەعنایی منیش زیاتر لە شیرینم

[١] ئو: وا لە حەپسم .
[٢] ن: ئەمن .

١- نیگار: دڵدار، نەقشو نیگار . بالین: سەرین . جیسم: لەش، تەن .
٢- سبحەینێ: سبەینێ، سبەهی: بەیانی . مەشغووڵ: خەریك .
٣- عالەم: جیهان، خەڵك . دەیجوور: تاریك، شەوەزەنگ . لەحزە: تاو، کات، گاڤ .
٤- حەزین: غەمبار، مەهجوور: واز لێهێنراو، بەجێ هێڵراو .
هیجر: دووری،لێ دوورەوە بوون . قامەت: بالاّ .
٥- ڕەعنا: ژنی خۆبەشت زانو خۆ ئارایشت کەر، بالاّ جوانو ڕەنگین، ناوی گوڵە .

(٤٠)

١- گەر لە مەحبووسی خەلاس بم دوشمنانم پەت ئەکەم
سووری سەر ئەبڵەق لە فەرجی دایکیانا ڕەق ئەکەم
٢- بۆ ئەمەی[1] تەرکی خراپی و موفسیدی بەدزاتی[2] کەن
ڕەنگ و ڕوویان گشت بەڕەنگی خاسەڕەنگ خەت خەت ئەکەم
٣- ڕوو بە شارو موڵکی ئامەد (من اشه) دائەنێم
عاقلانە تەرکی ڕێگای ناحەزو نەگبەت ئەکەم
٤- دۆستانی خۆم بەپارەو ماڵی دنیا شاد ئەکەم
حاسیدو موفسید هەموو نابووت و بێ سەروەت ئەکەم
٥- خەلقە ئەمڕۆ چونکە حەپسم ڕێگەیی دەستم نی یە
ناتوانم هیچ بکەم مەجبوورم هەر غەیبەت ئەکەم

---

[1] ز: بۆ ئەوەی .
[2] ز: بە .

دێری یەکەم لای (ز) نەبوو پارچەکەش هەر لای ئەو و لە دەستنووسەکەی خۆیدا هەبوو . خەتەکەباش نەبوو بە مەزندە بەم جۆرەیە . (من اشه) ئەوی ئەمەوێ یە . ئامەد بە مانا هاتوو و داهاتو بەختە .
(ئەمەد) ناوی مێژوویی (دیاربەکر) ە .

(٤١)

١- ئەمەویٚ من شەوو ڕۆژ خادیمی دەرگاهی بم

لەبەر ئەو دامەنەدا خاکی گوزەرگاهی بم

٢- سوحبەت و گاڵتە بەفەرزین و بەفیل و ڕوخ ئەکەم

من کە پیادەی جڵەوی ئەسپی شەهنشاهی بم

١- خادیم: خزمەتکار . گوزەرگاه: بەردەباز، ڕێبازی تێپەڕبوون .

٢- فەرزین: وەزیری شەترنج . پیادە: نەفەر . ئەمانە هەموو ئامێرو بەردی شەترنجن .

(٤٢)

١- سابێنه توخوا ساقی مەی و شیشەو فنجان
ئەم بەزمە موعەتتەر بکە[1] تۆ وەك گوڵی خەندان
٢- گریانی من‌و ڕوومەتی تۆ ئەی بتی ڕەعنا
تەمسیلی ئەکەن شەونم و گوڵ سوبحی بەهاران
٣- خۆت شێت کە ئەگەر تالیبی مەسعوودی و بەختی
چەند زەحمەتی دی ئادەمی بێچارە لە شەیتان
٤- لەم مەنتیقەدا فەرقی نی یە ئێستە موساوین
یەك سان ئەنوێنێ، ڕەوشی وەحشی‌و ئینسان
٥- مەعنایی وەها لێك ئەدەنۆ بەعزێ موورزەزەف
قانون ئەوەتە کەشفی بکەن باخەڵ و گیرفان
٦- تاریکی زوڵفت بووەتە باعیسی کوفرم
سا دەرخە توخوا مەسحەفی ڕووت ئەی مەهی تابان
٧- گریانی درۆی سۆفی و لێهاتنی حاڵی
دەروێش بەفیدای زەمزەمەیی نەعرەتی مەستان

---

[1] ئو: کە . ٢- ز: تەمسیلی ئەکا شین‌و گوڵی حەجی . ٣- ز: دەمی . ٤- ز: دوو زوڵفت . ٥- ز: مەتحەفی .
٦- ز: خۆفی‌و لێهاتن . ٧- ز: زەمزەمەو .

١- موعەتتەر بکە: عەتراوی، گولاوی بکە .
٢- تەمسیلی ئەکەن: وێنەی ئەنوێنن . سوبح: بەیانی .
٣- تالب: ئارەزووکەر، داخوازکەر . مەسعوودی: بەختەوەری .
٤- مەنتیقە: ناوچە . فەرقی نی یە: جیاوازی نی یە . موساوین: چون یەکن، یەك سانن .
٥- ئەدەنۆ: ئەدەنەوە . بەعزێ: هەندێ . موەززەف (موظف): فەرمانبەر . قانوون: یاسا . کەشفی بکەن: دەری بخەن، بینوێنن .
٦- باعیس: هۆ . مەسحەف: کتێبی پیرۆز، قورئان . مەهی تابان: مانگی ڕۆشن .
٧- لێهاتنی حاڵ: جەزبە . نەعرە : فەریاد، بانگ، بڵند، هاوار . مەستان : سەرخۆشان .

(٤٣)[1]

١- باعیسی هێزی دڵ و پشت و پەنای بێکەسان
یانەی سەرکەوتنی قەومی نەجیبی کوردەکان
٢- واسیتەی ڕێگەی نەجاتی قەومی دڵ سووتاوی کورد
ئەی نیساری مەقدەمی تۆ بن بەجاریٚ ڕۆح و گیان
٣- پیٚ و قودوومت خێر بیٚ یارەبی بڵند بیٚ پایەکەت
شادو مەمنوونن بە تەشریف هاتنی تۆ پیرو جوان
٤- تۆ چرای بۆ ڕێگەی تاریکی بەختی قەومەکەت
ئەی بناغەی عیلم و سنعەت وەی سەبەب بۆ حوڕ ژیان
٥- میللەت بۆ ئێستە چاوەڕوانە بۆ نەتیجەی هیممەتت
وەختی خۆ دەرخستنە جێگای هیوای گشتمان

---

[1] ئەم قەسیدەیە بۆ یانەی سەرکەوتنی کوردان لە بەغدا نووسراوە .

١- باعیس: هۆ .
٢- واسیتە: هۆ . نەجات: ڕزگاری . نیسار: پەخش کراو: بڵاوکراوە . مەقدەم: هاتن .
٣- پیٚو قودوومت: هاتنت .
٥- نەتیجە: ئەنجام . هیممەت: هەوڵو کۆشش .

(٤٤)

١- مانگی ڕەمەزان هاتەوە بۆ بەختی شەڕی من
ڕەنگ زەردو زەعیفە گوڵەکەی سیم بەری من

٢- بێ بادەو بێ ساقیو[١] بێ بەرگ و نەوایە
مەحزوون و پەرێشانە دڵی دەربەدەری من

٣- گەر بێت دەرم کەی بەخوا ڕۆژی دوو سەد جار
هەر خاکی دەری تۆیە نیگار تاجی سەری من

٤- فەرمووی بەمن ئێستاکە لە غەم زار و زەعیفی
جا لایقی بۆ حەلقەیی دەوری کەمەری من

٥- یارم بە نەزاکەت وتی دەردی دڵی زارت
دەرمانی نی یە غەیری لەبی وەك[٢] شەکەری من

٦- لەو ڕۆژەوە وا دولبەرەکەم ڕۆیوە خەڵقە[٣]
بێ نوورە لەبەر گریەو زاری بەصەری من

٧- بولبول وەکو (ئەحمەد) نی یەتی زەمزەمە و شۆڕ
عالەم هەموو بێدارە لەناڵەی سەحەری من

---

[١] ن: بێ بادەیی ساقی .
[٢] ك، ئو: گوڵ .
[٣] ك، ئو: خەڵکە .

١- زەعیفە: لاوازە . سیم بەر: پەرە زیوین .
٢- نەوا: ئاواز، ئاهەنگ . ناوی مەقامێکی کۆنی ڕۆژهەڵاتی یە . بە سەرو سامانو ڕەونەقیش هاتووە .
٣- دەر: دەرگا .
٤- لایق: شایان، شایستە، هێژا .
٥- بە نەزاکەت: بەناسکی . غەیری: بێجگە . لەب: لێو .
٦- نوور: ڕووناکی . بەصەر: چاو . دیدە: بینین .
٧- بێدار: بێ خەو . سەحەر: بەری بەیان .

(٤٥)

١- قیامەت هەڵئەسیٚ بیٚت و قیامیٚ کا نیگاری من
زەمانە تێك ئەدا ئەمڕۆ نیگاهی چاوی یاری من[١]

٢- وتی: باوەش بە باڵای سەرودا کەو، گوڵ بە بۆنۆ کە
کە تەمسیلی ئەکەن ئەو دوانە بۆسین و[٢] کەناری من

٣- بەنازو عیشوە دیسان هاتە جواب، فەرمووی پیاڵەو مەی[٣]
بزانە فەزڵی ئەمڕۆکە کە دیت چاوی خوماری من

٤- گرفتارن لە دوای پێچ و تابی زوڵفی موشکینت
هەزار عاشق نەوەك تەنها دڵی زاری هەژاری من

٥- گوڵ‌ و نەسرین لە خاکم سەوز ئەبن گەر بیٚت و ئەو یارە
لەڕۆژێکی خەزانا بیٚتە سەر قەبرو مەزاری من

٦- دڵم هاوینە بۆ وەسڵی، بەڵام ئەو مەیلی[٤] زستانە
خەزانی بۆیە کرد خەڵقینە[٥] عومری وەك بەهاری من

٧- هجوومیان کرد ڕەقیبان وەك ڕەوی[٦] سەگ دەوریان لیٚدام
مەگەر شمشیٚری ئەبرۆی ئەو بکا ئیٚستا کە چاری من

٨- بە خەندەی نازەوە فەرمووی، فڕیٚدە تۆ بەی و لیمۆ
تەبیعەت دەستی خستووی جووتە مەمکی وەك هەناری من

٩- بڕۆ ئەی وشکە سۆفی، با موبارەك بیٚ لە تۆ جەننەت
من و پیاڵەی شەراب و وەسڵی شۆخی باویقاری من[٧]

---

[١] ز: نیگای چاوی دیاری من .

[٢] ز: ئەوا داوانە بۆ سینەو .

[٣] ز: پیاڵەی من .

[٤] ز: فەسڵی .

[٥] ز: خەڵقی .

[٦] ز: ڕەوە .

[٧] ز: ناوداری .

١- قیامیٚ کا: هەڵسیٚ . نیگاه: تەماشا کردن . ٢- گوڵ بەبۆنۆکە: گوڵ بەبۆنەوەکە:بۆسین: ماچ و مۆچ .

(٤٦)

١- شەمسەیە کوولەکەیی ڕۆحمو ئیمانی من[1]
شەمسەیە باعیسی ژینو سەرو سامانی من

٢- شەمسەیە مایەی[2] کەیفو فەرەحم ڕۆژو شەو
شەمسەخانە بەخودا شەمعی شەبوستانی من

٣- شەککەری لێوی ئەوە مەرهەمی[3] قەلبی زارم
قەددی مەوززونی ئەوە سەروی گوڵستانی من

٤- پێ ی وتم شەمسە، خەجاڵەت بووە شەمسی خاوەر
لەو دەمەی دیویە ئەو سوبحی گریبانی من

٥- بەسەری تۆ قەسەم ئەی یوسفی کەنعانی من
لێوی شیرینتە تووتی شەکەر ئەفشانی من

٦- شەمسە تۆ لازمە من وەختێ کە مردم جانا[4]
قەت فەرامۆشی نەکەی سنعەتو عیرفانی من

٤- پێچ و تاب: پێچو تاو . موشکین: میسکاوی . ٦- وەسڵ: پێ گەیشتن . ٨- بەی: بەهێ . تەبیعەت: سروشت .

[1] گ: شەمسەیە مایەی خۆشی، هەم تەرەبو مانی من .

ك: شەمسەیە مایەی خۆشیو تەرەبو مانی من .

[2] گ: واسیتەی .

[3] ك: مەڵحەمی .

[4] ك: گیانە .

- ئەم شیعرانە بۆ (شەمسەخان) نووسیوە کە کچی گەورەیەتی .

١- ئیمان: باوەڕ .

٢- فەرەح: خۆشیو شادی . شەمع: مۆم .

٣- قەددی مەوزوون: بالأی ڕێکو پێك .

٤- خەجاڵەت بووە: شەرمەزار بووە . شەمسی خاوەر: ڕۆژی ڕۆژهەلأت .

٥- قەسەم: سوێند . تووتی: باڵندەیەکە قسە ئەکات . شەکەر ئەفشان: شەکر ڕێژ، شەکر بلأوکەرەوە .

٦- سنعەت: کردەوە .

٧- حوبب: خۆشەویستی . کافی یە: بەسە . ڕوتبە: پایە .

٧- حوببی تۆ کافی یه بۆ (ئەحمەد) ی بێچارەیی خۆت
لوتفی تۆیه بەخودا ڕوتبەو و نیشانی من

(٤٧)

١- وەعدەیی فەرموو، کەبێتە کولبەیی ئەحزانی من
بەڵکە ڕۆشن کا دو چاوم یوسفی کەنعانی من
٢- لابە توخوا پڕتەوی شەمعو چرا، لەم مەحفەلە
چونکە ئەمشەو هاتە[1] مەجلیس ماهەکەی تابانی من
٣- ئەشکی چاوم جاری یە دایم لەهیجری قامەتت[2]
بەڵکو بێتە نازو لەنجە سەروەکەی بوستانی من
٤- سەیری چەند شێتە تەبیبم هەر موداوای[3] من ئەکا
چونکە نازانیٚ کە ماچی دولبەرە دەرمانی من
٥- پێی وتم بەم تیغی ئەبرۆمەوە سبەینیٚ ئەتکوژم [4]
تۆ ئەبیٚ شادبی کەبوویتە قۆچەکەی قوربانی من
٦- سایەیی[5] گێسووی چلیپات لابدە جانا لەڕووت
بۆچ[6] بەزوڵمەت دائەپۆشی چاوەکەم قورئانی من

---

[1] ز: دیتە .
[2] ز: ئەشکی چاوم جا بە خوڕ دیٚ وا لە هیجرەت قامەتت .
[3] ن: هەمداوایی .
[4]: ز: ئەبرۆ مەە جەبینە ئەتکوژم .
[5] ز: ساقیا .
[6] نو: بەو .

١- وەعدەیی فەرموو: پەیمانی دا . کولبەیی ئەحزان: ماڵە کاولە پڕ لە خەفەتەکەم .
یوسفی کەنعان: یوسفی کوڕی یەعقووبی پێغەمبەر .
٢- شەمع: مۆم . مەحفەل: کۆڕ .
٣- بوستان: باخچە .
٤- تەبیب: پزیشك .
٥- تیغ: چەقۆ، برندە . قۆچی قوربان: قوربانی .
٦- سایە: سێبەر . گێسوو: پرچ . چلیپا: خاچ، سەلیب . زوڵمەت: تاریکی .

(٤٨)

١- سەیری کەن خەڵقینە توخوا حاڵەتی زاری وەتەن
چەند پەرێشانە لەبەر غەفڵەت هەموو کاری وەتەن

٢- وەختی تێکۆشانە ئەی قەومینە غەفڵەت تا بەکەی
وا خەزانی کردووە ئێستێکە گوڵزاری وەتەن

٣- خۆ وەتەن ئەمڕۆ نەخۆشە ئەم تەبیبی حازیقە
چی ئەبیٚ بیکا موداوا قەلبی بیماری وەتەن

٤- کوانیٚ خەڵقینە لەکوێن فیرقەی مونەووەر تینەتان
چونکە ئەو فیرقە ئەزانن دەردو ئازاری وەتەن

٥- من بە باخ و گوڵستانی جەننەتی ناگۆڕمەوە
خاکی ئەو جێگەی کە کوردە نەشتەری خاری وەتەن

١- حاڵەتی زار: پەشێوی، گریان . غەفڵەت: بیٚ ئاگایی، بێهۆشی . وەتەن: نیشتمان .

٢- خەزان: پایز، گەڵاڕێزان .

٣- تەبیبی حازیق (حاژق): پزیشکی شارەزا . موداوا: چارەسەر، تیمار .

قەلب: بە مانا دڵ و لە شیش دیٚ .

٤- فیرقەی: دەستەی، تاقمی، موونەوەر تینەتان (گینە): سروشت ڕووناك بیر .

٥- جەننەت:بەهەشت . نەشتەر: دەرزی، سوژن . خار: دڕك، دڕی .

(٤٩)

١- چاوەکەم دوور بێ لەڕووت وا چاوەکانم ژان ئەکەن

هەر لەسورمەی خاکی ڕێگات ئارەزووی دەرمان ئەکەن

٢- یەعنی ئاوی دیدەکانی من لەدووریی قامەتت

وا بەخوڕ دێن هەر لەنەهری تانجەڕۆ سیروان ئەکەن

٣- پەرچەمو لێوو دەمی شیرینی یاری نازەنین

هەر لەزوڵمات و لەئاوی چەشمەیی حەیوان ئەکەن

٤- جانفیدای ئەو دولبەرانەم وا بە خەندەی لێویان

بێ موداوا زامی قەلبی عاشقان دەرمان ئەکەن

٥- ئەو کەسانەی خادیمی دەرگای نیگارن دایما

گاڵتەو و سوحبەت بەتەختی قەیسەرو خاقان ئەکەن

٦- لادە شاعیر[1] تۆ لەباسی عەشقبازی و سەیری کە

چۆن خەریکن چەند کەسێ ئێستا وەتەن وێران ئەکەن

٧- جاهیلان بۆ ئیستیفادەی زاتی خۆیان ڕۆژو شەو

لەم موحیتە مەنعی عیلمو سنعەتو عیرفان ئەکەن

٨- ڕووڕەشی دنیاو قیامەت ئەو نەفامانەن کەوا

---

[1] گ: عاشق .

هەجوی قەومو میللەتی خۆیان بەپارەو نان ئەکەن

٩- ئاسمان ئێستا وەها چەرخاوە جاهیل غاڵبە

گوربەو و ڕێوی خەیاڵی مەرتبەی شێران ئەکەن

١٠- چەن کەسێکی تازە پیاکەوتوو لەکوورە دەرچوون

پیاو کەچوو بۆ ئیش لەپێشا یۆقڵەمەی گیرفان ئەکەن

١١- خەڵقە[٢] بەعزێ کەس لەئینسانی چی یان دیوە زەرەر[٣]

واهەمیشە مەشقی وەحشیو پەیرەوی حەیوان ئەکەن

١- سورمە: کل .
٢- نەهر: ڕوبار، چەم .
٣- زوڵمات: تاریکی، چەشمەیی حەیوان .
٤- جانفیدا: گیان فیدا . خەندە: زەردەخەنە .
٥- خادیم: خزمەتکار . قەیسەرو خاقان : پاشای ڕۆمو چین .
٧- جاهیلان: نەزانان . ئیستیفادە: سوود . لەم موحیتە: لەم ناوچەیە .
٨- مەنع: قەدەغە . عیلم: زانست . سنعەت: پیشەسازی: عیرفان . زانین: زانست، تەسەوف .
٩- غاڵبە: سەرکەوتووە . گوربە: پشیلە . مەرتەبە: پلە .
١٠- تازە پیاکەوتوو: تازە بە ناهەق پێگەیشتوو، بە ڕێکەوت پێگەیشتوو . یۆقڵەمە: فەحس ، گەڕان .
١١- زەرەر: زیان: مەشق: پێڕەو .

(٥٠)

---

[٢] گ: خەڵکە .

[٣] نو: خیرەد .

-١-

١- شاعیرانی کورد بەسە بەس باسی زوڵف و چاو بکەن
کەم خەیاڵی پەرچەم و کاکۆڵی ئاڵۆزاو بکەن
لابدەن کەم باسی سونبول یا لقی لاولاو بکەن
ئێوە تەدبیرێکی حاڵی قەومی دڵسووتاو بکەن
زووبەزوو تا ئیش لەدەس دەرنەچوە سا هەوڵێ بدەن

-٢-

ئێوە تەعریفی مەی و پیاڵە و گوڵ و سەهبا ئەکەن
دائیما هەر باسی لەنجە و قامەتی ڕەعنا ئەکەن
سەرخۆشی خۆشە، وەیا سەربەستی؟ بۆچی وا ئەکەن
تاکو کەی ئێوە قسەی وا پووچ و بێ مەعنا ئەکەن
زووبەزوو تا ئیش لەدەس دەرنەچوە ساهەوڵێ بدەن

-٣-

بێکەس و بێ پشتیوانین ڕێگەمان دوورە وەرن
حەیفە ئێوە وا ئەسیری دەستی چەن قەومی کەرن
بۆچی نازانن لەتوخمی کاوەیی ئاسنگەرن
هەڵ بکەن ..... کوردی ئەم ئیدارە لابەرن
زووبەزوو تا ئیش لەدەس دەرنەچوە سا هەوڵێ بدەن

-٤-

هەڵ بکەن ..... کوردی مەقسەدم تاڵان نی یە
پارە تەحسیل کردن و ڕووت کردنی کاروان نی یە
غەیری مەکتەب بۆ تەداویی ئێمە هیچ دەرمان نی یە
هیچ سیلاح چاتر لەعیلم و سنعەت و عیرفان نی یە
زووبەزوو تا ئیش لەدەس دەرنەچوە سا هەوڵی بدەن

-٥-

حەقمە من شەو تابەیانی ئارەزووی گریانمە

شێت نەبووم وا دیما هەر مەیلی قوڕ پێوانمە

ڕۆڵە مردوو نیم بزانن شیوەنی کوردانمە

بێتو تەحلیلی بکەن دیجلەش قنگاوی وانمە

زووبەزوو تا ئیش لەدەس دەرنەچوە ساهەوڵێ بدەن

-٦-

وەك قەلآییێکی تەبیعی وایە شاخو داخمان

قەت لە بن نایە بەخواردن میوەی ناوباخمان

جەننەتن شاری سلێمانی و سنەو سابلآخمان

ئیتتیفاقێ با بکەین لابەین لە دڵدا داخمان

زووبەزوو تا ئیش لەدەس دەرنەچووە سا هەوڵێ بدەن

١- سەنبول: سومبول، جۆرە گوڵێکە .

٢- تەعریف: وەسف، ستایش .

٤- مەقسەد: مەبەس . پارە تەحسیل کردن: پارە پەیداکردن . مەکتەب: قوتابخانە . سیلاح: چەك

٥- مەیل: ئارەزوو . تەحلیلی بکەن: لێی بکۆڵنەوە .

٦- تەبیعی: سروشتی . جەننەت: بەهەشت . ئیتتیفاقێ با بکەین: با ڕێبکەوین .

(٥١)

١- نموونەی چاوو ڕووتن مانگو پەروین

نەخۆشە دڵ، لە لێوت بێنە هەنگوین

٢- لەسەر دینت ئەگەر تۆ موستەقیمی

دە ئەمرم پێ بکە لاچم لەسەر دین

٣- پەشێوە بولبولی دڵ بۆ گوڵی ڕووت

فیداتم بۆچ ئەکەی زوڵفت بە پەرژین

٤- گولاڵەی بێستوون ئێستەش بەهاران

ئەڵێن پێت ماجەرای فەرهادو شیرین

٥- چ شیرینە خوایا ئەو نیگارەم

بە باڵای ئەو بڕاوە نازو تەمکین

٦- نیگار شین پۆشە بۆیە ئاسمانیش

هەمیشە ڕەنگی شینە وا دەکا شین

٧- لەلای من دەرسی خوێند بولبول کەوا شەو

هەتا سبحەینێ ناوەستێ لەناڵین

٨- وەکو ڕەشماری زامار پێچ ئەخۆم من

کە دیم وەستاوە زوڵفت چین لەسەر چین

٩- بەماچی لێوی تۆ ئەیدەم ئەگەر بێ

قبووڵی کەی لەمن تۆ چین و ماچین

١٠- خوایا چی ئەبێ زستانی مەیلی

لە حەق (ئەحمەد) بکەی تاوێ بە هاوین

١- پەروین: کۆ (ئەستێرەیە) .

٢- موستەقیم: ڕاست .

٥- تەمکین: توانا .

٦- شینی یەکەم ڕەنگەو (شین)ی دووەم شیوەن یا ماتەم . لێرەدا بووە بە جیناس .

(٥٢)

١- دوێنێ دولبەرێکم دی کە وەك شمشادی بوستانە
سوئالم کرد کە بۆچی ڕووت ئەڵێی مانگی درەخشانە

٢- ئەوە مەمکە وەیا نارنجە، یا سێوی خوراسانە
ئەوە ڕووتە، وەیا مانگە، وەیا خورشیدی تابانە

٣- ئەوە موژگانی تۆیە، یاوەکو تیرێکی دڵدۆزە
ئەوە بالآی تۆیە یا بەقوربان سەروی بوستانە

٤- ئەوە دەمتە نیگار یا نوقتەیی مەوهوومە ئەی دولبەر
ئەوە لێوە، وەیا یاقووتە، یاخۆ قووەتی جانە

٥- ئەوە زوڵفی ئەتۆیە وا دەوری ڕووت ئەدا حەڵقە
وە یاخو[1] زوڵمەتی کوفرە لەدەورەی نوری ئیمانە

٦- ئەمن بولبول، ئەتۆ گوڵ، سابکە ڕەحمێ بە حاڵی دڵ
لە داخی خاڵی ڕووی تۆ حاڵەکەم یەکجار[2] پەرێشانە

٧- سەرم وەك گۆ، لەجێگەی بازی یا داناوە ئەی جانا
سەری زوڵفت لە بۆ چەوگانی[3] بازی میسلی چەوگانە

٨- بە حەرفی موودەعی قوربان لە من عاجز نەبی چاکە
ڕەقیبی سەگ سیفەت حیلەو دەسیسەی میسلی شەیتانە

٩-دڵم هاوین سیفەت بۆ دیدەنی یار گەرمە[4] ئەمڕۆ من
ئەما یارم لە عاستی من ئەڵێ ی سەردیی زستانە

١٠- مەدوو (ئەحمەد) بەخۆڕایی، لە تەعریفی نیگاری خۆت
هەموو عالەم ئەزانێ دولبەرت سەرخێڵی خووبانە

---

[1] ن: نو: یاخود .
[2] ن . نو: ئێجگار .
[3] نو: چەوگان .
[4] ن: گەر نە .

1-شمشاد: شمشاڵ . سوئالم کرد: پرسیم . درەخشان: ڕووناك، تابان .

٢- خورشید:ڕۆژ . تابان: ڕۆشن، ڕووناك .

٣- دڵدۆز: کار لە دڵ کەر، دڵ ئازار دەر .

٤- مەوهووم: نادیار: خەیاڵی . بەوەهم . قووەت: هێز . جان: گیان .

٧- گۆ: تۆپ . بازی: یاری . چۆگان: گۆچان . کاشوو: قاشوو .

٨- موودەعی: داواکەر، دوژمن . ڕەقیب: ناحەز، حەسوود .

١٠- خووبان: چاکان، جوانان .

١- جەمال: جوانی . مەە: مانگ . سیمین: زیوین .

٢- عوششاق: عاشقان، دڵداران . موژگان: برژانگ . سیا: ڕەش .

٣- قەوس: کەوان . هوما: باڵندەیەکی ئەفسانەیی یە، دەڵێن سێبەری بەر هەرکەس کەوێ بەختیار ئەبێت. سەیف: شیر، شمشێر . خونریز: خوێن ڕێژ . هیلال: مانگی یەکشەوە .

٤- دوود: دووکەل . مەجمەر: شوێن جەهر، شوێن پشکۆی ئاگر، ئاگردان .

٥- کولبە: خانە . بەردەباز: ڕێگە، تووله ڕێیەك کە بە بەرد دەکرێتەوە .

٦- توورڕە (گرە): مۆر، کاکۆڵ . عوود: درەختێکی بۆن خۆشە . عەنبەر: شتێکی بۆن خۆشە .

٧- لالەزار: بە شوێنێك ئەڵێن کە گوڵاڵەی زۆری لێ ڕوابێ .

٨- شەبنم: شەونم، ئاورنگ، خوناۆ . ماە: مانگ .. ئەختەر: ئەستێرە .

١٠ بەدر: مانگی چواردە، تەواو . مینا: شووشە، ئاوێنە، بلوور، ناوی گوڵیشە .

١١- چا: چاڵ . زەنەخدان: چەناگە . زەمزەم: ناوی بیرێکە نزیکی کەعبەیە . زەمی ئەکەم: لەسەری زیاد ئەکەم . تووس (گوس): تووسی نەوزەر: تووسی کوڕی نەوزەر یەکێکە لە پاڵەوانی داستانی ڕۆژهەڵات لە سەردەمی کەیکاوس و کەیخوسرەودا .

١٢- خەم بوو: چەمایەوە .

١٣- نەخل: دارخورما . مراد:مەبەس، ئاوات .

(٥٣)

١- ئەو زیایە[١] وا لەدوور دیارە[٢] مەقامی دولبەرە
یاوەکو شەوقی جەمالی ئەو مەهی سیمین بەرە

٢- بۆ جگەر لەتکردنی عوششاقی موژگانی سیای
ناوکی تیرە[٣] وەیاخۆ نووکی تیژی نەشتەرە

٣- ئەبرووە یا قەوسە، یا[٤] باڵی هومایە پێم بڵێ
سەیفی خونڕێزە[٥]، هیلالە، دولبەرا[٦]، یا خەنجەرە

٤- دوودی ئاهی سینەکەم ئەمشەو لەهیجرت چاوەکەم
وا سەری گرتووم گەڵێ زیاتر لە دوودی مەجمەرە

٥- فەرموو تەشریف بێنە کولبەی عاشقت ئەمشەو بەناز
حازرە بۆ بەردە بازی ڕێگەی تۆ ئەم سەرە

٦- قەت بەبۆنی زوڵفی تۆ نابێ گوڵاڵەو یاسەمەن
عەتری تورەی تۆ نە وەك عوودە، نە میسلی عەنبەرە

٧- لالەزارە دامەنم، جانا بەخوێنی ئاڵی ئەشك
وەختی سەیرانو تەماشایە دەخیلت بم وەرە

٨- خۆی لەسەر ڕوخساری جانانە لەبەرچاوم ئەڵێی
هەر لەسەر بەرگی گوڵە شەبنم[٧]، لەسەر ماه ئەختەرە

٩- سەیفە یا قەوسە وەیا باڵی هومایە پێم بڵێ
یا هیلالی یەك شەوە یا تاقی ئەبرۆی دولبەرە

---

[١] چیاو .

[٢] ز: دوور دیارە .

[٣] ن: ئو: تیرن .

[٤] ز: وەیا .

[٥] ز: خونڕێژە .

[٦] ز: هیلالی دولبەرە

[٧] ئو: ئەونم .

۱۰- ڕوومەتت بەدرە[٨]، ملت مینایی سافە بێ غەشە

دەم قوتووی دانەی دوڕی دەریایە، لێوت شەککەرە

۱۱- چای زەنەخدانت بڵێم وەك زەمزەمە زەممی ئەکەم

ئەبرووت زیاتر لە تیغی دەستی تووسی[٩] نەوزەرە

۱۲- وا بەعومری جوانەوە پیر بووم قەدم خەم بوو لە غەم

دولبەرا دووربینی چاوم ئێستە ئەم سەر ئەوسەرە

۱۳- نائومێدو بەش بڕاو (ئەحمەد) لە دنیادا ئەتۆی

نەخلی ئومێدی مرادی تۆیە دایم بێ بەرە .

۱- ڤیاو: ڕووناکی . مەقام: جێگە، پایە . شەوق: تیشك .

---

[٨] ز: بەردە .

[٩] گوسی .

(٥٤)

١- نەخۆش کەوت نێرگسی بێچارە بۆ ئەو چاوە بیمارە
قەدی نوشتایەوە عەرعەر کە دی باڵای ئەو یارە

٢- برینی سەر دڵی[١] دیسان بە ناسۆر کەوتەوە ناڵە[٢]
لە داخی لێوی ئاڵی ئەو نیگارەی بێچووە عەییارە

٣- کە تای زوڵفی نواند سونبول، خەجاڵەت بوو لەناو باخا
فیراری کردو ڕووی کردە بیابان وێڵو بێچارە

٤- نواندی گەردنی خۆی، گەردنی مینای شکان دیسان
موسوڵمانی نەهێشت حەڵقەی سەری ئەو زوڵفە زوننارە

٥- کە دی گۆنای ئاڵت گوڵ لە باخا دوێنێ ئەم وەختە
یەخەی خۆی دادڕی سەر تا بەپێ وەك شێتو پەتیارە

٦- ملی کەچکرد وەنەوشە، کەوتە بەر پێت وەك قەباحەتبار[٣]
کە دەرکەوت خاڵی لێوت تێکەیی شێت و خەتابارە

٧- لەمەوپێش قافیە بەندەم، ئەمێستا بوو بە عەبدی من
کە مەجبوورم بهێنم ناوی ئەو مەحبووبە نازارە[٤]

٨- لە زوڵفت لازمە دیسان بدووم لێم مەگرە مەحبووبم[٥]
کە باسێکی درێژو دوورە گەرچی ئێستە تیکرارە

٩- بە بۆنی عەنبەرە، وەك عەقرەبی جەڕڕارە نێشی ئەو
بەپێچ و حەڵقەیا حەقمە بڵێم بەو زوڵفە ڕەشمارە

١٠- بڵێم بۆنی گوڵاوو عەترە ئەو زوڵفە کە هێشتاکە
خەتاییکی عەزیمە گەر بڵێم وەك میشکی تاتارە

---

[١] ن: سەردی دڵی .

[٢] ن: لالە .

[٣] نو: قەباحەتکار .

[٤] ئو، ز: نازدارە .

[٥] گ: لازمە بدوێمو دیسان مەگرە لێم گیانا .

١١- وتم ماچیٚ کەرەم فەرموو بە (ئەحمەد)، بەندەی خۆتە
وتی چیبکەم لە دەستی ئەم کوڕە بەگزادە بێعارە

١- قەد: بالاَ .

٢- بێچووە عەییار: زرنگ، زرنگ، هات و چۆکەر، چالاك، زۆرزان .

٣- خەجاڵەت بوو: شەرمەزار بوو: شەرمەزار بوو، فیراری کرد: ڕای کرد .

٤- زوننار: پشتێنی کەمەری قەشە . گەردنبەندی خاچ .

٦- قەباحەتبار: گوناهبار، خراپەکار . خەتابارە: هەڵەیە، هەڵەی کردووە .

٧- قافیەبەندەم: عەبدی قافیەم .

٨- تیکرارە: دووبارە کراوەیە .

٩- عەقرەبی جەڕڕاڕ: دوپشکی کوشندە . نێش: چزوو . هەموو شتێکی تیژ وەك خەنجەر یا چەقۆ

١٠- خەتا: هەڵە، گوناه . عەزیم (عقیم): گەورە .

(٥٥)

١- دولبەرێکم هەیە سیمین بەرو[1] خۆش ڕەفتارە
چاوی وەك نێرگسی شەهلا هەمودەم بیمارە

٢- ئەبرووی قیبلەیە، خاڵی حەجەرولئەسوەدە ئەو
پەرچەمی میسلی سەلیب، زوڵفی ئەڵێی[2] زوننارە

٣- ڕووی گوڵەباخە نیگارم بەخوا حەیفە کە ئەو[3]
هاوڕەفیقی شەوو ڕۆژی دڕك و هەم خارە

٤- ساحێبی عیشوەیە غارەتگەری ئیمانی مەیە[4]
دڵ ڕەق و زاڵمە بێ میهرو وەفاو عەییارە

٥- ڕوئیەتی[5] ئاهویی چین و نیگەهی ئافەتی دین[6]
دەمی وەك فندق و[7] لێوی هەر ئەڵێی[8] گوڵنارە

---

[1] لە دەستخەتەکەی خۆیدا ئەم وشەیە بە ئیملای کۆن نووسراوە (برو) ئەمە لە نوسخەی (ز) دا بووە بە ئەبرۆ.
[2] ز: ئالی .
[3] ن: کەوا .
[4] ئو: منە .
[5] ز: ڕوویەتی .
[6] ز: دینە .
[7] نو: فندقە . ز: دەمی وەك فندقی تەڕە .
[8] ز: ئالی .

١- سیمین بەر: لەش وەك زیو .
٢- حەجەرولئەسوەد (الحجر الأسود): ئەو بەردە ڕەشەیە کە لە دیواری کەعبەدایەو حاجیان زیارەتی ئەکەن .
میسلی: وەکو سەلیب :خاچ .
٣- خار: دڕك .
٤- غارەتگەر: هێرش بەر، لێ سەندەرەوە .
٥- ڕوئیەت: بینین . ئاهوو: ئاسك، مامز، ئافەت: بەلاّ .
٦- فریب: فریو، فریودان، مەککار: مەکرکەر .

٦- بۆ فریبی دڵی (ئەحمەد) هەمودەم ئەو شۆخە

حازرە یا ڕەبی، ئەو دولبەرە چەن مەککارە

(٥٦)

١- بەخوا شیشەی[١] دڵم دایم لە بادەی عەشقی تۆ کەیلە
لە داخی سەروی باڵات ئەشکی چاوم هەروەکو سەیلە

٢- موحەققەق دڕك و داڵی دەشتی بەکراوا بەگوڵ نادەم[٢]
کە چونکە جێگەی نازو خەرامی[٣] حەزرەتی لەیلە

٣- نیگار سالاری موڵکی نازکی و حوسنە لە عالەمدا
لە زومرەی ماهڕوویانا شوکور ئەو ماهە سەر خەیلە

٤- ئیتر با قوڕ بەسەر من[٤] دەستە ئەژنۆ گۆشەگیری کەم
ئەڵێن یاری دڵ ئازارم لە حەق ئەم بەندە بێ مەیلە

٥- لە سایەی تیغی ئەبرۆی تۆوە[٥] جێگەی جەننەتە (ئەحمەد)
ڕەقیبی سەگ سیفەت ئەلحەمدولیللا مەسکەنی وەیلە

---

[١] ز: شێتە .
[٢] ن . ئو: بەکراوایە گوڵنارم .
[٣] ئو: غەرامی .
ز: شوێنی .
[٤] ز: قوڕبەسەر کەم
[٥] ز: تۆ کە

١- بادە: مەی، هەرشتێ مرۆڤ مەست بکا، پیاڵەی مەی .
٢- دەشتی بەکراوا - دەشتێکە لە بەردەمی هەڵەبجەدا، بەرەو زەڵم . خەرام: بەهێواشی ڕۆیشتنە لەرووی نازو ویقارەوە . بۆ مژدەو شادمانیش دەوترێ .
٣- زومرە: دەستە، تاقم . ماهڕوویان: مانگ ڕوویان .

(٥٧)

١- به بەردی فیرقەتت[١] شیشەی دڵی بێچارە مەشکێنە
لەناو زومرەی ڕەقیبان عاشقی ئاوارە مەشکێنە

٢- ئەگەر ڕۆح و دڵ و ئیمان تەڵەب کا بیدەرێ عاشق
کە تیفل و[٢] خوردساڵە قەت دڵی ئەو یارە مەشکێنە

٣- دەخیلم ئەی نەسیمی سوبحگاهی مەسکەنی دڵمە[٣]
پەرێشانی مەکە تۆ زوڵفی ئەو نازدارە مەشکێنە

٤- بە قەتڵ و[٤] کوشتنت موختارە عاشق شۆخی شیرینت
لەسەر ڕۆح و دڵت فەرمانی ئەو سالارە مەشکێنە

٥- کە من پەروانەیی شەمعی[٥] سەری[٦] دوو کوڵمی تۆم جانا
دڵی (ئەحمەد) بە فیتنەی ئەو سەگی پەتیارە مەشکێنە

---

[١] ن: میحنەتت .

[٢] ز: تیفلی .

[٣] گ: جانان .

[٤] گ: کە خۆی بۆ .

[٥] گ: کە من پەروانە شەمعێکی .

[٦] نو: سەروی .

١- فیرقەت: دووری، لێ جیابوونەوە .

٢- تیفل (گفل): منداڵ . خوردساڵ: منداڵ، کەم ساڵ .

٣- سوبحگاه: بەیانی، بەرەبەیان . مەسکەن: خانە .

٤- قەتل: کوشتن . موختار: هەڵبژێرراوە، یا هەڵبژاردن دراوەتە دەست خۆی . لێرەدا تەورییەش هەیە بۆ ناوی شاعیر خۆی .

(٥٨)

١- عەجەب سیڕڕێکە پۆچ بولبول خەریکیناڵەی زارە
کەچی مەحرورمە ئەو، دایم ڕەفیقی غونچە هەر خارە

٢- لەهەر وەقتێکدا نێرگس ببینم چەند لە لام خۆشە[1]
کە چونکە ئەو گوڵەیش نەختێ شەبیهی چاوی دڵدارە

٣- هیلالی یەك شەوەم دی سوجدەبەر بووم بێ تەئەممول من
موبارەك بوو لەلام چونکە ئەڵێی تاقی برۆی یارە

٤- لە خەڵوەتخانەی دڵما بە غەیرەز[2] یادی تۆ جانا[3]
نی یە باوەڕ بفەرموو چونکە جێی یارە نە ئەغیارە

٥- لە سیحەت[4] دائیما بێزارم و مایل بە بیماریم
لە ڕۆژێکۆ کە دیومە غەمزەیی ئەو چاوە بیمارە

٦- مەکە مەنعم لە عەشقی گوڵڕووخان زاهید دەخیلت بم
بەدەستی من نی یە چیبکەم دڵی بێچارە ناچارە

---

[1] ع: لەوەختێکا کە من نێرگس ئەبینم زۆر لە لام خۆشە .
[2] ع: بە غەیری .
[3] گیانە .
[4] ع: ساغی .

١- سڕ: نهێنی . مەحرووم: بێ بەری .
٢- شەبیهی: لەوچووی، وەکو .
٤- ئەغیار: غەیرە، بێگانە .
٥- سیحەت (صحە): لەش ساغی . لە ڕۆژێکۆ: لە ڕۆژێکەوە .

(٥٩)

(بۆ عەلی کەمال)

١- ئەمشەو لە غەمی تۆ دڵەکەم زارو زەبوونە
مەجروومە[١] دڵم دیدە کە[٢] ئالوودە بە خوونە
٢- ئەلفی قەدەکەم ئێستە لەبەر حەسرەتی بالآت
وا خەم بووە حانا[٣] کە ئەڵێی حەلقەیی نوونە
٣- ئەو تاوو شەرارەی کە ئەڵێن وا لەسەقەردا
عوشرێکە لە میعشاری گڕو سۆزی دەروونە
٤- هەڵسە وەرە لای عاشقی سەرگەشتەیی وێڵت
سەیری کە کە چەن شێت و چ سەرخۆش و جنوونە
٥- بنوارە چ غەڕڕایە (کەمالی) هەموو شیعرم
عەیبی منی بێچارە بەخوا پارە نەبوونە

---

[١] ع: زامارە .

[٢] هەموو، خۆی نەبێ نووسیویانە: دیدەکەم .

[٣] ع: گیانە .

١- مەجرووح (مجروح): بریندار، زامدار . ئالوودە .

٢- خم بووە: (خەم) چەماوەتەوە . حەڵقەیی نون: چەماوەتەوە وەك تیپی نوون .

٣- شەڕارە: گڕو پڵپە . سەقەر: جەهەننەم، دۆزەخ . عوشر: دەیەك . میعشار: دەیەك . بە حوشتری کەم شیریش دەوترێ .

٤- جنوون: شێتی . لێرەدا بە مانا (شێت) ە .

٥- غەڕرا: جوان، بەرز . کەمالی: تەخەللوسی عەلی کەمال باپیری شاعیرە .

(٦٠)

١- برسی بە شەو تەماعی قوبووڵی و پلاو ئەکا

بێ نانی یە خەیاڵی بەشەر وا بلاو ئەکا

٣- گاهێ خەیاڵ و فکری لە خوودەو سدارەیە

گاهێ ئومێدی مشکی و تەپلەو کلاو ئەکا[١]

[١] لەو کەسانەی بەرهەمی شاعیریان لایە بە تەنیا کاك مومتاز حەیدەری بە دەنگ بانگەوازەکەمانەوە هات . قەسیدەیەك و دوو چوارینی شاعیری بۆ ناردین . تەنیا ئەمەیان لە هیچ نوسخەیەکدا نەبوو . زۆر سوپاسی ئەکەین . هەندێ هۆی تەکینکی لەم لاپەڕەیەدا چەسپاندی .

(٦١)[١]

١- باعیسی کەیف و سروری من شەراب و بادەیە
مایەی ژین و حەیاتم ساقی پێکی[٢] سادەیە
٢- ئەشکی چاوی من شەرابە، قەلبی زارم وەك کەباب
فەرموو تەشریف بێنە جانا بەزمەکەت ئامادەیە
٣- نایەوێ ئەسڵەن ڕەفیقی من نیگاری نازەنین
من فەقیرو ڕووت و قووتم، ئەو نەوەی شازادەیە
٤- خوێنی سیاوەحشە بە قوربان ماچی لێوی ئاڵی تۆ
چی بو تاکەی نابڕێتۆ ڕۆحەکەم ئەم مادەیە
٥- هێندە عاجز بوو لەمن ئەو شۆخە ڕووی گێڕایەوە
بوو بە هاوڕازی ڕەقیب ئیشم گەیشتە ڕادەیە
٦- گیانەکەم قوربانی تۆ بم[٣] تۆ بە شمشێری بڕۆت
بیکوژە (ئەحمەد) ئەگەرچی مردنی بێ وادەیە

---

[١] لە دیوانە چاپکراوەکاندا تەنیا دێڕی یەکەم و دووەم و شەشەمی ئەم پارچەیە هەیە .
[٢] ساقی یەکی .
[٣] ع.گ: تۆ بی سا بە شمشێری .

١- سروور: خۆشی . شادی . پێك: پیاڵەی، جامی شەراب .
٢- قەلب: دڵ .
٤- سیاوەش کوڕی کەیکاوس و باوکی کەیخوسرەوە . کوژرانی بووە بەهۆی شەڕێکی گەورە لەنێوان ئێران و توورانا .
نابڕێتۆ: نابڕێتەوە .

(٦٢)

١- سەیری ئەم بەختی ڕەش‌و نەحسە چ ناهەموارە

یاری چەن ساڵەمە[1] ئێستاکە لەمن بێزارە

٢- خۆم فیدای نێرگسی شەهلا ئەکەم ئێستا شەوو ڕۆژ

چونکە وەك دیدەیی ئەو یاری منە بیمارە

٣- هەر گورێزانە لە من دەستی ڕەقیبێ ئەگرێ[2]

ئەی خوا دولبەری من بۆچی ئەوەندە غەددارە[3]

٤- بەم سەرسەری و سەری پیری یەوە جێگەی من مەیکەدەیە

سەیری ئەم عاشقە چەند سەرسەری‌و بێعارە

٥- حەقیەتی عاشقی بێچارە لە دین وەرچەرخێ[4]

چونکە ئەو پەرچەمە پرپێچە ئەڵێی زوننارە

٦- زوڵم و جەوری وەکو زوححاکە خەریکی قەتڵە

حەڵقەیی زوڵفی لەپێش چاوم ئەڵێی ڕەشمارە

---

[1] ع: ساڵەکەم .

[2] ن: دەگرێ .

[3] ن: عەییارە .

[4] ع: وەربگەڕێ .

٧- شێری نەڕ ئێستە ئەسیری دەسی ڕێویی حیزە[٥]

ئیشی ئەم چەرخە تەماشاکە چ کە چ ڕەفتارە

٨- ملی کەر پڕ لەزەڕ و زێوەرە ئەسپی نەژدی

لەڕو لاواز و لەجەر کەوتووە وا زامارە

٩- بەسەری تۆ قەسەم ئەی یاری دڵئازای من

قیسمەتی من هەموو هەر دەردی دڵ و ئازارە

١٠- بتکوژێ، بت بڕێ[٦] ئەو شۆخە دەخیلم عاشق

زویر مەبە هەرچی بکا ساحێبە خۆی موختارە

١١- مەنعی (ئەحمەد) مەکە زاهید کە هەمیشە مەستە

عەفوی ئەو ڕۆژی جەزا سەهلە خوا غەففارە

---

[٥] ع: ئەسیرە بەدەس ڕێوی یەوە .

[٦] ع: تیری .

٣- گورێزانە: هەڵاتووە، ڕاکردووە . ٤- مەیکەدە: مەیخانە .

٨- زێوەر: زینەت، شتێ کە بۆ جوانی دەکرێ بە خۆدا .

(٦٣)

١- له پەنجەی بگره خوێنی جەرگی من هەر بۆ حەنا چاکە[١]
له بۆ[٢] تەسکینی قەلبی زاری من لوتفێکی وا چاکە[٣]

٢-فیدات بم تۆ کە ئێستا بوویت بە هەمڕازی[٤] ڕەقیبانت
ئیتر بۆ ئێمە دایم ناڵەو و شۆڕو نەوا چاکە

٣- وتم قوربانی تۆبم لادە زوڵفی خۆت لەسەر ڕوخسار[٥]
وتی بۆ پاسەوانی گەنجی وا هەر[٦] ئەژدەها چاکە

٤- بە ئومێدی ئەوەی جانا[٧] کە بۆنی زوڵفی تۆی لێ بێ[٨]
سەرو ماڵم بکەم قوربانی ڕێی بادی سەبا چاکە

٥- وتم من ڕۆحی خۆم قوربانی ڕووی تۆ کرد دەسا ڕەحمێ
وتی نازانی تۆ پەروانە بۆ دەوری چرا چاکە

٦- زەمانە چونکە خۆی ئەسڵەن بەقای[٩] بۆ کەس نی یە تاسەر
تەماشا کەن هەمیشە بۆ کەسانی بێ وەفا چاکە

٧- له وەزعی چەرخی دوونپەروەر مەبە تۆ عاجز ئەی (ئەحمەد)
کە چەن ڕۆژێ له[١٠] بۆ ئەشخاسی سپڵەو[١١] بێ حەیا چاکە

---

[١] ع: جەرگی زارم وەك خەنە چاکە .
[٢] ع: کە .
[٣] ز: زارەکەم .
[٤] ع: هاوڕازی .
[٥] ع: ڕووت .
[٦] ع: حوسنم .
[٧] ع: گیانە .
[٨] ن: لێ دێ .
[٩] ن: ئەسڵەن وەفای .
[١٠] ع: ڕۆژێکە
ع: بینێ .
ع: هەرگیز وەفای .
[١١] ن: سفلە .

(٦٤)

١- خوا چیبکەم لە دەس جەورو جەفای ئەو شۆخە بیّ باکە

چ دلّ ڕەنجیّن و غەددارە، چ مەحبووبیّکی سەففاکە

٢- وتم بەو تیغی ئەبرۆتە دلّم لەت لەت بووە قوربان[١]

کەچی فەرمووی ئەگەر بیشتکوژم تۆ هەر بلّیّ چاکە

٣- لە عەشقی خووبڕوویان مەنعی من هەرگیز مەکە واعیز[٢]

بە دەستی خۆم نی یە بەخوا ئەمە دەردیّکی زگماکە

٤- بەلّیّ بازاڕی دەهرە وا یەکیّ سۆفی یەکیّ شیّخە

یەکیّ جیّگەی خەراباتە، یەکیّ بیّهۆشی تریاکە

٥- بەسەر شانا کە وەختیّ ڕادەکیّشیّ زولّفی پڕچینی[٣]

لەپیّش چاوی منی سەودازەدە وەك ماری زوححاکە

٦- دلّم دەرهات و ئەو دلّدارە بیّ ڕەحمە نەهات ئەمشەو

چ بەختیّکی ڕەش و نەحسم هەیە توخوا تەماشاکە

٧- لەڕۆژی حەشر ئەگەر خویّنم لە تۆ داوا بکەن جانا[٤]

فیدای ئەو لیّوەبم[٥] شاهید نی یە لەو جورمە[٦] حاشا کە

٨- لە دنیادا ڕەفیقی پیاوی کەر هەرگیز مەکە (ئەحمەد)

لە دەست ئینسانی جاهیل[٧] تا قیامەت پڕ بە پیّ ڕاکە

١- حەنا: خەنە .

٣- گەنج: گەنجینە . ئەژدەها، مار .

[١] ع: گیانە .

[٢] ع: زاهید .

[٣] ع: چین چینی .

[٤] ع: لە تۆ داوا ئەکەن جانا .

[٥] ع: چاوەبم .

[٦] ن . ئو: وەجهە .

[٧] ع: ئەحمەق .

(٦٥)

١- تۆ کە یارم بی ئیتر غیلمان و حوورم بۆ چی یە

ڕوو ئەگەر دەرخەی تەجەللای کێوی توورم بۆ چی یە

٢- ناڵەی سینەم وەکو نەی، سەر وەکوو سەمتوورە بۆت

من بە غەم شادم ئیتر کەیف و سروورم بۆ چی یە

٣- گەر خوا بیکا موتالاًی موسحەفی ڕووی تۆ بکەم

دولبەرا ئینجیل و تەورات و زەبوورم بۆ چی یە

٤- گەردنی سافت لە پێش چاوم ئەگەر بێ جیلوە کا

کافی یە بۆ من ئیتر مینا و بلوورم بۆ چی یە

٥- بێ وجوودی تۆ لەلام وەك دۆزەخە باخی جینان[١]

گەر نەبێ تەشریفی تۆ من شارەزوورم بۆ چی یە

٦- چی ئەبێ جارێ بڵێ ی تۆ بەو ڕەقیبەت دولبەرا[٢]

لاچۆ سەگباب بەسیەتی کەلبی عەقوورم بۆچی یە

٧- سەیری کەن یارم کە من لەم شارە ڕۆییم پێم ئەڵێت[٣]

تۆ بەسەر چوویت تێپەڕیت من یاری دوورم بۆچی یە

١- سەففاك (سفاك): خوێن ڕێژ .

٣- خووب ڕوویان: ڕووچاكان، ڕووپاكان . جوانان .

٤- خەرابات: مەیخانە . تریاك: ئەفیوون .

٧- جورم: گوناه . ٨- جاهیل: نەزان .

[١] ع: بەهەشت .

[٢] ع: چاوەكەم .

[٣] ع: ئەڵێ .

٨- قامەتت بۆ من وەکو ڕۆژی قیامە چاوەکەم[٤]
(ئەحمەد) ئیتر حەشرو نەشرو نەفخی سوورم بۆچی یە

[٤] ع: گیانەکەم .

١- غیلمان و حوور: کوڕو کچی فریشتەی بەهەشت .

٢- تەجەللای کێوی توور (گور): دەرکەوتنی ئاگری خوایی لە کێوی توور . ئەمە ئیشارەتە بۆ ئەو حیکایەتەی مووسا کە لە کتێبە پیرۆزەکاندا باسکراوەو لە ئەدەبی تەسەووفدا زۆر ئەوترێتەوە .

سینە: سنگ . نەی و سەنتوور: دوو ئامێری مۆسیقین .

٣- موتالا (مگالعە): خوێندنەوە .

٥- جینان: بەهەشت .

٦- کەلبی عەقوور: سەگی گازگر .

٨- نەفخی سوور (نفخ الصور): فوو بە کەرەنادا کردن لە ڕۆژی قیامەتدا .

(٦٦)

١- شەمسی خاوەر بەدری پڕ، یا ڕوومەتی گوڵنارتە
لەعلە یا یاقووتی تەڕ یا لێوی گەوهەر بارتە

٢- نوورو زوڵمەت پێکەوەن توخوا نیگارا پێم بڵێ
یا مەگەر کوڵمی لەتیف و زوڵفی عەنبەر وارتە[1]

٣- دەنگی عوودو تارە یا ناڵەی نەیی[2] دڵ کون کونە
یا وەکو ناڵەو[3] فوغانی عاشقی غەمبارتە

٤- ئاگرت بەردایە جەرگی عالەمی ئیسلام چی یە[4]
تۆ مەگەر هیندووی کەوا ئاتەشپەرستی[5] کارتە

٥- چاوی مەخموورت کە هەڵئەبڕی بە سەد ئەفسوون و ناز
عالەمێ جانا[6] پەشێوی نێرگسی بیمارتە

٦- وەختی لوتف و ڕەحمە ئێستا دەرحەقی عوششاقی خۆت
فرسەتە سادەی زەمانی گەرمیی بازاڕتە

٧- پێی وتم بۆ چاوی تۆ عەینی[7] جەواهیر سورمەیە
تۆزی ئەم ڕێگەی منە چونکە گوزەرگەی[8] یارتە

٨- حەقتە تۆ جانا[9] کە داوای مەسلەکی زوححاك ئەکەی
شاهیدی ئەم ئیددیعاتە[10] زوڵفی وەك ڕەشمارتە

---

[1] ز: یارتە .
[2] ز: یا ناڵەیی دڵ .
[3] ن . ئو: ناڵەی .
[4] ع، ز: ئیسلامەوە .
[5] ع . ز: ئاگرپەرستی .
[6] ع: گیانە .
[7] ع: هەروەك .
[8] ع: گوزەرگای .
[9] ع: گیانە کە داوای موڵکی زوححاکی بکەی .
[10] ع: ئیددیعایەت .

٩- گاهیٚ گەر ئیسلام و گاهیٚ کافرم مەنعم مەکە
گشت خەتای میحرابی ئەبرۆی[11] پەرچەمی زوننارتە
١٠- موشکیلە دەستت کەویٚ ڕۆژیٚ نیگاری بیٚ ڕەقیب
شیٚتی تۆ (ئەحمەد) تەماعی غونچەی بیٚ خارتە

---

[11] ع: ئەبرۆو .

١- نوورو زوڵمەت: تاریکیو ڕووناکی .

٤- هیندوو: هیندستانی . دەستەیەکن . لە هیندی، بە موسوڵمانەکانیان ناووتریٚ هیندوو . ئاتەشپەرست: ئاگر پەرست .

(٦٧)[1]

١- قووتی دڵم[2] بە ماچی دەم ولێوی ئاڵتە

ژینم بە مەدحی غەمزەیی دوو چاوی کاڵتە

٢- سبحەینی[3] زوو لە مەشریقەوە ڕۆژ کە دێتەدەر

ڕەنگە بڵێم کە شوبهی[4] شوعاعی جەماڵتە

٣- فەرمووی بەسە دە بیبڕەوە بەسیە ناکۆکی

بۆ وەسڵی من بە سۆزی دەروون ناڵە ناڵتە

٤- هەرکەس کە عاشقی من[5] ئەبێ چاری مردنە

ئەی شێتە تۆ خەیاڵی شتێکی مەحاڵتە

٥- نایدەم بە تاجی خوسرەوی ئەو دەرك و قاپی یە

جارجار کە گوێم لە جوێن و قسەی توندو[6] تاڵتە

٦- یار تینووە بە خوێن و لە تەگبیری قەتڵی یە[7]

(ئەحمەد) ئەوەندە شێتە خەیاڵی ویساڵتە

---

[1] لە نوسخەی (ز) دا نووسراوە کە ئەم پارچەیەی لە کەشکۆڵدا بە خەتی شاعیر دیوە .

[2] ز: دەمم .

[3] ز: سبەینێ .

[4] ز: شەبەهی .

[5] ن . ز: عاشق من .

[6] ئو: تونگ .

[7] ئو: یار تینووە بە خوێنی لە تەگبیری قەتڵ نی یە .

١- قووت: خۆراك .

٢- شوعاع: تیشك .

٦- واتە یار ئەوەندە ڕقی لە تۆیەو بە خوێنی سەری تۆ تینووەو تەگبیری کوشتنی تۆ ئەکات . کەچی تۆ هێندە شێتی خەیاڵی پێگەیشتن وا لەسەرەتا .

(٦٨)

١- دوو دیدەیی مەخموورت غارەتگەری[١] ئیمانە
بۆ زوڵفی پەرێشانت حاڵم چ پەرێشانە

٢- بۆ عاشقی بێچارەت وەك ڕۆژی حەشر وایە
گەر بێت و دەمیٚ دەرخەی ئەو سوبحی[٢] گریبانە

٣- وەك خاكی ڕەهت جانا كەوتووم لە سەری ڕێگەت[٣]
شایەد كە بەسەرما بێت ئەو گەردشی دامانە

٤- ئەم سەرمە لە مەیدانە گۆی بازی یە ئەی دولبەر
چونكە كە سەری زوڵفت وەك حەڵقەیی چەوگانە[٤]

٥- هەرچەندە وجوودی من سووتاوی غەمی تۆیە
ماچی لەبی ڕەنگینت[٥] بۆ من وەكو دەرمانە

٦- دایم لە غەمی باڵات دوو دیدەیی خونبارم[٦]
نمناكە فیدای تۆ بم هەر پیشەی گریانە

٧- تۆ پادشەهی حوسنی ئەی ئافەتی جان و[٧] دڵ
عاشق وەكو مەملووكت ئامادەیی فەرمانە

---

[١] ع: تالأن كەری .
[٢] ع: چاكی .
[٣] ع: وەك خاكی سەری ڕێگا كەوتووم منی بێچارە .
[٤] ع: گۆچانە .
[٥] ع: دەمی شیرینت .
[٦] ع: خوێنبارم .
[٧] ع: جادو .

٢- گریبان: یەخەی كراس .
٣- ڕەه: ڕێگا . گەردشی دامان .
٤- گۆی بازی: تۆپی یاری . چەوگان: گۆچان .
٦- نمناك: تەڕ ٧- پادشەهی حوسن: پاشای جوانی . مەملووك: بەندە، كۆیلە . ٨- مەوسیم: كات، وەرز .

٨- فەرمووی بە من ئەی (ئەحمەد) حازربە لە بۆ کوشتن
ئازاد بە لە دەردو غەم وا مەوسیمی قوربانە

(٦٩)

١- به میراتی له دڵمۆ داغی ڕەش بۆ لاله جیێ ماوه
که وەقتیێ سەوز ئەبیێ[1] ئەو بۆیه وا ناوجەرگی سووتاوه
٢- بەسۆز و ناڵه دەنگی بولبولیێ[2] من دیێته گویێم ئەمشەو
مەزەننه شیێوەنی بۆ عاشقیێکی تازه کوژراوه
٣- وتی شیێتی که باڵای من ببیێ تۆ سەیری عەرعەر کەی
له جیێ بیێ زوڵفی من بیێ بۆچی تۆ چاوت له لاولاوه
٤- فیدای ئەو زوڵفه بم وەك سونبولی تەڕ سەر هەتا پیێی تۆ
له دەوری قامەتی سەروت به پیێچ و حەڵقه ئاڵاوه
٥- سبەینیێ چوویه باغ و خاڵی ڕووی تۆی دی خەجاڵەت ما
وەنەوشه بۆیه مل کەچ ئیێسته وا مەحزوون و داماوه
٦- چلۆن تەیری دڵم ڕزگار ئەبیێ جانا له دەستی تۆ
که خاڵت دانەیەو حەڵقەی ئەسیری زوڵفت وەك[3] داوه
٧- تەمەننام کرد که ماچیێ تو کەرەم فەرمووی به بەندەی خۆت
وتی بیێدەنگ به نابینی ڕەقیب لەولاوه وەستاوه
٨- وتم تا کەی له حەق من چاوەکەم تۆ بیێ وەفاو مەیلی
وتی نازانی (ئەحمەد) ئیێستەکه بیێ مروەتی باوه

---

[1] ئو: سەوزه بیێ .
[2] ز: بولبولی .
[3] ن . ئو: وەکو .

٢- مەزەننه (مظنه): مەزنده، ڕەنگه، وا بیرنەکریێتەوه .
٧- تەمەننام کرد: ئاواتم خواست .

(٧٠)

١- شیفای دەردی دڵە ماچی دەمی وەك شانی هەنگوینە
بە عیشوە پێکەنینی ئەو نیگارە باعیسی ژینە

٢- کە دیویە ئەو غەزالە ئێستە بەرگی شینی پۆشیوە
ئەمە چەن وەختە بۆیە ئاسمانیش بەرگی وا شینە

٣- لە دڵما نەقشی ناوی تۆ لەدیدەم بەژن و باڵاکەت
کە دیم ئەو ڕەسم و تەسویرە چ ئیحتیاجم بە بینینە

٤- خوا سەد شوکری تۆ دایم کە ئەو دڵدارە بێ ڕەحمە
بەخوێنی ئاڵی جەرگم دەستو پێ ی ئێستاکە نەخشینە

٥- سەری زوڵفی وەکو سونبول دو دیدەی نێرگسی شەهلا
دوو کوڵمی بەرگی گوڵ ئەلحەق نیگارێکی بە تەمکینە

٦- نموونەی عەشقی من بوو ئێستە وا مەشهووری دنیایە
ئەڵێن فەرهادی کۆکەن کوشتەیی موژگانی شیرینە

٧- بنازم، سونبولی زوڵفت کە ئاڵاوە بە باڵاتا
لەسەر تاپێ هەموو هەر حەڵقە حەڵقەو چەمبەرو چینە

٨- خەیاڵی وایە مەشقی ناڵەو گریانی عاشق کا
کە هەوری نەوبەهاران بۆیە وا مایل بە بارینە

٩- هەمیشە لوتفی یار دەرحەق ڕەقیبانەو بەلاّم بۆ من
قسەی خۆشی جنێوو حیددەتو بێ لوتفی و قینە

١٠- لە دووریی ڕووی گوڵی تۆ بولبولی دڵ ئێستە ئەیبینی
لە سینەی شەرحە شەرحەم دا خەریکی شینو ناڵینە

١١- لە ڕۆژی حەشردا جێی جەننەتە (ئەحمەد) کە کوژراوی
دەسو تیرو کەوانی دولبەری بێ میهرو ئایینە

١- شیفا: چابوونەوە .

٢- غەزال: ئاسك .

٥- بەتەمكینە: بەتوانایە، دەسەلاّتدارە .

٦- كۆكەن: كوە هەڵكەن، كێو هەڵكەن .

٧- چەمبەر: حەڵقە، جوغز (دائیرە)، ئێسقانی ژووری سنگ (ترقوە) .

٩- حیددەت (حدە): تیژی .

١٠- شەرحە شەرحە: پارچە پارچە .

١١- بێ میهر: نادۆست . بێ خۆشەویستی . بێ وەفا .

(٧١)

١- دێته گوێم دەنگێ بە سۆزو شیوەن و گریانەوە
نالەی دڵمە لە حەسرەت خاکی کوردوستانەوە

٢- لانەوازو بێکەس و مەزلوومن ئێستە قەومی کورد
گا بە دەستی تورکەکان و گا بە دەس ئێرانەوە

٣- ئیسمی ویجدان و عەدالەت بێ موسەممایەو درۆ
بۆ سیاسەت ئەم قسە کەوتۆتە سەر لێوانەوە

٤- ڕاستە گەر ئیسمی عەدالەت بۆچی منداڵانی کورد
وێڵ و سەرگەردان بسووڕێنۆ بەسەر کێوانەوە

٥- هێندە حیزە بەختی کورد بۆ کوشتن و تاڵانیان
کۆمەڵێ هاتوون بە سواریی (.................)

٦- حاڵی کورد ئێستا لە بەینی تورك و ئێران و (.............)
بێچوە تەیرە کەوتووەتە داوی منداڵانەوە[1]

٧- ئەم قەراری عوسبە وا خەڵقی ئەڵێن بۆ کورد ئەبێ
هەر قسەی ڕووتەو قسە ناچێتە ناو گیرفانەوە

٨- ئەمڕۆ با وابێ بەڵام ڕۆژێ ئەبێ ئەولادی کورد
دێنەوە مەیدان بە عیلم و سنعەت و عیرفانەوە

٩- نەوجوانانی وەتەن تەوحید ئەکەن ئەم میللەتە
هەر لە کرماشان هەتا ورمێ و سنەو بۆکانەوە

١٠- ڕێك ئەخەن وەزعیەتی[2] وان و جزیرەو باشقەڵا[3]
عەقرەو و زاخۆ دەبەستن ڕێك بەقەد بۆتانەوە

١١- خانەقین و مەندەلی، خاکی لوڕستان یەك بە یەك[4]

---

[1] لە دەستخەتەکەی خۆیدا ئەم دێڕە نەبوو .

[2] ز: جەمعیەتی .

[3] ن: جزیرە سەربەسەر .

[4] ز: مەندەلی و گۆران و لووڕو باجەلان .

وەك وەسا ئەدروون بە بالآی مەنتیقەی بابانەوە

١٢- لەشكرێكی مونتەزەم بۆ سەندنی حەق ڕێك ئەخەن

جوان و ڕازاوە بە تۆپی لاكەلی ئەڵمانەوە

١٣- بەچكە شێرانی عەشایر بۆ قڕانی دوشمنان

هەروەكو ڕۆستەم ئەكەونە هات و چۆو جەولانەوە

١٤- پاش قڕانی موددەعی دەس پێ ئەكەن تەعمیری موڵك[٥]

ڕێگەی ئاسن ئەچێتە شاخی هەورامانەوە

١٥- كێو و كەژ گشتی ئەبێتە باغ و جادەو قەیسەری[٦]

بۆ تەماشای دەستە دەستە دێن لە ئینگلستانەوە[٧]

١٦- لادە (ئەحمەد) تۆ لە باسی میللەت و سا پێی بڵێ

تاكو ساقی زوو بدا بادە بەدەم مەستانەوە

١٧- پێی بڵێ بەو ساقی یە، بەو حوسن و نازو[٨] دولبەری

داغی خۆی ناوە بە جەرگی یۆسفی كەنعانەوە

١٨- بێتە جیلوە تا بە یادی پاشەڕۆژی قەومی كورد

زەمزەمەو شادی بخاتە مەجلیسی ڕەندانەوە

---

[٥] ز: خاكی وەتەن تەعمیر ئەكەن .

[٦] ن: باغو قەسری گەوهەرین .

[٧] ز: ئەمریكانەوە

[٨] ن: نازی .

١٩- ئەم دڵی[٩] زامارمە تاویَ لە غەم فاریغ ببیَ

بسرەویَ یەکدەم لە ناڵەو شینو قوڕ پێوانەوە

---

[٩] ن: دڵەی .

٢- لانەواز: دەربەدەر، چەندە سەدە کوردستان لەنێوان دوو دەوڵەتی عوسمانیو ئێراندا بەشکرا بوو .

٣- ئیسم: ناو . موسەمما (مسما): ناو لێنراو .

٤- بسووڕێنۆ: بسووڕێنەوە .

٧- عصبە الامم: ڕێکخراوەیەکی سیاسی نێودەوڵەتان بوو پاش جەنگی یەکەمی جیهان دامەزرا، کۆمەڵی نەتەوە یەکگرتووەکانی ئێستا جێی گرتەوە .

٩- تەوحید ئەکەن: یەك ئەخەن .

١٠- وەزعیەتی: باری، حاڵی .

١١- وەسا . ١٢-مونتەزەم: ڕێکوپێك . ١٤-تەعمیر: ئاوەدانکرانەوە . ١٨- ڕەندان: چاکان، زیرەکان، چاپوکان .

(٧٢)

١- بەهارە ئەمڕۆ، وا کێوو بیابان گشتی ڕەنگینە

هەموو فەرشی چەمەن ئێستە[١] لە دیبائی ڕەیاحینە

٢- گوڵە، گوڵباغە، سەوڵە، نێرگسە، شمشادی بوستانە

وەنەوشەو شەستپەڕو گوڵ ئاتەشین‌و[٢] سەروو نەسرینە

٣- هەموو کەس دەستی یاری خۆی لەناو دەستا لە گوڵزارا

بە دەنگی بەربوت و چەنگۆ خەریکی بادە نۆشینە

٤- بە غەیرەز من نەبێ ئەمڕۆ لەگۆشەی حوجرەیی تاریك

هەمیشە دەستە ئەژنۆم و بەشم[٣] گریان و هەم شینە

٥- گرفتارم بە دەردی عەشقی دڵدارێ کەوا[٤] ئەمڕۆ

بەخوێنی عاشقان دایم بەری پێی سوورو ڕەنگینە

٦- لە عەشقی یاری غەدداری دڵ ئازارم[٥] هەموو ئانێ

ڕوخم[٦] زەردو سەرم گێژو دڵیشم مات و غەمگینە

٧- دڵم بۆ باغی ڕووی ئەو بولبول ئاسا زۆر پەشێو حاڵە

ڕەهی مەسدوودە[٧] چونکە زوڵفەکانی میسلی[٨] پەرژینە

---

[١] ز: یەکسەر .

[٢] ز: گولاڵە .

[٣] ز: پیشەم .

[٤] ن . ئو: دڵدارێکی وا .

[٥] ز: غەددارو دڵ ئازارم .

[٦] ن . ئو: ڕەنگم .

[٧] ز: کە ڕێم گیراوە .

[٨] ن . ئو: عەینی .

٨- له بۆ سەیدی دڵی عاشق هەمیشە ڕشتەیی زوڵفی
شکەنج و پێچ و تاب و حەڵقە حەڵقەو پڕ خەم و چینە
٩- ئەمن ئەمڕۆ لە عەشقا جێنشینی تەختی[٩] فەرهادم
نیگاری نازەنینیشم لەسەر ڕەفتاری شیرینە
١٠- ئەگەرچی تۆ نەخۆش‌و زارو بیماری ئەما[١٠] (ئەحمەد)
لە لەعلی لێوی یار ماچێ لە بۆ ئەم دەردە تەسکینە

---

[٩] ز: بەختی .
[١٠] ز: بەڵام .

١- فەرش: ڕایەخ: دیبا: ئاوریشم .
ڕەیاحین: کۆی (ڕێحان) ە . هەموو گیایەکی سەوز . بە ڕوەکی (ڕێحان) ەش ئەڵێن .
٣- بەربوت (بربوگ، چەنگ: دوو ئامێری مۆسیقان .
٦- ڕووخ، روخ: ڕوو .
٧- ڕەهی مەسدوودە: ڕێگەی گیراوە .
٨- سەید (صید): ڕاو، شکار، نێچیر (ك.ﭪ) .

(٧٣)

١- ڕەفیقان ئەم دڵەم ئەمشەو عەجەب حاڵی پەرێشانە
وەکو بولبول لە عەشقی گوڵ خەریکی شین و گریانە
٢- ئەوەندە گەوهەر لەدوو چاوم ئەبارێنم لەهیجرانا
نیگار داوێنی من ئەمڕۆ وەکو دەریای عوممانە
٣- ئەگەر یار ڕوو دەپۆشێ حەق بەدەستیە[١] چونکە مەعلوومە
پەری دایم لەبەرچاوی هەموو مەخلوقێ پەنهانە
٤- تلووعی خۆر ئەکا زاهیر کە گۆشەی نیم تەنی[٢] لادا
وڵات ڕووناك ئەکا هێشتا ئەڵێ ی سوبحی گرییانە
٥- لە نەشئەی بادەوە وەختێ سەری کوڵمی ئەکا عارەق
بیعەینی[٣] ئەو دەڵێ ی بەرگی گوڵە[٤] ئەو ئاوی بارانە
٦- ئەگەرچی دڵ بەتیری عەشقی تۆ زامارو مەجرووحە[٥]
فیدات بم خەندەیی لێوت لەبۆ ئەو دەردە دەرمانە
٧-دەخیلم لەیلەکەی ئەسڵم بکە ڕەحمێ بە حاڵاتم
کە ئەم عاشقتە وەك مەجنوون جێگای کێوو بیابانە[٦]
٨- بەناری ڕوومەتی ئەو شۆخە جەرگ و دڵ کە سووتاوە
مەکەن مەنعم کە من پەروانەم ئەو شەمعی شەبوستانە
٩- بە فیتنەی ئەو ڕەقیبەت من لە بەزمت دەرمەکە قوربان
مەبە ئیخفال بە وەسواسەی ڕەقیب هاودینی شەیتانە

---

[١] ز: ئەگەر یار ڕووی بپۆشێ حەقی بەدەستە .
[٢] ز: چادری .
[٣] ز: بە .
[٤] ز: گوڵەو .
[٥] لە نوسخەی (ز) دا تا ئێرە نووسراوە . (نو) لەوی وەرگرتووەو دێڕەکانی تری کردووە بە پارچەیەکی جیاواز .
[٦] ن: ئەوا ویڵی بیابانە .

١٠- وەرە با بچینە ناو گوڵزارو جانا چەند قەدەح نۆش کەین
بەهارە وا لەگشت لایەك سەدای مورغی خوش ئەلحانە
١١- لە عەشقی ڕوویی گوڵ ئاسات[٧] هەموودەم (ئەحمەد) ئەی دولبەر
بە بانگی بەرز ئەناڵێنی وەکوو بولبول غەزەلخوانە

---

[٧] ن: گوڵی ئێستا .

٢- هیجران: دووری .
٣- مەعلوومە: دیارە، زانراوە . پەنهان: نادیار، نهێنی .
٤- تلووعی خۆر: ڕۆژهەڵاتن . نیم تەن: نیوەلەش، پارچە هێلکە .
١٠- قەدەح: پیاڵە . موزع: باڵندە .

(٧٤)

١- دڵی[١] وەك هوزاری حەزینی من شەوو ڕۆژ بە ئاه وناڵەیە
بە ئومێدی چاوی مەستی تۆ، بە تەمای مەی و پیاڵەیە
٢- لە غەم و فیراقی قامەتت، لەدوو چاوی پڕ لەخوێنی من
کە بەخوڕ هجووم ئەکا سروشك وەکو ئاوی کانی نەواڵەیە
٣- بە نیگاه و غەمزەیی دولبەرم کە ئەڵێی غەزالی خەواڵووە
سەبەب چی یە بەڕۆژو شەو کە ڕەفیقی ئەو گەماڵەیە
٤- مەهی ئەوجی نازو نیعمەتە شەهی موڵکی عیززو شەوکەتە[٢]
خەتی دەستی کاتی قودرەتە[٣]، خەتی عاریزی قەباڵەیە[٤]
٥- وەرە سەیری باخی ڕوومەتی، وەرە سەیری گوڵشەنی قودرەتی
قەدو قامەتی وەکو نەی شەکەر، بە نازگی گوڵە ژاڵەیە[٥]
٦- دڵی (ئەحمەد) و من[٦] بێ نیشان، سەرو ماڵی عالەمی ئینس و جان
بە فیدای ئەو خەت و خاڵەیە، بە فیدای ئەو خەت و خاڵەیە

---

[١] ئو: دڵ .

[٢] ز: بە ئەوجی نازو نیعمەتە شەهی موڵك و عیززەت و شەوکەتە .

[٣] ز: کاتب توڕەتە .

[٤] ئو: ز: کە قەواڵەیە .

[٥] ز: لەبی نازکی گوژاڵەیە .

[٦] ن: فەننی .

١- هوزار: بولبول . حەزین: خەمبار .

٢- فیراق: دووری، لە یەك جیابوونەوە . هجووم ئەکا: هێرش ئەبا . نەواڵە: شوێنێکی نزمە لەناو کۆمەڵە بەرزی و هەردێکدا . گەماڵ: سەگی گەورە .

٤- ئەوج: لووتکە، ترووپك . عیز(عز): شەوکەت: لە کوردیدا بە مانای شۆخی و بەرزی دێت . کاتب: نووسەر، قودرەت: توانا (لێرەدا کاتی قودرەت مەبەس خوداوەندە) . عارِز (عارچ): چارە، ڕوخسار، گۆنا . قەباڵە: سەنەد .

٥- نەی شەکر: قامیشی شەکر . لەب: لێو .

٦- ئینس و جان: ئینسان و جنۆکە .

تێ بینی: شاعیر بە خەتی خۆی ئەم پارچەیەی بەم چەشنە نووسیوەتەوە و لەژێریا نووسیویەتی: (متفاعلا، متفاعلا، متفاعلا) .

(٧٥)

١- لە حەسرەت لێوی لەعلت ئەشکی چاوم ئێستە گوڵرەنگە
بە یادی چاوی مەستت دڵ هەمیشە مایلی بەنگە
٢- تەماشاکە کەدێمە باسی تەعریفی دەمت جانا
شوکور هەرزان ئەکا شیعرم ئەگەرچی قافیە تەنگە
٣- بە سورمە ئاوی داوە ئەو نیگارە خەنجەری ئەبرۆی
شەهیدی غەمزەیی خوێنرێژی بۆیە مات و بێدەنگە
٤- هەزار هاوارو داد ناگاتە گوێی، تەئسیری لێ ناکا
دڵی ئەو شۆخە بێ ڕەحمە لەڕاستی من وەکو سەنگە
٥- لەوەی خەڵکی ئەڵێن پێم عاشق و ڕیسوای نی یە پەروام
نەسیبی عاشقی بێچارە دایم لۆمەو نەنگە
٦- موسەللەح بوو بە شمشێری برۆ و پەیکانی موژگانی
موحەققەق تورکی مەستی چاوی یارم مایلی جەنگە
٧- بنازم[١] چەندە خۆشە تەعزیەی عاشق لەسەر قەبری
لەجێ ی شیوەن، زڕەی فنجان و دەنگی بەربوت و چەنگە

---

[١] ئو: بەنازم .

١- مایل: ئارەزووکەر . بەنگ: حەشیشە .

٢- شوکور: سوپاس .

٣- سورمە: کل .

٤- تەئسیری لێ ناکا: کاری تێ ناکا . سەنگ: بەرد، کەڤر .

٥- نی یە پەروام: باکم نی یە .

٦- موسەللەح بوو: چەکدار بوو، خۆی چەکدا کرد . پەیکان: نووکی ڕم . موژگان: برژانگ . موحەققەق: ڕاست، دڵنیا . تورک: شۆخ و جوان .

٧- تەعزیە: پرسە، دڵدانەوە .

٨- ڕەند: پیاو چاك ، بەخشندە، ئازا . دەمێ: کاتێ . زاهید: ئەوەی تەرکی دنیای کردووە .

٩- کەمالی: عەلی کەمال باپیر ئاغای شاعیر . عەرسە: مەیدان، گۆڕەپان .

٨- دەخیلم بێرە سەیری مەجلیسی ڕەندان دەمێ زاهید

تەماشاکە سەفایە، سەیرە، بەزمە، ڕەزمە، ئاهەنگە

٩- تەواو نابێ بە (ئەحمەد) ئەی کەمالی مەدحی ڕووی دولبەر

لە عەرسەی وەسفی یارا پێی خەیاڵم ئێستەکە لەنگە

(٧٦)

١- (بانگی کوردستان) ە وادنیایی ئیحیا کردەوە
زامی قەلبی کوردی بێچارەی موداوا کردەوە
٢- باعیسی پێشکەوتنی ئەم قەومەیە ئەو مەتبەعە
ئەلحەق ئەمڕۆ خاکی کوردستانی زێبا کردەوە
٣- سەد شوکور وا لەشکری عیرفانو عیلمو عاقڵی
شاری پڕشۆری جەهالەتیان کە یەغما کردەوە
٤- لایەقی تەحسینو فەخری قەومی کوردە چونکە وا
ئەم جەریدە پیرو فەرتووتیشی بەرنا کردەوە
٥- بانگو هاوارێکی بەرزە بانگی کوردستان ئەکا
مێشکی دنیای پڕ لەدەنگو شۆرو غەوغا کردەوە
٦- ژەنگو تاریکی جەهالەت وا لە دڵدا دەردەکات
قەلبی مەحزونی هەموو کوردی موسەففا کردەوە
٧- لاچووە تاریکی هەوری جەهالەت ئێستەکە
نەجمی ئیقبالی هەموو کوردانی ڕەخشا کردەوە

١- بۆ ڕۆژنامەی (بانگی کوردستان) نووسراوە . لە ژمارە ٣، ٢١ی ئابی ١٩٢٢ دا بلاوکراوەتەوە .
ئیحیا کردەوە: زیندوو کردەوە . موداوا کردەوە: دەرمان کردەوە .
٢- باعیس (باعث): هۆ . مەتبەعە (مطبعة): چاپخانە . زێبا: جوان .
٣- یەغما: تالان .
٤- تەحسین: بە چاك زانین، ئافەرین . فەخر: شانازی . جەریدە: ڕۆژنامە . فەرتووت: پیر، داتەپیو بەرنا: وریا .
٥- غەوغا: دەنگەدەنگ (لێرەدا) .
٦- موسەففا کردەوە: پاك کردەوە، پاڵاوت .
٧- نەجم: ئەستێرە . ئیقبال: بەخت، دواڕۆژ . ڕەخشا: ڕۆشن، ڕوناك، تێکەڵ بوونی ڕەنگی سپیو سوورەو بە پەلکە زێڕینەش دەووترێت .

(٧٧)

١- سەرو ماڵم فیدای ئەو چاوە کاڵە

دڵم پڕ خوێنە بۆ ئەو لێوە ئاڵە

٢- کە ئەو شۆخە لە حەق من میهرەبانە

ڕەقیب حیلەو دەسیسەی تۆ بەتاڵە

٣- لە ئۆلکەی دولبەریدا یارم ئەمڕۆ

شوکور شاهەنشاهی حوسن و جەماڵە

٤- بەشمشێری برۆت ئەی یاری بەدخوو

دەخیلە بمکوژە خوێنم حەلاڵە

٥- لەلام بێ قەدرە نەسرین و وەنەوشە

ئەگەر دەستم کەون ئەو زوڵف و خاڵە

٦- بەدنیا دڵ مەبەستن ئەی ڕەفیقان

گەلێ دامادی دی ئەم پیرە زاڵە

٧- وەفا و خووبان و سەبرو عاشقی زار

نەبینراوە ئەمە ئەمری مەحاڵە

٨- فیدات بم چۆن بنووسم شەرحی حوسنت

لە تەعریفی، زوبانی خامە لاڵە

٩- لە دنیا هاتن و دەرچوون لەلای من

بەڕاستی (ئەحمەدا) هەروەك خەیاڵە

١- ز: داماوی .

٢- میهرەبان: بە ڕەحم، بەسۆز .

٣- ئۆلکە: ناوچە، وڵات، قەڵەمڕەو . حوسن و جەمال: جوانی و شەنگی .

٦- پیرەزاڵ: زاڵی پیر (لێرەدا مەبەس لەم جیهانە کۆنەیە) .

(٧٨)

١- لەخەو هەڵسن[١] درەنگە میللەتی کورد خەو زەرەرتانە

هەموو تەئریخی عالەم شاهیدی فەزڵ و هونەرتانە

٢- دەسا تێکۆشن ئەی قەومی نەجیبی[٢] بێکەس و مەزڵووم

بەگورجی بیبڕن[٣] ئەو ڕێگە دوورە وا لەبەرتانە

٣- بخوێنن، چونکە خوێندن[٤] بۆ دیفاعی[٥] تیغی دوشمنتان

هەموو ئان و زەمانێ عەینی قەڵغان و سوپەرتانە

٤- بەخۆڕایی لە دەستی بەرمەدەن ئەم خاکە مەحبووبە[٦]

کە تۆزی وەك جەواهیر سورمەو کوحلی بەسەرتانە

٥- بەسەر خاکا[٧] ئەگەر نازیش بکەن حەقتانە کوردینە

تەماشای سێبەری ئەو شاخ و کێوە[٨] وا لەسەرتانە

٦- بەبێ قەدری بەسەریا ڕا مەبوورن حورمەتی بگرن

گوڵاڵە سوورەی[٩] ئەم سەحرایە[١٠] خوێناوی جگەرتانە

٧- دەمێکە ئەم وڵاتە وا ئەسیری پەنجەی جەهلە

لە سایەی عیلمەوە ئەمڕۆ ئیتر نۆبەی زەفەرتانە

---

[١] گ: هەستن .

[٢] گ: نەجیب و .

[٣] ئو و ز: قەتعەکەن .

[٤] ع: خوێندن .

[٥] لە زۆر نوسخەدا نووسراوە بۆ (دیفاعی) . بەڵام لە دەسخەتەکەی خۆیدا (دەماغی) بوو .

[٦] گ: ئو: شیرینە .

[٧] ز: لە کەشکۆڵەوە: بەسەر چەرخا .

[٨] ز: کێوانە . لە زۆر نوسخەو لەبەرکردنا وایە بەڵام لای خۆی (کێوە) بوو .

[٩] ز: گوڵاڵەی سووری .

[١٠] دەشتەش هەیە: لای خۆی سەحرا بوو .

٨- زوبانی[11] حاڵی (ئەحمەد) هەر ئەڵێ وریا بن ئەی میللەت[12]
بزانن بەردی ئەم شاخانە ئەڵماس و گەوهەرتانە

[11] گ: زمانی .
[12] گ: ئەی خەڵکە .

١- زەرەر (چرر): زیان . فەزڵ (فچل): چاکە، دەست باڵایی .
٣- عەینی: وەکو .
٤- جەواهیر: گەوهەر . سورمەو کوحل: کل .
٧- ئەسیر: یەخسیر: دیل . زەفەر (ڤفر): سەرکەوتن .

(٧٩)

١- خەڵقە وا فەسڵی بەهارەو من گەڵاڕێزانمە
پیرم و تازە تەمەننای وەسڵی گوڵ ڕوویانمە[1]

٢- وا مەزانە ڕۆحەکەم تەنهام لە کونجی عوزلەتا
عەکسی ڕووی تۆ مەجلیس ئاراو زینەتی ئەیوانمە[2]

٣- بەسیەتی زاهید حیکایەی جەننەت و ڕۆژی جەزا
بەرگی خوێنینم نیشانەو حوججەتی غوفرانمە

٤- تەرکی کەم چاکە بەهەشتی بەزمی[3] جانانە ئیتر
چونکە وەك ئادەم ڕەقیبی سەگ سیفەت شەیتانمە

٥- ئەی نیگاری بێ وەفا ئەی شۆخی هەورامی نەسەب
دوور لە تۆ کەی مەیلی گەشتی گوڵشەنی تارانمە

٦- قامەتم گەروا خەمەو حاڵم پەرێشانە ڕەفیق
تێ بگە تەمسیلی ئەبرۆو پەرچەمی جانانمە

٧- گەر بڵێی دەستم کەوێ من خاکی بەردەرگانەکەت[4]
کەی هەوای تەخت و سەریری قەیسەرو خاقانمە

٨- هەر کە دیم شەونم لەسەر ڕوخساری گوڵ دوێنێ لە باغ
یادی ڕووی تۆم کردو[5] بۆیە ئارەزووی گریانمە

---

[1] ز: گولڕوویانمە .

[2] ن: ئو: دیوانمە .

[3] ز: نەرمی .

[4] ئەم نیو دێڕەم لە (ئو) وەرگرت . لە دەستخەتەکەی خۆیدا نووسراوە (تا کە بۆم دەست دا نیگارا خاکی بەردەرگانەکەت)، بەڵام هەر لەوێدا کوژێنراوەتەوەو بووە بە (گەر بێ دەستم کەوێ) .

[5] ز: کردووە من .

١- فەسڵ: وەرز . تەمەننا: ئاوات،هیوا . وەسڵ: پێگەیشتن .

٢- عوزلەت: کەنارگیری، تاقەوەبوون . عەکس: وێنە . مەجلیس ئارا: مەجلیس ئەڕازێنێتەوە . زینەت: جوانی، ڕازاندنەوە . ئەیوان: هەیوان، دیوەخان، مەجلیس .

(٨٠)

١- چارشێوی هەڵبڕی[١] لەسەری[٢] خۆی بەشەرمەوە
یار پێکەنی بەڕوومەوە دوێنێ بە نەرمەوە

٢- فەرمووی بە من کەئێستە لەبەر غەم زەعیفی تۆ
حەقتە ببی بە حەڵقە بە دەوری کەمەرمەوە

٣- ڕووناکی چاوی من بە مولاقاتی تۆ ئەبێ
ڕۆحم فیدای تۆیە بە نووری بەسەرمەوە

٤- (گفتا پدر[٣] تو پیر شدی ترک عشق کن)
پێم وت دڵم جوانە لە عەشقی پسەرمەوە[٤]

٥- هەروەختێ دێتە[٥] بەر نەزەرم ڕۆژی وەسڵی تۆ
ڕەقس و سەما ئەکەم بەدڵی پڕ کەدەرمەوە

٦- لەم ڕۆژەدا نەماوە ڕەواجی هونەر خوا
مەحوم بکا بەخۆم و بە عیلم و هونەرمەوە

٧- ئاوارە بووم و کەوتمە چۆڵی و لە یار جودام
چیبکەم بەدەستی عەقڵی دڵی دەربەدەرمەوە

٨- شمشێری ئەبرووانی ئەگەر دەرنەخا نیگار
ڕۆحم فیدای ئەکەم بە زرێم و[٦] سوپەرمەوە

٣- ڕۆژی جەزا: ڕۆژی پاداش و سزا، قیامەت . غوفران: لێبوردن . حوججەت: بەڵگە . کاک حەمە بۆر ئەڵێ ئەم دێڕە لەسەر گۆڕەکەی نووسرا بوو .

٤- واتە چۆن شەیتان دوژمنی ئادەم بوو و خۆی نابۆوە ڕەقیبیش بۆ من وایە .

[١] ز: هەڵبڕیوە .

[٢] گ: لەسەر .

[٣] ز: برو .

[٤] گ: پەرمەوە .

[٥] ز.گ: وەختێ کە .

[٦] ز.گ: بەزرێ و .

٩- بولبول سیفەت خەریکی فوغانم بەڕۆژو شەو

هەر ناڵەمە لە عەشقی گوڵی سیم بەرمەوە

١٠- وێران و چۆڵە موڵکی دڵی (ئەحمەد) ی هەژار

ئەمڕۆ لەبەر غەمی بتی بێ دادگەرمەوە

١- چارشێو: پەچە .

٢- زەعیف: لاواز .

٣- مولاقات: بینین، بەیەك گەیشتن . نووری بەسەر: نووری چاو .

٤- (وتی بابە تۆ پیربووی واز لە دڵداری بێنە)، پسەر: کوڕ .

٥- بەر نەزەر (نظر): بەرچاو . کەدەر: خەم، ناخۆشی، پەشێوی .

٦- ڕەواج: برەو . مەحوم بکا: لەناوم بەرێ .

٩- سیم بەر: زیوین . لەش وەك زیو سپی .

(٨١)

١- غەزالەی چینە یاخۆ پیاڵەی سەهبایە[١] ئەو چاوە

شەرابی نابە یاخو نێرگسی شەهلایە ئەو چاوە

٢- ئەرێ[٢] مایەی حەیات و[٣] قووتی ڕۆحە[٤] لێوی ڕەنگینت[٥]

وەیا غارەتگەری دینی فەقێ و مەللایە ئەو چاوە

٣- موسەللەح بوو بە موژگانی[٦] سیاە و تیغی دوو ئەبرۆ

مەزەننە[٧] مایلی فیتنەو[٨] شەڕو دەعوایە ئەو چاوە

٤- بەگۆشەی چاوی تۆ نابن ستارەی تارمی ئەفلاك

لەسەر ئەرز و سەما بێ میسلو بێ هەمتایە[٩] ئەو چاوە

٥- بە تیغی ئەبرووان و تیری موژگانی[١٠] سیاهی خۆی

لە بۆ قەتلی دڵی عاشق، چ بێ پەروایە ئەو چاوە

---

[١] ع: ئاهوویی سەحرایە .

[٢] ع: بەڵێ .

[٣] ن: ژیانو .

[٤] ن: گیانە .

[٥] ع: شیرینت .

[٦] ع: برژانگی .

[٧] بە خەتی خۆی (مظنە) نووسراوە .

[٨] ز: فیتنەو .

[٩] ع: هاوتایە .

[١٠] ع: برژانگی .

٦- غولاّمی ئاستانەت (ئەحمەد) ی بێچارەیە جانا[١١]
شەهی ئیقلیمی حوسن و ئامیرو مەولایە ئەو چاوە

[١١] ع: بێچارەیە قوربان .

١- غەزاڵە: ئاسك . سەهبا: مەی . ناب: نایاب .

٢- حەیات: ژیان .

٣- مەزەننە(مظنە): مەزندە، وابزانم .

٤- ستارە: ئەستێرە . تارم (گارم): قات، دەستە، پلە .

٥- سیاه: ڕەش .

٦- ئاستانە: شوێن، بەردەرگا . ئیقلیم: هەرێم، ولاّت . ئامیر (امر): فەرمانڕەو . مەولا: گەورە .

(٨٢)

١- ئەم دڵەم وا دیارە مەیلی ڕووی گوڵی یاری هەیە

بولبول ئاسا بۆیە دایم ناڵەو زاری هەیە

٢- گەر لە دەس جەوری ڕەقیبان[1] من بناڵم حەق نی یە

چونکە مەعلوومە کە گوڵ بوو، دائیما خاری هەیە

٣- وا لە عەشقی پرتەوی سەر کوڵمی ئاڵت چاوەکەم

سینەکەم شوعلەو بڵێسەی کوورەیی ناری هەیە

٤- فەرموو بێرە حوجرەی دڵ خەڵوەتە بۆ بەزمی تۆ

غەیری تۆ قوربان نە نامەحرەم نە ئەغیاری هەیە

٥- ئەشکی چاوم وا لە حەسرەت لەعلی لێوت دەم بەدەم

جاریەو سوورو سوێرە، ڕەنگی گوڵناری هەیە

٦- دڵ لە خەوفی زوڵفی تۆ بۆ گەنجی ڕووت ڕێگەی نی یە

چونکە دەوری ئەو تەلیسمە جووتێ ڕەشماری هەیە

٧- (ئەحمەد) ی بێچارە بۆ وەسڵت ئەناڵێ ڕۆژو شەو

ڕەنگی زەردو ئاهی سەردو قەلبی بیماری هەیە

---

[1] ز: ڕەقیب .

١- بولبول ئاسا: وەك بولبول .

٢- جەور: زوڵم،زۆرداری، خراپەکاری .

٣- کوورەیی نار: کوورەی ئاگر .

٤- حوجرە: ژور . خەڵوەت: خۆ تەنیاگرتن . نامەحرەم:بێگانە، کەسێ کە دەستنوێژی لێ بشکێ . ئەغیار: بێگانە .

٥- لە حەسرەت: لە داخی، لەتاو . جاری: ڕۆیشتوو .

٦- گەنج: گەنجینە .

(٨٣)

١- بۆچ زەمانە هەر لەگەڵما مەیلی غەدداریی هەیە
بۆچ فەلەك دایم خەیاڵی مەردوم ئازاری هەیە
٢- زاڵمە بێ مروەتە خەسمی کەسانی عاقڵە
فیتنەیە ئەو کافرە[1] هەر مەیلی خونخواریی هەیە
٣- من نەخۆش و خەستەو زارم لەڕۆژێکۆ کەوا
چاوی مەخمووری نیگارم مەیلی[2] بیماری هەیە
٤- من خەیاڵی گەردنی ساقی و مەی و بادەم بەسە
خواجە هێند بێ عەقڵە هەر دەردی جلو باری هەیە
٥- تەرکی دین و مەزهەبم کرد من کە دیم زوڵفی نیگار
حەڵقە حەڵقەو پێچ پێچە شکڵی زونناری هەیە
٦- تەرکی کە توخوا ڕەفیقی زاهیدی بێ عەقڵ و هۆش
چونکە ئەو شێت و نەزانە عیللەتی ساریی هەیە[3]
٧- خوێنی پاکی لاوی کوردانە ڕژاوە[4] کێوو کەژ
بۆیە وا ئێستاکە سوورە، ڕەنگی گوڵناری هەیە
٨- بۆ دڵم خۆش بێ بە ڕەنگی ئەم بەهارەو فەسڵی ئەو
من موحەققەقمە ئەمیش هەر شێوەکەی پاری هەیە

---

[1] ع: زاڵمە .
[2] ع: ڕەنگی .
[3] لە چاپەکەی کەمالیدا ئەم دێڕە لادراوە .
[4] ع: پڕژاوە .

٩- شێت و شەیدا بە ئەگەر وەسڵی نیگارت مەتڵەبە°
دوژمنی ئەو شەخسە بە وا بەختی هوشیاری هەیە
١٠- دەستەئەژنۆ قوڕ بەسەر گریانە پیشەی ڕۆژ و شەو
(ئەحمەد) ی بێچارە عەشقی شیوەن و زاری هەیە

° ع: مەتڵەبە .

١- غەدراری: زۆرداری، خراپەکاری . مەردووم ئازاری: ئازاری خەڵك .

٢- خەسم (خصم): دوژمن، ناحەز .

٤- لە ڕۆژێکۆ: لە ڕۆژێکەوە . مەخموور: مەست .

٦- عیللەتی ساری: نەخۆشی یەك کە بۆ خەڵکی تر دەچێ .

٩- مەتڵەب: مەبەس، ئارەزوو .

(٨٤)

١- دولبەرم[١] دیسان لەگەڵ من عاجزی و قینی هەیە
بۆیە دیدەی[٢] ئەشکبارم ئارەزووی شینی هەیە

٢- ئەو گوڵاڵەی وا لە کێوی بێستوونا سەوز ئەبێ
چەن لەتیفو ئاڵە[٣] ڕەنگی لێوی شیرینی هەیە

٣- ڕوومەتو خاڵت لەپێش چاوم نیگاری نازەنین
هەر لە عەینی ڕەنگی ماەو[٤] شکڵی پەروینی هەیە

٤- من کە دیم تاقی دوو ئەبرۆی[٥] قیبلەگاهم کە چ بووە
تازە بۆ من زاهیدیش ئومێدی ئایینی هەیە

٥- ڕوومەتی تۆ باغە ئەمما بۆ دڵی بولبول سیفەت
مەنعە[٦] بۆی چونکە لە زوڵفت دەوری پەرژینی هەیە

٦- سەیری چەن شێتە تەبیب ئێستا موداوای من ئەکا
من کە کوشتەی دەستی تۆم ئەو ئارەزووی ژینی هەیە

---

[١] ز: دڵم .
[٢] گ: چاوی .
[٣] گ: جوانە .
[٤] گ: هەر بەعەینی ڕەنگی مانگو
[٥] گ: ئەبرۆت .
[٦] زۆر نوسخە: مانیعە .

١- دیدە: چاو . ئەشکبار: فرمێسکاوی .
٢- لەتیف: جوان .
٣- شکڵی پەروین: وێنەی سورەیا (پریا) . کۆمەڵە ئەستێرەیەکی بچووکە لەیەك شوێندا کۆدەبنەوەو وەك یەك ئەستێرە دەنوێنن .
٤- قیبلەگاه: کەعبە . کەچ بووە: خوار بووە .
٥- ئەمما: بەڵام، لێ . بولبول سیفەت: وەك بولبول .
٦- تەبیب: پزیشك . موداوا: چارە، بیماری .

(٨٥)

١- بێ وەفا مارف بە جارێ بۆچ لە بیرت چوومەوە
بۆچی نازانی ئەمە چەن ڕۆژە من هاتوومەوە

٢- ئەی نەفام چۆن شێر ئەسیری پەنجەی ڕێوی ئەبێ
شاهبازت دیوە تا ئەمڕۆ بە چنگی بوومەوە

٣- هاتمەوە بەڵکو[1] کە چەند وەقتێ لە غەم فاریغ ببم
چاوی فەتتانیم کە دی دیسان لەسەرخۆ چوومەوە

٤- ئەهلی ئەم شارە لە وەقتێکۆ کە تۆ وون بووی لە من
مات و بێ دەنگن بە شێخ و جوولەکەو مالوومەوە

٥- زۆر ئەترسم تۆ نەبینم یا[2] بڕۆمۆ چاوەکەم
نامرادو دەربەدەر بم بەم دڵەی مەحرووومەوە

٦- پێ ی وتم (ئەحمەد) لەبەرچی قامەتت واخەم بووە[3]
بۆچی ئێستاش وای بە داخی تاقەکەی ئەبرووومەوە؟

---

[1] گ: ئێرە .

[2] گ: باز .

[3] گ: پێ ی وتم یار بۆچی (ئەحمەد) قامەتت وا خەم بووە؟

١- مارف: میرزا مارفی شاعیرە .

٢- بووم: کوندە پەپوو .

٣- لە غەم فاریغ ببم: بێ خەم ببم .

٤- مەبەس شاری هەڵەبجەیە کە شاعیر لە بەغداوە هاتۆتەوە ئەوێ . مالووم: پێشەوای ئاینی جوولەکەکانە .
وەقتیکۆ-بڕۆمۆ- بەشێوەی هەڵەبجەو ناوجافە، لە وەقتێکەوە، بڕۆمەوە . مەحرووم: بێ بەری .

٥- فەتتان: فیتنە ئامێز .

٦- خەم بووە: کەچ بووە، شکاوە . خەم بە (تاق)ی تەلاریش دەوترێت .

(٨٦)

١- خاڵی ڕووت داخی دڵی زامارو[1] بیماری منه

ڕوومەتت گوڵ، قامەتی تۆ سەروی جۆباری منه

٢- ئەی تەبیب بۆچی موداوای زامی جەرگی من ئەکەی

باعیسی ژین و حەیات و سیححەتم یاری منه

٣- پێ ی وتم عاشق لە گەنجی حوسنی من بەهرەت نی یە

پاسەوانی ئەم تەلیسمە زوڵفی ڕەشماری منه

٤- من وتم دولبەر[2] لەبەرچی لاڵە دڵ خوێنینه وا

پێ ی وتم عاشق بە لێوی ئاڵی گوڵناری منه

٥- ئەی ڕەفیقان، گەر ئەپرسن ئەم برینانه چی یە

تیرە بارانی نیگاهی شۆخی غەدداری منه

٦- لابە توخوا عوودو عەنبەر، باعیسی دەردی سەرە

بۆنی زوڵفی ئەو نیگارەم موشکی تاتاری منه

٧- مردن و سووتان و قورپێوان وەزیفەی (ئەحمەد) ە

تەرکی سەرکردن لە عەشقا چاوەکەم کاری منه

---

[1] ع: مەحزونو .

[2] ع: گیانە .

١- جۆبار: جۆگە؛ جەم .

٢- سیحەت: لەش ساغی .

٣- مار لە ئەفسانە پاسەوانی ی گەنجینە دەکات .

٦- موشك: میسك، ئەو شتە بۆن خۆشەیە کە لە ناوکی ئاسکەوە پەیدا دەبێت .

(٨٧)

١- ئەی حەسەن ئەم کاغەزەم تەبریکی عەیش و شادی یە
پڕ لە مەعنایە ئەگەرچی بۆ موبارەك بادی یە

٢- کەیفە، بەزمە، دەنگی سازە، ناڵەیی عوودو نەیە
جەژنە ئەمڕۆ، ماچ و مووچە، مەوسیمی ئازادی یە

٣- هەر کەسیٚ لەم ڕۆژەدا بیٚ دەنگو عاجز دانیشیٚ
ئەحمەقو شێتە بەجیدی ئیشی ئەو گەوادی یە[1]

٤- نووکی تیرت بۆچی کول بوو، تیغی تیژت بۆ شکا
چی لە تۆ ڕووی دا بڵیٚ پێم بۆچ سوپەر فوولادی یە

٥- ڕەنگ سپی بوون لەرزە لەرزی دەستو ئەژنۆ پێم بڵیٚ
قاعیدەی تۆیە وە یاخود شێوەی دامادی یە[2]

٦- سا (حەسەن) ئەمشەو وەکو پیاو دەس بەشیرو تیغی تیژ
ئیستیلاکە زووبەزوو ئەو قەلعەیی شەدادی یە

٧- دوڕسمین و مووشکافی[3] تۆ ئەگەر نازانی خۆت
(ئەحمەد) ی خاڵۆت هەمیشە پیشەی ئوستادی یە

---

[1] ع: بەڕاستی کاری ئەو ناکاری یە .
[2] ئو: دامادی یە .
[3] ع: مووقڵیشان .

١- حەسەن: حەسەن فەهمی بەگی عەلی بەگی مەحموود پاشای جافە، کە خوشکەزای شاعیرەو ئەم دیڕانەش بە بۆنەی ژن هێنانی ئەوەوە نووسراوە . کاغەز: نامە، ڕەشبەڵەك (ك.ژ) . تەبریك: پیرۆزبایی . موبارەك بادی، پیرۆزبایی .
٢- مەوسیم: کات، وەرز .
٣- بەجیدی (جد): بەڕاستی .
٤- فوولاد: پۆڵا .
٥- قاعیدە: ڕێو شوێن . داماد: زاوا .
٦- ئیستیلاکە: داگیرکە . قەلعە: قەڵا .
٧- مووشکاف: موو بڕ، مووشکێن . ئوستاد: مامۆستا .

(٨٨)

١- نێرگسی شەهلا غولامی دیدەیی مەخموورتە
گوڵ وەکوو بولبول هەمیشە[١] عاشق و مەجبوورتە
٢- نۆشی دارووی لێوی تۆیە ئەی تەبیبی[٢] حاڵزان
باعیسی ژین و حەیاتی عاشقی ڕەنجوورتە
٣- ڕۆژ کەوا ڕوو زەردە[٣] سەرگەردانە هەر دێت و دەچێ[٤]
شێت و سەرگەشتەی فیراقی ڕوومەتی پڕ نوورتە
٤- بۆ خەرابی و غارەتی مەعموورەیی دڵ چاوەکەم[٥]
تیپی موژگانت[٦] بەدایم لەشکری مەنسوورتە
٥- پێ ی وتم هۆشت ببێ ئەو ڕێگە وا من پیا ئەڕۆم
تۆزی ئەو دەرمانی چاوی پڕ لەخوێنی سوورتە
٦- گەر حەقیقەت بینی عاشق لابە[٧] نەعلەینی حەیات
جێی تەجەللای حوسنی ئەو دڵدارە کێوی توورتە[٨]
٧- تۆ کەشیرینی زەمانی من کە فەرهادی غەریب
حەیفە بۆ تۆ خوسرەوی خووبان ڕەقیب شاپوورتە
٨- بۆچی عاشق شێتی تۆ وا مەیلی فیردەوست هەیە
بەزمی ئەم شەو جەننەتولئەعلایە دولبەر حوورتە
٩- گەر نیگاهێکت لەگەڵ مندا ببێ عەیبی چی یە
تۆ سولەیمانی زەمانی عاشقیشت موورتە[٩]

---

[١] ع: عەزیزم .
[٢] ع: حەکیمی .
[٣] ع: زەرد و .
[٤] ع: هەربێ و ئەچی .
[٥] ع: گیانەکەم .
[٦] ع: موژگانت .
[٧] نو: لایە .
[٨] ئەم دوو دێڕە لە (ع) دا نی یە .

١٠- مەنعی تۆ ناکەم کە بێ باکانە خوێن ڕێژی ئەکەی
موقتەزای ئەحواڵ و تەبعی سەرکەش و مەغروورتە[10]

١١- ئەم قەسیدە وەختێ هاتە خزمەتت بیخوێنەوە
عەرزوحاڵی بەندەیێکی بێ نەوای مەهجوورتە[11]

١٢- ئەی دڵە بەسیە هەتا کەی تۆ خەریکی هات و چۆی
موشکیلە[12] وەسڵی تەمەننای مەتڵەبێکی doorتە

١٣- بەسیەتی تاکەی[13] لە حەق ئەم بەندە بێ لوتفی[14] ئەکەی
(ئەحمەد) ی بێچارە تەنها عاشقی مەغدوورتە

---

[9] ئەم دوو دێڕەش لە (ع) دا نی یە .

[10] ئەم دێڕە لە (ع) دا زیادە .

[11] ع: مەجبورتە .

[12] ع: موشکیلەی .

[13] ع: تۆ ناکەی .

[14] ع: لوتفی پێ .

١- مەجبوورتە: ناچارتە .

٢- داروو: دەرمان .

٤- غارەت: هێرش . مەعموورەیی: ئاوایی . مەنسوور (منصور): سەرکەوتوو .

٦- لابە نەعلەینی حەیات: دوو کەوشی شەرمت داکەنە .

٧- لێرەدا کۆمەڵێ تەشبیهی تێدایە بە چیرۆکی شیرین و فەرهاد .

٨- فیردەوس: بەهەشت . جەنتەئولئەعلا (جنه الْعلی): بەرزترین شوێنی بەهەشتە . (نەعلەین)، ئیشارەتە بۆ ئایەتی (فاخلع نعليك إنك بالواد المقدس گوی) .

٩- سولەیمان: سولەیمانی حەکیم . موور: مێروولە .

١٠- موقتەزای ئەحواڵ: بەپێی کات و بار . تەبع: سروشت . مەغروور: لەخۆبایی .

(٨٩)

١- دڵی زارم بە دایم بەستەیی زنجیری گێسووتە

وجوودی وەك كەتانم لەت لەتی شوعلەی مەهی ڕووتە

٢- دڵم دایم كەوا زامارە ئەی شۆخی دڵ ئازارم

هەمیشە خەستەوو[١] مەجرووحی شمشێری دو ئەبرووتە

٣- وەكوو شەمع ئەر دەمێ ئەگریم و گاهێ وام لە شەوقا من

هەموو سیحرو دەسیسەی عیلمو مەكری چاوی جادووتە

٤- لە بازاڕی مەحەببەتدا[٢] من ئێستا زۆر[٣] بە سەرمایەم

ڕەقیبی سەگ سیفەت ئەلحەمدولیللا ئێستە نابووتە

٥- بچۆ بیمارخانەی عەشقی ئەو شۆخە تەماشاكە

لەلایێ ناڵەو دەنگی خۆشە، لایێ تابووتە

٦- ئەگەر سەد ساڵ جەفاكەی دولبەرا من بەندە فەرمانم

كە چونكە من ئەزانم دائیما بەدخوویی هەر خووتە

٧- نیگارم تووتی یە بۆ خۆش زوبانی و لەنجەو عیشوە

ئەما[٤] حەیفێ كە ئەو شۆخە لەگەڵ زاغی سیا[٥] جووتە

---

[١] ن . نو: خەستەی .

[٢] ن: مەحەببەت وا .

[٣] ن: زوو .

[٤] ز: بەڵام .

[٥] ز: ڕەشە .

٨- ئەگەر (ئەحمەد) بە دایم عاشقی مەجنوون سیفەت ڕووتە[٦]

مەکە مەنعی هەموو تاوانی شەوق و شوعلەیی ڕووتە

---

[٦] ز: خەمخۆرتە .

١- بەستە: بەستراو، ئالوودە . مەهی ڕووت: مانگی ڕووت .

٢- خەستە: نەخۆش . مەجرووح: بریندار .

٣- ئەر: ئەگەر . جادوو: سیحر .

٤- مەحەببەت: خۆشەویستی .

٧- زاغ: قەلەرەشکە . سیا: ڕەش .

(٩٠)

١- ئەی وەتەن جەننەتی یا ڕەوزەیی ڕیزوانی تۆ

باعیسی کەیفی دڵە باغ و گوڵستانی تۆ

٢- تۆزەکەت سوورمەیە بۆ چاو و عەبیرە خاکت

ڕاستە گەر بێت و بڵێم قیبلەیی کوردانی تۆ

٣- ئەم گوڵاڵانە کە لەم کێو و کەژە خەیمە ئەدەن

هەموو تەمسیلی ئەکەن خوێنی شەهیدانی تۆ

٤- جێگەی فەخری هەموو قەومی نەجیبی کوردی

ڕۆح و دڵ پارە و ماڵ گشتی بە قوربانی تۆ

٥- بەچکەکانت هەموو جەنگ ئاوەر و ساحێب فیکرن

هەر بژیت حەقمە بڵێم دایەیی شێرانی تۆ

٦- دەستەیەك لەو بەچە شێرانە کە وون بووبوون لێت

سەد شوکور هاتنەوە ژێر سێبەری سەیوانی تۆ

٧- لە گوڵستانی وەتەندا هەموو وەختێ (ئەحمەد)

نەغمە خوانە بۆ وەتەن بولبولی خۆشخوانی تۆ

١- ڕەوزەیی ڕیزوان: (روچه الرچوان): باخچەیەکی بەهەشتە .

٢- عەبیر: دەرمانێکی بۆن خۆشە . یا کۆمەڵی دەرمانی بۆن خۆشی تێکەڵە .

٣- تەمسیلی ئەکەن: ئەنوێنن .

٥- جەنگ ئاوەر: جەنگاوەر، ئازا لە جەنگدا . ساحێب: خاوەن .

٦- سەیوان: خێوەت، چادر، چەتر .

(٩١)

١- دڵ پەرێشانم لە حەسرەت پەرچەمی شێواوی تۆ
ڕۆژی ڕەش کردم بەجارێ زوڵفی ئاڵۆزاوی تۆ
٢- پێی وتم وریا بە خۆڵی ژێری ئەم کەوشی منە
وەك جەواهێر سورمەیە بۆ چاوی پڕخوێناوی تۆ
٣- لام یەقینە بێ سوئالو جواب بەهەشت جێگەی منە
دیارە جێی جەنناتی عەدنە ڕۆحەکەم کوژراوی تۆ
٤- ئەو دەمەی دێنو ئەپرسن لێم مەلائیك مەزهەبم
من بە خوێنی دیدە ئەینووسم لە سینەم ناوی تۆ
٥- هەوری بەهمەن وا دیارە[1] شیوەنو نەعرەی منە
گرمەگرمو هاتنی بارانەکەی تاوتاوی تۆ
٦- سەروی باڵات چەندە مەوزوونە لە باخچەی حوسندا
پێوە پێچراوە سەراپا زوڵفی وەك لاولاوی تۆ
٧- شەمعی ڕووت دەرخە فیداتم، (ئەحمەد)ی بێچارەیە
وەك پەپوولەی بێ نەوایە شێتو دڵ سووتاوی تۆ

---

[1] ع، نو: مەشقی شێوان .

٣- لام یەقینە . سوئال: پرسیار . جەواب: وەڵام، پاسوخ .
٤- مەلائیك: فریشتەکان .
٥- هەوری بەهمەن: هەورێ کە بەفر دێنێ .
٦-مەوزوونە: ڕێكو پێکە .
٧- بێ نەوایە: بێ دەنگە .

(٩٢)

١- ئەی دڵە بەسیە تەپوکۆ چیتە ئارامت ببێ

تێپەڕی ئەو وەختە ئیتر دولبەرا ڕامت ببێ

٢- سەرسەری و ئەوباش و بەدئەتواری وەك تۆ چۆن ئەبێ

ببیە پیاوێکی زەریف و شوهرەت و نامت ببێ

٣- بولبولی دڵ تا بەکەی ناڵەو فوغانی بێ سەمەر

زۆر مەحاڵ و موشکیلە شۆخی گوڵ ئەندامت ببێ

٤- چەرخی بەدبەختی وەهای هێناوە قەت مومکین نی یە

دولبەرو ساقی و شەراب و موتریب و جامت ببێ

٥- چونکە عاشق تۆ شەهیدی تیغی ئەبرۆی دولبەری

حەیفە گەر ترست لەڕۆژی مەحشەری شامت ببێ

٦- چەندە خۆشە مورغی دڵ بۆ دانەیی خاڵت بچێ

تا ئەبەد مەحبووسی بەندی حەڵقەیی دامت ببێ

٧- بەختەکەی تۆ نووستووە زەحمەت مەکێشە (ئەحمەدا)

بەختەکەی ئیمکانە لە دنیادا دەمێ کامت ببێ

١- تەپۆکۆ-دڵەکوتێ، فرەفڕی دڵ .

٢- ئەوباش (کۆی: وەیش،وبش)ە: بەدئەتوار: بەدڕەفتار . زەریف: ڕێك و پێك . شوهرەت: ناوبانگ . نام: ناو .

٣- بێ سەمەر: بێ بەر .

٤- موتریب: گۆرانی بێژ، گۆیندە .

٥- وتراوە کە دەشتی شام جێگەی ڕۆژی مەحشەرە .

٦- مورغ: باڵندە، مەل . دانە: دانەوێڵە . دام: داو .

٧- غەیری ئیمکانە: لە تواناد‌ا نی یە، ناگونجێ .

(٩٣)

١- هەدەف مەعلووم نی یە دڵ ویڵ‌و سەرگەردانە بۆ یاریْ
خوایا سا نەسیبی کەی پەری ڕوویْکی عەییاریْ
٢- ئەزانی بۆچی کەچ خوڵقم لە عالەم هەر گوریْزانم
ئەمە بەینیْکە وا لیْم گوم بووە شۆخیْکی غەدداریْ
٣- بەهاران دایما هەر سوجدە بۆ[55] نیْرگس ئەبەم وەك شیْت
کە چونکە پیْوەیەتی شیْوەیی چاویْکی بیماریْ
٤- زوبانی حاڵی بولبول هەر ئەڵیْ ئەی گوڵ فیدای تۆ بم
ئەگەر مومکین نی یە وەسڵت بە دیاری بمدەریْ خاریْ
٥- ئەگەر یادی سەری زوڵفت لەبیرم دەربچیْ جانا
لە سەحرای عەشقی تۆدا بمگەزیْ یا ڕەببی ڕەشماریْ
٦- حەیات لام پەشمە، مردن شادی‌و کەیفە لەلام ئەمڕۆ
خوا بیکا ئەگەر بیْت بۆ مەزارم یارەکەم جاریْ
٧- نەما ئیمان‌و دینی قیبلەگاهی کەچ بووە (ئەحمەد)[56]
لە تاقی ئەبرووانی دولبەریْکی شۆخ‌و نازاریْ[57]

---

[٥٥] ئو: بەر .
[٥٦] ئو: نج: کەچ بووە (ئەحمەد) لەبەر دووری .
[٥٧] ئو: نازداری .

١- هەدەف: ئامانج .
٢- گوریْزان: ڕاکردوو، هەڵاتوو .

(٩٤)

١- لەگەڵ دڵ شەرتی من وایە هەتا ڕۆژێ حەیاتم بێ
بەشی ئەو دەردو غەم بێت‌و منیش ماتەم خەڵاتم بێ
٢- بە تەختی قەیسەرو کەیخەسرەوی نادەم گەر دولبەر
قبووڵم کا بە بەندەی خۆی لەجێی مووچەو بەراتم بێ
٣- ئەگەر ماچی دەمی ڕۆژێ خوا بیکا بەقیسمەت بێ
بە زەهرم بێ[1] ئەگەر من ئارەزووی نوقڵ‌و نەباتم بێ
٤- وتم ئەی بت لەلام پەشمن هەموو ئایین‌و دینێ من
بە یادت ڕەنگە مەیلی پەیڕەوی عوززاوو لاتم بێ

---

[1] ن: بن .

١- شەرت: مەرج .
٢- بەرات: بەخشش .
٣- بەقیسمەت بێ: بە نەسیب بێ، بێ بە بەشم . زەهر: ژەهر .
٤- عووززاو لات: دوو بتن لە کاتی بت پەرستیدا لە کەعبەدا بوون .

(٩٥)

١- دەمێکە یار کە ناپرسێ لە حاڵی عاشقی زاری
لەبیری چۆتەوە چەن وەختە[1] وا عەبدی وەفاداری
٢- لەلام وابوو کە یارێکی وەفادارو[2] وەفاجۆیە
بە سەهوا چووم‌و نەمزانی وەهایە ڕەسم‌و ئەتواری
٣- ئەگەرچی بێ وەفا و مەیلە، بەڵام ڕۆح‌و دڵم سەد جار
بە قوربانی نیگاهی دیدەو لێوی شەکەرباری
٤- ئیتر بۆ چیمە من ئیمان‌و دین‌و مەزهەب‌و ئایین
ئەگەر دەستم کەوێ حەڵقەی چلیپای[3] زوڵفی زونناری
٥- لەلام بێ قەدرە من بۆنی وەنەوشەو یاسەمین ئەمڕۆ
کە دێتە بەر خەیاڵم پەرچەمی وەك موشکی تاتاری
٦- نیشانەی خوێنی ئاڵی عاشقی کوژراوی ئەو یارەن[4]
سەری پەنجەی حەنایی‌و لیباسی سووری[5] گوڵناری
٧- وتی(ئەحمەد) لە عەشقا ئێستە وا مەشهوورە ئوستادی
تەماشا کە چلۆن بردم دڵی زارت بە عەییاری

---

[1] ئو: چەند وەقتە .
[2] ئو: وەفاداری .
[3] ئو: ز: چلیپی .
[4] گ: یاری من .
[5] ز: بەرگی .

١- عەبد: بەندە، کۆیلە .
٢- وەفاجۆ: بەوەفا . بەسەهواچووم: هەڵەم کرد . ڕەسم‌و ئەتواری: ڕەفتارو ڕێوشوێنی .
٣- چلیپا: خاچ، سەلیب، ئەو دارەیە کە حەزرەتی عیسای پێدا کرا، یا پێیدا داکوترا بە کینایە بۆ زوڵفی دولبەر بەکاردێت .

(٩٦)

١- سەبا عەرزی خلووسیو بەندەگیمو هەم دوعاخوانی

ببە بۆ خزمەتی شاهی موحیتی گشت سولەیمانی

٢- بلّیٚ قوربانی تۆ بم ئەی سەلاحەدینی ئەییوبی

بە زۆری پەنجە وەك حەیدەر، بە سیما یوسفی سانی

٣- لە دەست کافر نەجاتمان بوو، بیحەمدیللاهی وەلمێنە[1]

لە سایەی دەستو تیغو هیممەتی تۆ شێری یەزدانی

٤- خوداوەندا بە لوتفی خۆت لە چاوی بەد بەدووری کە

بە جاهی سەییدی مورسەل، بە ڕۆحی شاهی گەیلانی

٥- لە پاش ئەم ئیحتیراماتە، بلّیٚ بەو شاهی دەورانە

چ جورمێکی هەیە (ئەحمەد)، کە کردووتە بە زیندانی

٦- ئەگەر شایەد لە خزمەتتا خراپەی ئەو بووە سابیت

بە لوتفی خۆت عەفووی کە چونکە هەر خۆت ساحێب ئیحسانی

٧- کە جورمێکی[2] نی یە تاکەی، لە حەپسا دانیشیٚ قوربان

لە تەنهایی لە فیکری[3] چۆتەوە ئادابی ئینسانی

٨- ئەگەر داوای کەفیلی لیٚ ئەفەرمووی حازرە، یاخود

مولّك[4] تەئمین ئەکا سەد جار، بە ئایینو بە ئیمانی

---

[1] بحمد الله والمنة .

[2] گ: کە جورمیشی .

[3] گ: لەبیری .

[4] ئو: مەلیك .

١- خلووس: ئیخلاس، دلّسۆزی .

٢- حەیدەر: ئیمامی عەلی . یوسف: یوسفی کەنعان .

٥- جورم: گوناه .

٧- ئادابی ئینسانی: ڕەفتاری مرۆڤانە .

١٢- نیسیان: لەبیرچوونەوە .

٩- هەتا مردن، وەکو بەندە، لە خزمەت شاهی کوردستان

حەیاتی خۆی فیدا کا بۆ هەموو ئەمرێک و فەرمانی

١٠- من ئەم حەپسەم لەلا فەخرە، بەشەرتێ سەروەری کوردان

لە حەق ئەم بەندەیەی خۆیە، بمێنێ لوتفی جارانی

١١- بە زاتی پاکی بێ هەمتا، بەنووری ئەحمەدی مورسەل

جەنابت سوێند ئەدەم قوربان، بە گشت ئایاتی قورئانی

١٢- بە لوتف و مەرحەمەت ئەم بەندەیەی خۆتە عەفو فەرموو

ئەتۆ سەرفی نەزەر فەرموو، لە جورم و سەهوو نیسیانی

١٣- لە لوتفی تۆ زیاتر هیچ پەناهێکی نی یە (موختار)

بەکاری هیچ نەهاتن دۆستەکانی، خزم و خوێشانی

(٩٧)

١- ئیزنی دام دولبەر کە بچمە زیارەتی[١] دەرگانەکەی
شەمعی ڕەخشان وا قبووڵی کرد شوکور پەروانەکەی

٢- ئاسمان حەقیە[٢] بەخیل بێتو فڕێ دا مانگ و خۆر
لەو دەمەی یار خۆی نواندو هاتە ناو هەیوانەکەی

٣- یار دەریخست[٣] ڕوومەتی خۆی، کۆمەڵی عاشق ئیتر[٤]
لازمە ئێوە بزانن کەعبەیە سەربانەکەی

٤- حەقیەتی ئەو شۆخە ئیمزا دابنێ: جەللادی دڵ
ئەی دڵ و گیانم فیدایی توڕەو[٥] عینوانەکەی

٥- وەختی وەسڵە گەه بە توندی، گەه بە خەندەو پێکەنین
دڵ ئەلاوێنێ چ خۆشە خەندەو گریانەکەی

٦- یار ئەگەر بێت و بڵێ زوححاکی تازەم[٦] حەقیەتی[٧]
شاهیدن بۆ موودەعای[٨] دوو ئەژدەهای سەرشانەکەی

٧- مژدەیە مەجنوون کە لەیلا هاتووە بۆ تەجروبەت
تابزانێ چۆنە حاڵی عاشق و دێوانەکەی

٨- جەژنە لای عاشق کە مەعشووقەی بە نازو پێکەنین
دێتە سەیری تا بزانێ، چۆنە قوڕ پێوانەکەی

---

[١] ز: چاك ئەزانێ دولبەرم هاتوومەبەر .

[٢] ز: حەیفە .

[٣] ز: لەسفتی .

[٤] ز: ئەسیر .

[٥] طرة .

[٦] ن: تازیم .

[٧] ن: لایقە .

[٨] ن: بۆ ئەو .

٩- موو لە پەنجەم بێتەدەر[٩] گەر دەست ببەم بۆ پیاڵە من
گەر ببێ دەستم کەوێ دوو مەمکی وەك فنجانەکەی
١٠- خوێنی چاوی کوردەکانە بۆ وەتەن شیوەن ئەکەن
بۆیە وا لێڵاوو سوورن تانجەرۆو سیروانەکەی
١١- وەعدەیی دابو کە دڵ خۆش کا سەراسەر قەومی کورد
حەیفی کرد[١٠] وا زوو شکاندی وەعدەو پەیمانەکەی
١٢- مەزهەبو دینی لە قەبرا لێی بپرسن وا[١١] ئەڵێت
خاکی کوردستانە (ئەحمەد) مەزهەبو ئیمانەکەی

---

[٩] ئو: دەربچێ .
[١٠] ن: حەیفە کورد .
[١١] ئو: چل .

(٩٨)

١- ئەبێ ئێستە خەریکی بادەنۆشین بم لەبەر شادی
که یار ئەتوانێ بێتە کولبەیی عاشق بە ئازادی
٢- دڵم سەد پارە بێ یارەبی گەر بێتو لەبیرم چێ
لە مردندا فەرامۆش کەم شەهادەت گەر نەکەم یادی
٣- بەنووکی تێشەیی ناخون لەسەر سینەم بە یادی تۆ
ئەکێشم نەقشی[١] شیرین حەیفە گوم بێ نەقشی فەرهادی
٤- چ فیرعەونێکە دولبەر بۆ جەفا نەمروودە شاگردی
لە کوێ فێر بوو خووایا[٢] عیلمی سیحرو مەکری شەددادی
٥- مەکەن باوەڕ ڕەفیقان گەر ڕەقیب لوتفی لە حەقتان[٣] بێ
چلۆن چاکەی لە دەست دێ شەخسی پیس و سوفلەو[٤] عادی
٦- وتی(ئەحمەد) ئەگەرچی پیری تۆ هێشتا کو شاگردی
تەماشاکە چلۆن بردم دڵی زارت بە ئوستادی

---

[١] ز: نەخشی .
[٢] نو . ز: خودایا .
[٣] گ: لەگەڵتان .
[٤] گ: سپڵەو

١- بادەنۆشین: مەی خۆری . کولبە: خانە، خانووی بچووك، دووکان، خانوی دێهاتی .
٢- سەد پارە: سەدپارچە، سەد پەڕ .
٣- تیشە: تەشوێ .
٤- فیرعەون: ستەمگەر، بەفیز، لەقەبی پادشایانی کۆنی میسرە . نەمروود: پاشایەکی بابل بوو، ئیدیعای خوایەتی کرد، ئیبراهیمی فڕێ دایە ناو ئاگرەوە . شەدداد: یەکێکە لە پاشایانی عەرەبی عاد . ئەڵێن شاری ئیرەم ئەو دروستی کردووە .
٥- سوفلە: نەوی، دوون . ڕەنگە (سپلە)ش کە لەهەندێ نوسخەدا هاتووەو بەمانای بێ وەفا بەکاردێ هەر لەو مانایەوە هاتبێ، ناکەس، پەست سروشت .

(٩٩)

١- چەرخی بەد، تاکەی لەبەر من فیتنەو غەوغا ئەکا ئەکەی
بۆ لەبەر من هەردەمیٚ دەرگاهی میحنەت وا ئەکەی
٢- ئەختەری ئینسانی ئەحمەق شەو لە شەو ڕووناك ئەکەی
ڕۆژی بەختی عاقلاٚن تاریك‌و هەم ئاوا ئەکەی
٣- پیٚم بلٚیٚ تۆ بۆچ ملی کەر پڕ لە تەوقی زەڕ ئەکەی
عاقلٚی بیٚچارە بۆچی دایما ڕیسوا ئەکەی
٤- سەیری بەختی نەحسی من کە هەر گویٚزرانی لە من
دولبەرا تۆ بۆچی مەشقی ئاهووی سەحرا ئەکەی
٥- دولبەرم فەرمووی ئەگەر دەستت بگاتە باخەلٚم
تۆ بە تەحقیق هەروەکو مووسا یەدت بەیزا ئەکەی
٦- خۆ ئەگەر ئیمڕۆ منی بیٚچارە قەیسی عامیریم
تۆش بە قوربان ئیٚستە ئوستادی هەزار لەیلا ئەکەی
٧- تۆ بە خەندەو لیٚوی خۆت مردوو لە گۆڕ زیندوو ئەکەی
دەك بە قوربانی دەمت بم موعجیزەی عیسا ئەکەی
٨- پیٚ ی وتم عاشق حەقیقەت شیٚتی چونکە ئیٚستەکە
بادەیی چاوم ببیٚ مەیلی مەی‌و سەهبا ئەکەی
٩- قامەتی من حازرە، باسی قەدی شمشالٚ ئەکەی
گەردنم مینایە تۆ بۆ ئارەزووی مینا ئەکەی
١٠- خۆزگە ئەمزانی هەتاکەی تۆ بە ئیفسادی ڕەقیب
(ئەحمەد) ی بیٚچارە خۆت شیٚت‌و هەم شەیدا ئەکەی

(١٠٠)

١- پەشۆکا دڵ کە دی زوڵفی پەشێوی کەوتە سەر شانی
یەخەی خۆی دادڕی گوڵ هەر کە دی چاکی گریبانی

٢- شوکور وا جەژنی قوربانە لەسەر فەرموودەی دولبەر
وەکو مەڕ بۆ بەلاّ گەردانی ئەو ئەمکەن بە قوربانی

٣- دڵی سووتاوە وەك من خاڵی لەعلی لێوی ڕەنگینی
بەڵێ بەختی ڕەشە وەك من سەری زوڵفی پەرێشانی

٤- گەلاّڕێزانی کرد گوڵ هەر کە دەرکەوت ڕووی ڕەنگینی
لەبەر بالاّی ئەوا کەوتۆتە سوجدە ڕووی بوستانی

٥- ئەمە چەند وەختە مەستو سەرخۆشم بێ نەشئەیی بادە
لە ڕۆژێکۆ کە دیومە دیدەیی مەخمووری فەتتانی

٦- ڕەفیق هیچ غەم مەخۆ، خۆش ڕابوێرە، فرسەتە ئێستە
بزانە تۆ لە دنیادا لە بۆ چەن ڕۆژێ میوانی

٧- لە زیندانا هەتا ڕۆژی قیامەت دائەنیشت عاجز
ئەگەر ڕووی تۆی ئەدی بۆ یەك دەقیقە شۆخی کەنعانی

٨- دڵو دینت فڕاندم، ڕۆحی شیرینیش ئەبەی جانا
لە بەختی (ئەحمەد) چەن ڕۆژە زۆر مایل بە تالاّنی

١- گریبان: گرێوان، یەخەی کراس .

٢- نەشئە: شەوق، گەشە، زەوق .

٧- شۆخی کەنعانی: یوسفی کەنعانی .

(١٠١)

١ – دڵی خوێناوی بولبول بۆ لەبی وەك لەعلی ڕۆمانی
لە باڵایی ئەوا پەستە قەدی سەروی گوڵستانی[1]

٢ – بەئیمای چاوی حاڵی کردم ئەیفەرموو مەگەر بمری
تەنەزول کەم کە بێمە سەر مەزاری تو بەمیوانی

٣ – قەزا ئەم فرستەی دام چووومە بەردەرگانەکەی ئەمڕۆ
سەروژێری[2] زوبانی هەر جنیوٚ و بوو بۆ ڕەقیبانی

٤ – بە ویش حەتتا بەخیلیم برد کە جنێوی دا بە ئەغیاری
نەسیی من بوو ئەو جوێنە تا خوم کەم بەقوربانی

٥ – وتم حاڵت چلۆنە هام جەلیست کیٚ یە ئەو فەرمووی
دیارە هەر دڕك هاودەمیە گوڵ، بۆچ شێتی، نازانی؟

٦– گەدایی و سواڵکەری بەرماڵەکەی، دەستم کەویٚ ڕۆژیٚ
خوا نەیکا کە من بیدەم بە تەخت و تاجی سوڵتانی

٧– دڵی سەودا زەدەی (ئەحمەد) گرفتاری کەسێکە وا
کە دی وا حەڵقە زوڵفەکانی کەوتە سەرشانی

---

[1] نو: بۆستانی .

[2] ن: سەرەوژێری .

١– لەعلی ڕومانی: لەعل، لال، بەردێکی بەنرخی سوورە وەك یاقووت وایە، لێرەدا لەعلی هەنار ڕەنگ کراوە بە وێنەی لێو .

٢– ئیما: ئیشارەت . مەزار: گۆڕ .

٥– هاوجەلیس: هاودەم .

(١٠٢)

١- كە من گوڵزاری ڕووی تۆم بێ لە سەیری گوڵستانم چی

قەدو باڵای تۆ خۆش بێ لە سەروی بۆستانم چی

کە عیشقی تۆ لەسەرمایە لە تانەی واعیزانم چی

موقەدەر گەر نەبێ ئاخر لە میهری مەهرۆخانم چی

لە ناڵە ناڵی نیوەی شەو لە ئاهی بەربەیانم چی

٢- دڵم دایم لە عیشقی تۆ نیگارا مەستو حەیرانە

هەمیشە کاری شینو ناڵەو ئەفغانو گریانە

مەدالیاو مەنسەبی ئەو ماچەکەی سەرکوڵمی جانانە

نیشانەی ئیفتیخاری من لە سینەم داغی هیجرانە

بڕۆ ئەی ناسیحی موشفیق لە ڕوتبەو یا نیشانم چی

٣- ئەوا دێوانە بووم قوربان لە عەشقی چاوی غەددارت

شەکەر ئەرزان ئەکا ئیمڕۆ نیگار لێوی شەکەربارت

لە باخی نێرگسی شەهلا نی یە وەك چاوی خوممارت

غەرەز وابوو موقابیل کەم لەگەڵ گوڵ ڕەنگی ڕوخسارت

وەگەر نەبێ قەدی سەروت لە سەروی گوڵستانم چی

٤- توخوا قوربان عەفوو کە با کە من سەد جار گوناهم بێ

خوا هەڵناگرێ تاکەی هەمیشە ئۆفو ئاهم بێ

ئیتر شەرتێکە خاکی ژێری پێی تۆ من کولاهم بێ

کە من میحرابی ئەبرۆی تۆ مەقامی سوجدەگاهم بێ

ئیتر وەك زاهیدی خودبین لە مەوعیدی جینانم چی

٥- دڵم سۆراخ سۆراخە قەسەم بەو چاوەکەی کاڵت
هیلاکو مەحوو بێهۆشم لە عیشقی ڕوومەتی ئاڵت
دە لوتفێ کە لەگەڵ مندا فیدای ئەو دانەیی خاڵت
شەوم وەک ڕۆژی ڕووناکە لە شوعلەی ڕوومەتی ئاڵت
بەڵێ یەکبارە با ون بێ لە ماهی ئاسمانم چی
٦- مەحاڵە لەم دڵەم دەرچێ بەسەد دەردو ئەلەم میهرت
ئەگەر یەک زەڕە تۆ جانا لەگەڵ مندا نەبێ میهرت
غولامو بەندەتم مەربووتە ڕۆحی من لەگەڵ میهرت
بە نەیرەگی فەلەک جانا لە دڵما دەرنەچوو میهرت
کە من یەک ڕەنگو یەک نەوعم لە تەبدیلی زەمانم چی
٧- هەموو عومرم بەسەرداچوو دەمێ ماچم نەکرد کوڵمت
دوو زوڵفت هەروەکو پەرژینی گوڵباخی سەری کوڵمت
گەلێ بێ تاقاتە (ئەحمەد) لە بۆ ماچی سەری کوڵمت
بە من قەت نادرێ تەفسیری ئایاتی سەری کوڵمت
گرانە (تاهیرا) بۆ من لە تەعریفو بەیانم چی

١- بۆستان: باخ . تانه: تانووت، تەعنه .

٢- ناسیح (ناصح): ئامۆژگاری کەر . موشقیق: بە بەزەیی .

٤- کولاه: کلاو . خودبین: خۆبین، خۆویست .

٥- سۆراخ: کونی بچکۆله . پرسیارکردن: لێ پرسین .

٦- ئەلەم: ئازار . مەربووته: بەستراوه، وابەستەیه . نەیرەنگ: فریو، فێڵ، ئەفسوون . تەبدیل: گۆڕین .

٧- تەفسیری ئایات: لێکدانەوەی ئایەت .

تێبینی: وا دیاره ئەم تەخمیسەی بۆ لاسایی تایەربەگی برای لە سەرەتای شاعیرێتیدا ڕێک خستووەو دیمەنی سەرەتا بە هەندێ دێڕیەوە دیاره .

(١٠٣)

١- چی یە ئەی گوڵ کە ئێستە ڕەنگت سوورە

چ وەقتی شادیو عەیشو سرروورە

٢- پەڕەت بۆ ئاڵو ڕەنگینن بەهاران

دوڕ ئەفشانن[2] لە قەترەی ئاوی باران

٣- مەگەر حیست نی یە تاکو بزانی

لە خاکی کێ ڕوواوی بۆیە جوانی

٤- ئەتۆ نازانی بۆچی ئاڵو سووری

لە بەزما مایەی کەیفو سرووری

٥- ئەگەر ببوایە لای تۆ عەقڵو فامی

دەماغو مێشكو حیسسی تەمامی

٦- لەجێی سووری بە ڕووزەردی ئەهاتی

گەڵاڕێزت[3] ئەکرد ئێستا کەماتی

٧- سەرت وەقتێ کە دەرهێنابوو ئەبوا

بە ڕەشپۆشی بهاتیتایە دنیا

٨- ئەترسم چونکە تۆ بێ حیسسە گۆشت

وەکو ئینسان نی یە ئەفکارو هۆشت

٩- نەبی حاڵی لە مەعرووزاتی بەندە

هەتا شەرمندە بی تۆ سەرفگەندە

---

١ لە دەستخەتەکەی خۆیدا ئەم پارچەیەی ناوناوە (ڕجا بۆ بولبول لەلای گوڵ) .

[2] ز: ئەفشانە .

[3] ز: گەڵاڕێزت .

١٠- ئەما[٤] هەروەختێ هەنگێ یاخو مێشێ
ئەبینم من بەسەر تۆوە ئەنیشێ
١١- هەڵئەبزڕکێ بەجارێ ڕەنگی ئاڵت
پەشێوی دێ بەسەرتا وەزعو حاڵت
١٢- کەوابوو دیارە ئەی گوڵ تۆ ئەفامی
ئەزانیو ساحێبی عەقڵی تەمامی
١٣- ئەگەر بێتو بکەم عەرزت ئەزانی
کە تۆ بۆچ وا تەڕو تازەو جوانی
١٤- کەوابوو ئێستە ئەی گوڵ تۆ بزانە
سەوز بونت لە خاکی دولبەرانە
١٥- لەسەر خاکی بتێ ڕیشەت ڕوواوە
بە جەرگی عاشقانا داخی ناوە
١٦- وەیا سەوزی لەسەر خاکی حەزینێ
کە کوژراوە بە تیری نازەنینێ

---

[٤] ز: بەلاّم .

١- سروور: شادی، کەیف خۆشی .

٢- دوڕ ئەفشان: دوڕ بلاّوکەرەوە . قەترە: تنۆك .

٨- گۆش: گوێ .

٩- مەعرووزات: ئەو شتانەی عەرز دەکرێن، دەوترێن . شەرمندە: شەرمن، سەرفگەندە: سەرکز .

١٢- تەمام: تەواو .

١٥- ڕیشە: ڕەگ .

٢٤- مەجبوور: ناچار .

٢٦- ئەنین: ناڵە، هاوار .

٢٧- ڕوباب: ڕەبابە (ئامێری مۆسیقایە) .

٢٨- حەد: ڕادە، سنوور .

٢٩- خسووسەن: بەتایبەتی .

١٧- لەسەر قەبری شەهیدێ یا ڕوواوی
بە خوێنی جەرگی ئەو تۆ ئاودراوی
١٨- کە دایناوە حەیاتی خۆی بە مەردی
لە پێناوی وڵاتی قەومی کوردی
١٩- لە لق بۆیە کە تۆ سەر دەرئەهێنی
بە چڵ سەوزی بە ڕەنگت میسلی خوێنی
٢٠- بەڵام مادام کە مەحویی ئەو کەسانە
کە ئەمڕۆ مایەی جیلوەی گوڵانە
٢١- لەبۆ تۆ بۆتە مایەی عەیش و خۆشی
بە سەربەرزی کە بەرگی سوور ئەپۆشی
٢٢- ئەگەر ببوایە تۆ عەقڵت لەسەردا
ئەبوو بیکەی جلی ماتەم بە بەردا
٢٣- وە یاخود تۆ بە یادی ڕۆحی یاران
ئەبوو بولبول بلاوێنی بەهاران
٢٤- کە ئەو تەیرە ئەوەند مەجبووری تۆیە
شەوو ڕۆژ بۆ ویساڵت ڕەنجەڕۆیە
٢٥- کەچی ناپرسی تۆ ئەسڵەن لە حاڵی
دەمێ ناکەی بەدڵ مەیلی ویساڵی
٢٦- بەڵێ عاشق کە ناڵەی وا حەزینە
هەموو سەرمایەی ئاەو ئەنینە
٢٧- لەلای مەعشووقە وەك دەنگی ڕوبابە
ئەگەرچی عاشقی جەرگی کەبابە
٢٨- وەلێ مەعلوومە جەورو زوڵمی دڵدار
ئەبێ حەددێکی بێ بۆ عاشقی زار
٢٩- خسووسەن تۆ کە خوڵقاوی لە خاکی

گەلێکی سێ کەسی سەربەرزو پاکی

٣٠- ئەشوبهێی تۆ بەیەك لەو سیانە ئەی گوڵ

کە کون کون بوو بە غەمزەی سینەو دڵ

٣١- وەکو ئەو دوانەکەی تریانە بولبول

دڵی مەشکێنە توخوا حەیفە ئەی گوڵ

٣٢- لە دەرحەق بولبولی بێچارەو زار

ئەوەند مەغروور مەبە نیشان مەدە خار

(١٠٤)

مژده لەوە زەریفترو چاتر لە کویْ ئەبیْ
یار پیێت بڵیْ مەرامی دڵت جیْ بەجیْ ئەبیْ
ماچی دەمت ئەگەر بە نەسیبی بکا خودا
عومرم کە تیێپەڕیوە دیسان سەرلەنویْ ئەبیْ

(١٠٥)

گوڵی خوێنین

(١)

لەو دەما ئێمە کە خوێنمان ئەڕشت
ڕۆژیش بەهاری هێنا بووە وجوود
لەو جێگا شەڕەی یەکترمان ئەکوشت
گوڵان سەوز ئەبون ئەیانکرد سعوود

(٢)

هەرچەند لاشەکان وەك پەینی بەسام
کەوتبوون لەژێر لقی گوڵاندا
کەچی گوڵانی بێ هۆش و نەفام
تەڕو تازە بوون لەسەر چڵاندا

(٣)

زەوی ئەوەندە خوێنی خواردبێ
بۆچی وەنەوشە ڕەنگی هەر شین بێ
خوێناوی لاوان دەشتی پۆشیبێ
هێشتاکو بێبوون سپی جەبین بێ

(٤)

بەخوێنی ئینسان گوڵ ئاو درابێ
ئەبوا ڕەنگ و بۆی ئەوان بسێنێ
ئێستا کە پۆل پۆل خەیمەیان داوە
بۆچ بێ پەڵەی خوێن سەر دەرئەهێنێ

(٥)

دێراوی گوڵان چۆن ڕووزەرد نابن
خوێنە خوێکانیان بەسەردا ئەڕوا
بۆچی ئاو تووشی داخ و دەرد نابن
بۆ ولاّتیان عەیبە سەرتاپا
(٦)
ئەبینن غەیرە ئەچنێ گوڵ خونچە
کەچی هیچ کامیان گرژ ناکەن ڕوویان
غالبیەتی بێ و بکات لەنجە
بۆ پێکەنین ناکەونە خەزان
(٧)
یەکێکیان جارێ ناڵی بە (هەنگێ)
یا بەو (پەپوولە) ی هەڵیانئەسێنێ
ئێستا نەم ماوە من بۆن و ڕەنگێ
ئیمڕۆ دڵتەنگم بیخە سبحەینێ
(٨)
لەم دەشتە شوومەی پڕ خەوف و خەتەر
کە لاشەی قەومی ئێمەی تێدایە
بۆ شەرمی حزوور شەعشەعەی زەفەر
کەم ناکەنەوە تاقە گەلاّیە
(٩)
ماتەمی ئێمە ڕەنگ و بۆی پێدان
کەچی قەت ناکەن ئیزهاری کەدەر
چونکی بێ حیسسن ئەسنافی گوڵان
لە حاڵی کۆندان دایم تازە و تەڕ

(١٠)

له داخا گەڵای خۆ بپێچنەوە
نەفامن چونکی هێشتا نازانن
بۆ ناو کەوای سەوز خۆبکێشنەوە
ئەی گوڵان ئێوە بێوەی لاوانن

(١١)

موقابیلی ئەم دەردو بەڵایە
ئازاد ئەپشکوون گوڵانی وەتەن
چەند بێ ویجدانن ئێوە ئەبوایە
بۆ مردووەکانمان هەر بکەن شیوەن

---

[1] ئەم پارچەیە لەڕۆژنامەی (ژیان)دا لە ژمارە ٢٤٧ی حوزەیرانی ١٩٣٠ دا بڵاوکراوەتەوە . ڕۆژنامەکە بەناوی (شیعرێکی تری ئەحمەد موختاربەگی جاف) .. ەوە پێشکەشی کردووەو نووسیویەتی: (نەزمی ئەو تەرجومەی پارچەی مەنزوومی (سولی پرودوم)ە کە لە تەرەف مەحموود جەودەت ئەفەندی یەوە لە ژمارە ٢٤٣ی ژیاندا نووسراوە . شاعیر خۆی لە کۆتایی شیعرەکاندا نووسیویە: (کاکە مەحموود: وا ئەبێ) . ئیمزاکەی خۆشی بەم چەشنە نووسیوە (لە هەڵەبجەوە جاف ئەحمەد موختار) .
بۆ تۆمارکردنی شیعرەکانی پشتمان هەر بە ڕۆژنامەکە بەست .

١- هێنابووە وجوود: هێنابووە کایە، دروستکردبوو . سعوود (صعود): بەرز بوونەوە .
٣- بێبوون: گوڵە بێبۆن، بەیبوونە . جەبین: ناوچەوان، تەوێڵ، نەنی، هەنیە .
٤- خەیمەیان داوە: خێوەتیان هەڵداوە ؛ چادر یان دەواریان هەڵداوە .
٦- غالبیەتی بێ: سەرکەوتوو بێ . خەزان: پایز .
٨- خەوف: ترس . خەتەر: مەترسی . شەعشەعە: درەوشانەوە . زەفەر: سەرکەوتن .
٩- ئیزهالا (إظهار): دەرخستن، (واتە ناڕەحەتی دەرنابڕن) .
حیس: هیس . ئەسناف: چەشن، جۆر، سنفەکان .
١١- موقابیل: بەرامبەر . وەتەن: نیشتمان .

(١٠٦)

١- شازادەی دەوران ئەحمەد موختارەن

پەی ڕۆژی دەعوا ئەسفەندیارەن

٢- هەر پەی ویش خاسەن جە ڕۆژ هەیجا

چەنی دوشمنان بکەرۆ هەیجا

٣- شۆخەن، لیندەنەن، لارەکلاوەن

جە دووری یارش، جەرگ کەواوەن

٤- دایم نە خەیاڵ، حاڵی کوردانەن

بۆیە ئاراگێل خاکی ئێرانەن

٥- ئومێدش ئێدەن وەلوولەی تفەنگ

ئیستیقلالمان بگیرۆ وە چەنگ

٦- مستەفا شێرەن غەفار نەهەنگەن

حەسەن‌و مەجید وێنەی پڵنگەن

٧- مستەفا مەشهوور بە مچە شازە

قاتیلی ڕۆح‌و گیانی سەروازە

٨- لایق بە خاڵەن تفەنگی لاشان

بۆ فەتاح حازر پێنج تیری ئەڵمان

٩- بۆ باقی خاسە لە قوڵ‌و سەنگەر

وێنەی شێری نەڕ بگێرۆ لەنگەر

١٠- میرزا میرزا گەل، شێری ژیانەن

حەمەو حەمەمین مەردی مەیدانەن

١١- لەتیف‌و ڕەحیم ساڵح‌و کوردە

بە مەردی گرەو جە ڕۆستەم بەردە

١٢- شێخەو کامیر ئازاو زرنگەن

هەمیشە حازر؛ مایل وە جەنگەن

١٣- بەوری بەیانەن فەتاح چناری
دوشمنش دایم مەکەرۆ زاری
١٤- مەعلووم کەڵەمێرد، شێری ژیانە
خۆ حەمە ساڵح مەردی مەیدانە
١٥- عەبدولکەریمیش خزمەتگوزارە
چاکەی ئەو لە لام زۆر بێ شومارە

١- پەی: بۆ . دەعوا:جەنگ . ئەسفەندیار: ناوی قارەمانێکە .

٢- پەی وێش: بۆ ئەو . هەیجا: جەنگ . هەی جا: لەهەموو جێ یە .

٣- کەواو: کەباب .

٤- ئاراگێل: ئاوارە، عەودالّ .

١٣- بەور: بەبر (دڕندەیەکە) .

- بڕوانە پێشەکی یەکەو پەراوێزێك دەربارەی پەیمانی ١٩٣٠ .

تێبینی: ئەم شیعرانە بەلای منەوە ئەحمەد موختار نەینوسیووە . بەڵکو لە گوێ سیروان بەدەم قسەوە جەنگاوەرەکانی نووسیوویانە .

پێڕست

بەرایی ٣
پێشەکی ٤

-ا-

١- بە خەتا چووبوو، خەتای کرد، بە خودا، موشکی خەتا ٥٧
٢- فوستانی ڕەشی نازکی چین چینی لەبەردا ٥٨
٣- گوڵ لە گوڵزارا نەما بولبول ئەبێ زاری بکا ٥٩
٤- من ئەڕەنجێنێ نیگارو وا ڕەقیب دڵشاد ئەکا ٦٠
٥- یار بە ماچی لێوی خۆی زامی دلان سارێژ ئەکا ٦١
٦-دڵ وەکو بولبول لە هیجری نەوگوڵێ ئەفغان ئەکا ٦٢
٧- عادەتی ئەم چەرخە وایە، ئەهلی دڵ غەمگین ئەکا ٦٤
٨- خوێنی دوو چاوم بە نەوعێ دامەنم ڕەنگین ئەکا ٦٦
٩- وەرە بگرە بە یادی چاوی دولبەر پیاڵەیی سەهبا ٦٧

-ب-

١٠- مەیلی سەیری بەدر ئەکا دڵ، لادە زوڵفی وەك حیجاب ٦٨
١١- یار ماچی لێوی خۆی کە بکا ئێستە بۆ بەرات ٦٩

-ت-

١٢- زاهید وەرە ناو بەزمی حەریفانی خەرابات ٧٠
١٣- دڵم پڕ خوێنە، جەرگم لەت لەتە بۆ لێوی گوڵنارت ٧١
١٤- دوو چاوم خوێن ئەبارێنێ لە عەشقی ڕوومەتی ئاڵت ٧٢
١٥- بێتاقەتو مەحزوونە ئەم دڵمە لەبۆ دینت ٧٣
١٦- نی یە ڕەحمت لە دەرحەق عاشقی شەیدایی مسکینت ٧٤
١٧- هەوری بەهاری بەسیە ئیتر ناڵە ناڵەکەت ٧٥
١٨- هیجری تۆ چەند سەعبە دولبەر ماڵەکەم وێرانە بۆت ٧٦

-ر-

١٩- ڕەقیبی سەگ هەتا چاوم کەلا کرد٧٧

٢٠- یەخەی خۆی دادڕی گوڵ یار کە مەیلی گوڵستانی کرد ٧٨

٢١- کە دولبەر خۆی نواند خورشیدی خاوەر زوو فیراری کرد ٧٩

٢٢- صبح چون خورشید رخشان سر بزد از کوهسار ٨٠

-گ-

٢٣- ئەگەر بینێمە سەر، خوودەی وەکو دنگ ٨١

-ل-

٢٤- نمونەی ڕوویی تۆیە پەڕڕەیی گوڵ ٨٢

٢٥- درك هاودەمیەتی بولبول، پەشێوە حاڵەتی بۆ گوڵ ٨٣

-م-

٢٦- وەختی ڕەحمە دولبەرا میوانی دەوڵەتخانەم ٨٥

٢٧- دەمت بێنە بە قوربانی وەفاتم ٨٦

٢٨- بە عەزمی زیارەتی کوڵمت لە ڕێگەی دوورەوە هاتم ٨٧

٢٩- لە شێخ و واعیزو سۆفی لەمەولا من کەنار ئەگرم ٨٨

٣٠- بە یادی چاوەکانت دایما من مەست و حەیرانم ٨٩

٣١- خەیاڵم وایە خەڵقە من کە تەرکی عەشقی دولبەر کەم ٩٠

٣٢- تا حەیاتم بێ، لە دڵما شەرتە میهرت دەرنەکەم ٩٢

٣٣- مەکەن مەنعم کە وەك مەجنوون خەریکی هات و چۆی کێوم ٩٣

٣٤- من سیا ڕۆژی دو زوڵفی هەروەکو زونناری تۆم ٩٤

٣٥- من کە کوردم حەز بە (....) کوردستان ئەکەم ٩٥

٣٦- بێت و بەنازەوە کە بڵێ مەیلی ڕاو ئەکەم ٩٧

٣٧- گریە و گڕەی تەنوورە بڵێسەی هەناوەکەم ٩٨

٣٨- لە سایەی ماچی لێوت مەیلی عەنناب و شەکەر ناکەم ٩٩

٣٩- نیگارا سا بە لوتفی خۆت شەوێ تۆ بێرە بالینم ١٠١

٤٠- گەر لە مەحبووسی خەلاس بم دوشمنانم پەت ئەکەم ١٠٢
٤١- ئەمەویٚ من شەوو ڕۆژ خادیمی دەرگاهی بم ١٠٣
٤٢- سا بیٚنە توخوا ساقی مەیو شیشەو فنجان ١٠٤

-ن-

٤٣- باعیسی هیٚزی دڵو پشتو پەنای بیٚکەسان ١٠٥
٤٤- مانگی ڕەمەزان هاتەوە بۆ بەختی شەڕی من ١٠٦
٤٥- قیامەت هەڵئەسیٚ بیٚتو قیامیٚ کا نیگاری من ١٠٧
٤٦- شەمسەیە کوولەکەیی ڕۆحمو ئیمانی من ١٠٨
٤٧- وەعدەیی فەرموو، کە بیٚتە کولبەیی ئەحزانی من ١١٠
٤٨- سەیری کەن خەڵقینە توخوا حاڵەتی زاری وەتەن ١١١
٤٩- چاوەکەم دووربیٚ لە ڕووت وا چاوەکانم ژان ئەکەن ١١٢
٥٠- شاعیرانی کورد بەسە بەس باسی زوڵفو چاو بکەن ١١٤
٥١- نموونەی چاوو ڕووتن مانگو پەروین ١١٥

-ه-

٥٢- دویٚنیٚ دلبەریٚکم دی کە وەك شمشادی بوستانە ١١٧
٥٣- ئەم زیایە وایە لەدوور مەقامی دولبەرە ١٢٠
٥٤- نەخۆش کەوت نیٚرگسی بیٚچارە بۆ ئەو چاوە بیمارە ١٢١
٥٥- دولبەریٚکم هەیە سیمین بەرو خۆش ڕەفتارە ١٢٣
٥٦- بەخوا شیشەی دڵم دایم لە بادەی عەشقی تۆ کەیلە ١٢٤
٥٧- بە بەردی فیرقەتت شیشەی دڵی بیٚچارە مەشکیٚنە ١٢٥
٥٨- عەجەب سیڕڕیٚکە بۆچ بولبول خەریکی ناڵەیی زارە عەجەب سیڕڕیٚکە ١٢٧
٥٩- ئەمشەو لە غەمی تۆ دڵەکەم زارو زەبوونە
٦٠- برسی بە شەو تەماعی قوبووڵیو پلاو ئەکا ١٢٩
٦١- باعیسی کەیفو سروری من شەرابو بادەیە ١٣٠
٦٢- سەیری ئەم بەختی ڕەشو نەحسە چ ناهەموارە ١٣١

٦٣- له پەنجەی بگرە خوێنی جەرگی من هەر بۆ حەنا چاکە ١٣٣
٦٤- خوا چیبکەم لە دەس جەورو جەفای ئەو شۆخە بێ باکە ١٣٤
٦٥- تۆ کە یارم بی ئیتر غیلمان و حوورم بۆچی یە ١٣٥
٦٦- شەمسی خاوەر بەدری پڕ، یا ڕوومەتی گوڵنارتە ١٣٧
٦٧- قووتی دڵم بە ماچی دەم و لێوی ئاڵتە ١٣٩
٦٨- دوو دیدەیی مەخموورت غارەتگەری ئیمانە ١٤٠
٦٩- بە میراتی لە دڵمۆ داغی ڕەش بۆ لالە جێ ماوە ١٤٢
٧٠-شیفای دەردی دڵە ماچی دەمی وەك شانی هەنگوینە ١٤٣
٧١- دێتە گوێم دەنگی بەسۆزو شیوەن و گریانەوە ١٤٥
٧٢- بەهارە ئەمڕۆ، وا کێوو بیابان گشتی ڕەنگینە ١٤٩
٧٣- ڕەفیقان ئەم دڵەم ئەمشەو عەجەب حاڵی پەرێشانە ١٥٠
٧٤- دڵی وەك هوزاری حەزینی من شەوو ڕۆژ بە ئاەو ناڵەیە ١٥٢
٧٥- لە حەسرەت لێوی لەعلت ئەشکی چاوم ئێستە گوڵرەنگە ١٥٣
٧٦- (بانگی کوردستان) ە وا دنیای ئیحیا کردەوە ١٥٥
٧٧- سەرو ماڵم فیدای ئەو چاوە کاڵە ١٥٥
٧٨- لە خەو هەڵسن درەنگە میللەتی کورد خەو زەرەرتانە ١٥٨
٧٩- خەڵقە وا فەسڵی بەهارەو من گەلاڕێزانمە ١٥٩
٨٠- چارشێوی هەڵبڕی لە سەری خۆی بەشەرمەوە ١٦٠
٨١- غەزالەی چینە یاخۆ پیاڵەیی سەهبایە ئەو چاوە ١٦٢
٨٢- ئەم دڵەم وا دیارە مەیلی ڕووی گوڵی یاری هەیە ١٦٤
٨٣- بۆچ زەمانە هەر لەگەڵ من مەیلی غەدداریی ١٦٥
٨٤- دولبەرم دیسان لەگەڵ من عاجزی و قینی هەیە ١٦٧
٨٥- بێ وەفا مارف بە جارێ بۆچ لەبیرت چوومەوە ١٦٨
٨٦- خاڵی ڕووت داخی دڵی زامارو بیماری منە ١٦٩
٨٧- ئەی حەسەن ئەم کاغەزەم تەبریکی عەیش و شادی یە ١٧٠

٨٨- نێرگسی شەهلا غولأمی دیدەیی مەخموورتە ١٧١
٨٩- دلّی زارم بە دایم بەستەیی زنجیری گێسووتە ١٧٣
٩٠- ئەی وەتەن جەننەتی یا ڕەوزەیی ڕیزوانی تۆ ١٧٥
٩١- دڵ پەرێشانم لە حەسرەت پەرچەمی شێواوی تۆ ١٧٦
-ی-
٩٢- ئەی دڵە بەسیە تەپوکۆ چیتە ئارامت ببێ ١٧٧
٩٣- هەدەف مەعلووم نی یە دڵ وێڵ و سەرگەردانە بۆ یاری ١٧٨
٩٤- لەگەڵ دڵ شەرتی من وایە هەتا ڕۆژێ حەیاتم بێ ١٧٩
٩٥- دەمێکە یار کە ناپرسێ لە حاڵی عاشقی زاری ١٨٠
٩٦- سەبا عەرزی خلووسی و بەندەگیم و هەم دوعاخوانی ١٨١
٩٧- ئیزنی دام دولبەر کە بچمە زیارەتی دەرگانەکەی ١٨٣
٩٨- ئەبێ ئێستە خەریکی بادەنۆشین بم لەبەر شادی ١٨٥
٩٩- چەرخی بەد، تاکەی لەبەر من فیتنەو غەوغا ئەکەی ١٨٦
١٠٠- پەشۆکا دڵ کە دی زوڵفی پەشێوی کەوتە سەرشانی ١٨٧
١٠١- دڵی خوێناوە بولبول بۆ لەبی وەك لەعلی ڕوممانی ١٨٨
١٠٢- کە من گوڵزاری ڕووی تۆم بێ لە سەیری گوڵستانم چی ١٨٩
-مەسنەوی-
١٠٣- چی یە ئەی گوڵ کە ئێستە ڕەنگت سوورە ١٩٢
١٠٤- مژدە لەوە زەریفتر چاتر لەکوێ ئەبێ ١٩٦
١٠٥- (گوڵی خوێنین) لەو دەما ئێمە کە خوێنمان ئەڕشت ١٩٧
١٠٦- شازادەی دەوران ئەحمەد موختارەن ٢٠٠

دڕکێ هاودەمیەتی بولبول، پەشێوە حاڵەتی بۆ گوڵ
بەهاران بۆیە ئەودایم ئەکا هەرئەم چڵ و ئەو چڵ
لەلام وایە کە حەتتا خاکی ژێرکەوشی ڕەقیبانت
جەواهیر سورمەیە بۆ چاوەکانم، مەرهەمە بۆ دڵ

کتێبخانەی هەژارموکریانی
هەڵەبجەی شەهید
07501173921